

পাতনি ।

এই নাটৰ সম্পৰ্কে ইয়াকে কব লগীয়া যে মোৰ আদৰৰ বন্ধু শ্ৰীযুক্ত হেমচন্দ্ৰ গোসাঁঞীৰ “শৰাইঘাটৰ যুদ্ধ” । উষা নামে মাহেকীয়া কাকতত ওলোৱা) প্ৰবন্ধৰপৰা ইয়াৰ ঘাই সজুলি লোৱা হৈছে । অনেক ঠাইত সেই প্ৰবন্ধৰপৰা শাৰীয়ে শাৰীয়ে কথা এই কিতাপত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে । এই কাৰ্য্যত গোসাঁঞী দেৱে অনুমতি দি, এই কিতাপ ৰচনাত মোক সহায় কৰা বাবে মই তেওঁৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ আৰু ধৰুৱা । মিষ্টৰ গেইটৰ ইংৰাজী আসাম বুৰঞ্জীৰপৰাও কিছু সহায় পাইছোঁ, সেই বাবে মিষ্টৰ গেইটৰ ওচৰতো মই ধৰুৱা । মোমাই ভামুলী বৰবৰুৱাৰ জীৱনৰ কথা যি ইয়াত আছে তাক মই মোৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ বন্ধু বিজয়ৰ শ্ৰীযুক্ত উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা দেওৰ কিতাপৰপৰা লৈছোঁ, সেইবাবে বৰুৱা দেওৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰি ধৰুৱা হৈ ৰলোঁ । এই কিতাপ ৰচনা কৰাৰ মোৰ ঘাই উদ্দেশ্য আসামৰ অতীত গোঁৱৰ-কাহিনী নাটৰ আকাৰেৰে আজিকালিৰ অসমীয়াৰ আগত প্ৰচাৰ কৰাটো হে, নাট লেখি যিহ আৰ্জি বনৈ যোৱাটো নহয় । কিন্তু লগতে যদি যিহ উপাৰ্জন হয় ইওক, নহয় নাই ।

অৱশ্যে একাধাৰ কথা কব লগীয়া এই আছে যে শ্ৰীযুক্ত গোসাঁঞী ৰুদ্ৰ মতে ১৫৯০ শকৰ কাতি মাহত এই যুদ্ধ শেষ হয় । চক্ৰবৰ্ত্তী

বজাৰ মুত্থা আৰু উদয়াদিত্য বজাৰ বাজপাটত উঠাৰ আৰম্ভ হয় ১৬৭০ খৃষ্টাব্দত অৰ্থাৎ ১৫৯২ শকত। তেনেহলে চক্ৰবৰ্ত্তৰ দিনত এই যুদ্ধ যেনেকৈ আৰম্ভ হয় তেনেকৈ শেষো হয়। গেটটৰ বুৰঞ্জীয়ে আৰু আন কোনো কোনো লেখকে উদয়াদিত্যৰ দিনত এই যুদ্ধ শেষ হোৱা বুলি কয়। মোৰ ভাৱত আন বিশেষ সম্বলৰ অভাৱত মই কোনোটা ঠিক, কোনোটা “নৈটিক” হ’ব কিচাৰলৈ নগৈ। গোসাঞী দেৱৰ মতে অনুসৰণ কৰিলোঁ।

শেহত আৰু একোটা কথা কওঁ যে, মহাকাব্য চেম্পিয়েৰৰ প্ৰিন্স হেনৰি (Hal), ফল্ষ্টাফ্ (Falstaff) আৰু তেওঁলোকৰ লগৰীয়াসকলৰ চৰিত্ৰৰ চৰ্চনাকীৰ কিছু দূৰ অনুসৰণ কৰি, এই নাটৰ প্ৰিয়বাম আৰু গজপুৰীয়া প্ৰভৃতিৰ চৰিত্ৰ গঠন কৰা হৈছে। মহাকাব্যৰ পদাঙ্ক অনুসৰণ কৰি তেওঁৰ আত্মীকৃত্যৰ কথা মাত্ৰ লাভৰ ভিকল হোৱা হৈ লেখকৰ মনস্কামনা।

লিখক : হাৰ্ডি : }
ভাৱ ১৮৩৭ শক। }

গ্ৰন্থকাৰ।

নাটত থকা ভাৰবীয়া ভাৰবীয়ানী ।

ভাৰবীয়া ।

চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ । চাৰিডোয়া বজা

আউবেজীং

জয়সিংহ

আসামৰ বজা ।

দিল্লীৰ সমাট ।

অম্ববাধিপতি ।

শংকৰৰায়া বুঢ়াগোঁড়াই

শুটিমেলা বৰগোঁড়াই

বৰপাত্ৰগোঁড়াই

বাজমন্ত্ৰাসকল ।

বৰভ'বালী বকরা

লাচিত বৰফুকন

বাজভ'বালৰ অধ্যক্ষ ।

প্ৰথমতে দুৱলীয়া ফুকন ; তাৰ

পিচত প্ৰধান সেনাপতি আৰু বাজপ্ৰতিনিধি ।

প্ৰিয়বাম ডেকাফুকন

লাচিত বৰফুকনৰ পুত্ৰ ।

গজপুৰায়া, সিকিবাম,

জপৰা টকৌ, টোকোৰা,

শদায়'খোৱা গোঁড়াই

প্ৰিয়বামৰ ধেমালিৰ লগৰা'য়া ইওব মানুহ ।

লাচিত বৰফুকনৰ জীয়েক

চেনেঙৰ ভনিমুখ দামী ।

ভকতবাম শূভা

বজাঘৰীয়া বিয়াহ-গোৱা ওজা, গায়ন

আঁক কৰি ।

বিক্ৰম কাকতী

বজাৰ বৰকাকতী ।

বামসিংহ

আউবেজীং বাদশ্বাহৰ সেনাপতি ।

বচিষ্ঠা

শুৱাঙাটীৰ পুৰণি খানাদাৰ ।

ফিক্‌কৰ্ণা	...	”	নতুন থানাদাৰ ।
বাইবামদেৱ, নচবংখা, চৰিপৰ্ণা,	}		ৰামসিংহৰ তলতীয়া
কিৰাতসিংহ বৰ্দ্ধিয়া ।			সেনাপতি ।
পণ্ডিত ৰায়	ৰামসিংহৰ কটকী ।
মাখৱচৰণ,	লাচিত বৰফুকনৰ কটকী ।
উজ্জ্বৰ, কোটোৱাল, সেনা, দূত ইত্যাদি ।			

ভাৱবায়ানী ।

লাচিত বৰফুকনৰ ভাৰ্য্যা ।

চেনেহী	..	লাচিত বৰফুকনৰ কন্যা, বয়স মোল বছৰ ।
ৰূপহী	..	” বয়স চৈধ্য বছৰ ।
লিগৰী	..	বৰফুকনৰ দাসী ।
গজপুৰীয়ানী	..	গজপুৰীয়াৰ ঘৈণীয়েক ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

চক্ৰধ্বজ সিংহ :

প্রথম অঙ্ক ।

প্রথম দৰ্শন ।

স্থান—বজ্জাব নব-চৰা ।

কাল—আবেলি ।

চক্ৰধ্বজ সিংহ সৰ্গদেও, বাঁতগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই, গুৰ্ণাইমেলা নব-
গোহাঁই, নবপাত্ৰগোহাঁই, আৰু সভাসদসকল ।

চক্ৰধ্বজ সিংহ । মই সেউনোৰ বুজিছোঁ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ-
ৰীয়া ; কিন্তু মোক কণ্ডকচোন, চামধৰা আৰু পোতাৰুলৰ কোঠ
তুটা ভালকৈ “মেৰামত” হবলৈ আৰু কিমান বাকী ?

বুঢ়াগোহাঁই । দিনে বাতিয়ে কাম কৰিবলৈ মানুহ লগাই
দিয়া হৈছে সৰ্গদেও । আৰু আঠ-দহ দিন মানব মৃত্যু শেষ হব
সন্দেহ ।

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

চক্ৰধ্বজ। সম্ভৱৰ ওপৰত নাপাকিন, সম্ভৱে আমাৰ গা
 মূৰ্ছায়া। আৰু থৰ থৰকৈ কাম কৰিবলৈ সবজকৈ মাৰুত লগাউ
 দিয়ক। আজি পুৱা মই আমাৰ ভিলেদাৰীবোৰৰ আগৰা চানলৈ
 গৈছিলোঁ। ভালেমানে এতিয়াও ভালকৈ ভিলে মাৰিব জনা নাহে।
 সিহঁতক মই নিজে চুপৰলৈকে আগত থাকি অনেক শিকাউ দিলোঁ।
 দিনে-ৰাতিয়ে ভালকৈ অভ্যাস কৰিলে আৰু আগৰা দি থাকিলে
 সিহঁত সেই কামত শীঘ্ৰে নিপুণ হব; কাৰণ মই মিক্ৰাইটা কথা
 শিকালোঁ, সিহঁত টপ্ টপ্ কৰে শিকি পেলালে। মনুতাবোৰ
 চতুৰ; সোনকালে সিহঁত শিকিব পাৰিব। কাঠলৈ আকৌ গৈ
 মই সিহঁতৰ আগৰা চাম দুটি সিহঁতক কৈ আহিছোঁ।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ।)

দুৱৰী। (আঠ লৈ, সেৱা কৰি) সৰ্গদেও-জিগৰ, কলীয়া
 নৰৰ কুকন আৰু বাজগোৱাই ওচৰৰপৰা কটকটীয়া অতি দুৱৰীতে
 আছে।

চক্ৰধ্বজ। ভিতৰলৈ আহিবলৈ দে।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।]

(কটকীৰ প্ৰবেশ।)

কটকী। (আঠকাটি সেৱা কৰি) সৰ্গদেও, কলীয়াবৰৰ
 কুকন আৰু বাজগোৱাই সৰ্গদেৱলৈ সেৱা জনাই কৈছে বোলে,
 মছলমানৰ নব কথা আৰু বেয়া ব্যৱহাৰ দিনে দিনে সহিব নোৱৰা
 হৈ উঠিছে। এতিয়াক সৰ্গদেৱে যি ভাল দুক্ত সোনকালে এটা

কবক । ইয়াৰ এটা প্ৰতিনিধান সোনকালে নকৰিলে আমি সকলোবোৰ মডলমানৰ উপলুঙাৰ হে পাত্ৰ হমহঁক ।

চক্ৰধ্বজ । বুজিছোঁ ।—(অলপ পৰ ভাৰি থাকি) বাক তই উভতি যা গৈ । ফুকন আৰু বাজখোৱাক কৰি, যে ইয়াৰ প্ৰতিকৰ নিশ্চয় সোনকালে কৰা হব ।

[কটকীৰ প্ৰস্থান ।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ ।)

দুৱৰী । (সেৱাকৰি, আঠ লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, মডলমান পাটচাৰ গুৱাহাটীৰ পানাদাৰ ফিকতপাঁটে সৰ্গদেৱৰ শুচৰলৈ কটকী পঠিয়াইছে । দুৱাৰত আছে ।

চক্ৰধ্বজ । তই মডলমানৰ কটকীক ক'ব গৈ,----তেওঁ আমাৰ দেশৰ যেনে দস্তব, সেই মতে আঠ লৈ সেৱা কৰি আহিলেহে আমাৰ আগলৈ আহিব পাৰিব । নহলে, আমাৰে সেইত মান্ধাত নহয় ।

দুৱৰী । সি আদেশ সৰ্গদেও ।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

(দুৱৰীৰ পুনৰ প্ৰবেশ ।)

দুৱৰী । (আঠ লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, মডলমানৰ কটকীয়ে আমাৰ দেশৰ দস্তব মতে আঠ লৈ সেৱা কৰি সৰ্গদেৱৰ আগত বন নোখোজে । বোলে "মই দিল্লীৰ পাটচাৰ পানাদাৰৰ দূত, কোনো সক মানুহ নহওঁ যে সেইদৰে যায় । মই আমাৰ দেশৰ দস্তব মতেহে চলিম, এই দেশৰ দস্তব মই তু নাপাব " "

চক্ৰবৰ্ত্তী। তেহে শুভই দূতক ক-গৈ,—আমাৰ দেশৰ দস্যুৰ মতে নচলা মানুহে আমাৰ দেখা নেপায়। তেওঁ আমাৰ দেশৰ দস্যুৰ নেজানে যদি শিকি লৈ আহিব পাৰে।

‘দূতবীৰ’ৰ প্ৰস্তাৱ।

(দূতবীৰ পুনৰ প্ৰবেশ।)

দূতবী। (আঁঠু লৈ) সৰ্গদেৱ-ঈশ্বৰ, মজলমানৰ কটকীয়ে প্ৰথমতে অন্ধক অন্ধকাৰ অন্ধকাৰ কৈ কথা কৈ, শেহত দেখোন, আমাৰ দেশৰ দস্যুৰ মতেই আঁঠু লৈ সেৱা কৰি সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ মানুহ হৈছে।

চক্ৰবৰ্ত্তী। তেন্তে লৈ আহিব পাৰে।

‘দূতবীৰ’ৰ প্ৰস্তাৱ।

(মজলমানৰ দূতৰ প্ৰবেশ।)

মজলমানৰ দূত। আঁঠু লৈ সেৱা কৰি ক’ব, বজাৰ আগলৈ আহি শব্দই এখনত

চিঠি এখন অগ্ৰবতীৰ বজাৰ কাণে দিহে।

চক্ৰবৰ্ত্তী। (চিঠিখন পঢ়ি অঁতাই) দূত, তোমাৰ মালিক পুৰাতোঁৰ নতুন খানাদাৰ সিকতগী মিঞা চাহাবক কৰা, যে টান টান কথা বাদহাৰ কৰি আসাম দেশৰ বজালৈ চিঠি লেখাটো ভাল মানুহৰ চিন নহয়। তেওঁ ন-কৈ তেওঁৰ পাটচাৰ মলুকৰপৰা যদি এনে “ভুল বাদহাৰ” শিকি আহিছে, তেন্তে কৰা যে সেই বাদহাৰ আমাৰ দেশত নথাকে। অৱশ্যে এইটো আমি বুজিছোঁ যে তেওঁ কিছু দিন আমাৰ দেশত থাকি পুৰণি হৈ, আমাৰ ডা

-ডাঃবাঁয়া আদি ভাল মানুহেৰে সৈতে মিলিজুলি কথাবাতা
আদি কলে ভুল বান্ধাৰ শিকিব পাৰিবৰ সম্ভৱ। দুখৰ কথা
যে, তেতিয়ালৈকে অপেক্ষা নকৰি, তেওঁৰ পাটচাব মলুকৰ
মকুৱা বিদ্যা আমাৰ দেশত “জাতিৰ” কবিবলৈ আছিল তেওঁ
ধৰা পৰিবৰ কথা চল। আৰু তেওঁক কৰা, আসামৰ বজা,
খান্দাৰ মিঞা ফিকুৰ্ণী চাওঁব বা তেওঁৰ পাটচাব, কৰতলীয়া
নহয় যে, সেইটো তেওঁক অফিচলৈকে কোৱেনও কৈ দিয়া নাই
নে? আগৰ খান্দাৰ বচিওঁখী মিঞা থকাৰেণে তেওঁক কৈ
দিয়াইছিল কিছানি। আমাৰ চলা জনা সৰ্গদেউ জয়ধ্বজ
সিংহ বজাই নবাব মিবজুমলাৰ সৈতে কৰা সন্ধিপত্ৰ লিখি দিয়া
কথানেৰে অৱশ্যে আমি অগ্ৰহা কৰিব খোজা নাই; কিন্তু সেই
সন্ধিপত্ৰ পাটচাবৰ সৈতে প্ৰতিমানকন কৰি ভৱিষ্যতে দুই দেশৰ
বজা এক ভাৱে থাকিবৰ নিমিত্তে কৰা হৈছিল। আৰু সেই
উদ্দেশ্যৰেই যে পাটচালৈ আমাৰ আগৰ জনা বজাব কৰা বৰ্ণনা
গাভৰুৱে হয় তেওঁ বহু অলক্ষ্যৰ আদিৰে সাধুভা কৰি পায়োতা
হৈছিল। নবাব মিবজুমলা আৰু তেওঁৰ আগবসকালেও কোনো
কালে আমাৰ আসাম জয় কৰিব পৰা নাছিল। এনে স্থলত
মিঞা ফিকুৰ্ণীই এনে গাভৰুৰ আমালৈ চিঠি লেখে কি বুলি?
তথাপি তেওঁক কৰা, আমি কেওঁও যে আগৰ সন্ধিপত্ৰ লিখা
কৰা আমি অগ্ৰহা কৰিব খোজা নাই। আগৰো অনেক কপ,
অনেক সোণ, অনেক কৰ্ত্তা দিয়া হৈছে, এতিয়া সি কিছু বাকী

আছে, তাকে সুবিধামতে দিবলৈ আমি যে সাজু নহওঁ এনে নহয় । সম্প্ৰতি দেশত ডাঙৰ আকাল হৈ যোৱা বাবে ভঁৰালত ধন কম আছে ; লাহে লাহে দেশৰ অৱস্থা ভাল হলে, আৰু ভঁৰালত যথোচিত ধন সোণ গোট খালে, বাকীখিনিও পৰি নেথাকে । আৰু হাতী পঢ়িয়াবলৈ যে লেখিছে, এতিয়া আমাৰ সি হাতী ধৰা আছে, সেইবোৰক ভালকৈ শিকোৱা হোৱা নাই ; গতিকে সেইবোৰ পঠাবৰ অযোগ্য । পজালেই পাটটাই কব “কণা কুকুৰাক পতান ধান দি ভাৰিছে” বুলি । পিছত ভালকৈ শিকাইমেলি হাতী পঢ়িয়াবোৰো কাল মোৱা নাই । আমাৰ দেশৰ অৱস্থা আগৰ পান্দাৰ বচিত পাই ভালকৈ জানিছিল, সেইদেখি তেওঁ কিকতৰা মিঞা চাহাবৰ নিচিনা বিত্ত আৰু অৱিকচক হোৱাও নাছিল ।

দ্বিত । সৰ্গদেৱ, আমাৰ পাওনা টকা আৰু হাতী দিব লাগে দেখি সধা গৈছে । দিব শুণুজিলে নিদিওঁ বুলি কব লাগে । তাকে পুলি নকৈ ইমানবোৰ যাবোৱা পকেৱা কণা কবৰ আৱশ্যক কি ?

বৃত্ৰগোষ্ঠাই । মনে মনে থাকী, মনে মনে থাকী, এইখন তোমাৰ পাটচাৰ মলুক নহয় জানিবা ।

দ্বিত । আউৰোজীৱ বাদসাহৰ দ্বাৰা আসামত মনে মনে দাকি লোকৰ কণা শুনি যাবলৈ অহা নাই ।

বৰপাকগোষ্ঠাই । চুপ ! চুপ ! বৰ গ'প-গ'পকৈ কণাবোৰ কেঁচা লোপান ? তুমি ক'ব অ'গত এনেকৈ কণা কেঁচা জানিছা নে ?

দূত । জানিছোঁ ; এনে দেশৰ বজাৰ আগত কৈছোঁ, যাৰ বজাই দিব লগীয়া টকাও নিদিয়ৈ আৰু যুথৰ “জবানও” ঠিক নেবাথে !

বৰপানগোহাঁই । তেৰ কোনো নাইনে ইয়াত, ইয়াক ধৰি এসেকা দিবলৈ ? ইয়াৰ দেখোন বৰ গপ-গপ কথা !

বুঢ়াগোহাঁই । (বৰপানক) হৈছে, হৈছে, আৰু একো নব নেলাগে । দূত অবধা, অদৃশ্যীয় । (দূতক) তুমি ভো সৰ্গদেৱৰ উত্তৰ পাল । ; এতিয়া বোৱা গৈ । ইয়াৰ পিছত আমি অন্ধ ভানি চিহ্নি আমাৰ ফালৰপৰা সাৱশেন ভোমাৰ মালিকলৈ লেগি পঠিয়াম ।

দূত । সেছ কথা । বন্দেগাঁ ছোনাৰ । বন্দেগাঁ সৰ্গদেৱ !

[দূতৰ প্ৰস্থান ।

বৰগোহাঁই । সৰ্গদেৱ, কাগাটো বৰ ভাল হল যেন মোৰ মনে নধৰিলে । ইয়াৰ ফল আকৌ যুদ্ধ ।

চক্ৰবৰ্ত্তী । জানি কি ?

বৰগোহাঁই । জানি বিন্দুৰ সৰ্গদেৱ । মৰুভূমিৰে সৈতে আগৰ পন যুদ্ধতে আমাৰ দেশৰ ককাল পৰিল বুলিব লাগে । “ভূতৰ ওপৰতে দানহ” — তাৰ উপৰি গত কৰিব বৰ আকাল । দেশত হাজাৰকো এতিয়াও ভালকৈ শুচা নাই । এনে স্থলত আকৌ এখন ডাঙৰ যুদ্ধ মৰুভূমিৰে সৈতে তৰি লব লাগিলে আমাৰ কালে ভাগৰ পালি হৈছে আৰু ।

বৰপাৰাগোহাঁট । তেওঁতে হয় সৰ্গদেও, বৰগোহাঁট ডাঙৰীয়াৰ কথা একেবাবেই দলিয়াই পেলাব নোৱাৰি : আমাৰ এনে ককাল-ভগ্না অৱস্থাত আকৌ ন-কৈ যুদ্ধ এখন পাতি লোৱাটো সুনিশ্চয়ক কত হব হবলা ।

বৰগোহাঁট । মোৰ মনেৰে সৰ্গদেও, এতিয়া আমাৰ যুদ্ধৰ সময় নহয় । মছলমানক চেচনি-বুজনি দি এতিয়া চেচা কৰাটো হৈ যুক্তিসিদ্ধ ; জ্বাল দি উত্তলোৱাটো ঠিক নহয় ।

চক্ৰবৰ্ত্ত । বৰগোহাঁট ডাঙৰীয়া, মছলমানক চেচনি-বুজনি দি চেচা কৰা মানে, মছলমানৰ আগত গলবৰ হৈ আমাৰ গোটেই দেশখন তেওঁলোকক দান কৰা ; আৰু তেওঁলোকক বুজি পাবিলে, কৰতলীয়া হৈ কোনোমতে বজা নামটো লৈ পেট প্ৰবৃত্তাই পকা । ডাঙৰীয়াসকল, এনে কাল, মই ভুলে জীয়াই থাকোঁতে কৰিব নোৱাৰে । চক্ৰবৰ্ত্ত সিংহৰ শৰীৰত পুনৰ্জন্ম-পুনৰ্জন্ম এটোপা তেওঁত থাকে মানে চক্ৰবৰ্ত্ত সিংহই মছলমান পাটচাৰ ওচৰত যুৱ নোদোৱায়, এইটো ঠিক । জয়বৰ্ত্ত সিংহ সৰ্গদেৱৰ দিনত সনা আসামৰ গাৰ কলকসোপা, হয়, চক্ৰবৰ্ত্ত শুচাৰ, নহয় চক্ৰবৰ্ত্ত সমূলী বিনাশ হব । ডাঙৰীয়াসকল, মই ৰাজ-পাটত উঠিবৰেপৰা আজি চাৰি বছৰ মাপোন মোৰ এই একেটা চিন্তা । সেইদেখি এই কেই বছৰ সৈন্য সংগ্ৰহ, সৈন্য শিক্ষা, আৰু ঠায়ে ঠায়ে কোঠাকোৰ কাতিবুতি দূত কৰা কাৰ্য্যত মোৰ সকলো চিন্তা, সকলো চেৰ্টা নিয়োজিত হৈছে । আপোনা

সকলে ভয় নেথাক, পিচলে নাটানিব, টুংগে আমাৰ অতীষ্ট
সিদ্ধি কৰিব; মজলমানক আমাৰ দেশৰপৰা খেদাব পাৰিম।
(লাচিত্ত দূৰ্গীয়া ফুকনলৈ চাই) আমাৰ ফুকনে কি কয় ?

লাচিত্ত । সৰ্গদেৱৰ ইচ্ছা আৰু আদেশ পালনত বন্দীৰ
পৰা কোনো ক্ৰুটি নহয় ।

বুঢ়াগোহাঁই । সৰ্গদেৱৰ কথা সাৰুৱা । মোৰ মানেৰেও
আমাৰ যুদ্ধ কৰাটো শ্ৰেয়ঃ । মজলমান পাটোচাঁই আমাৰ আসামত
এবাৰ ভালকৈ খামি পুতি লব পাৰিলে আৰু আমাৰ দেশ গলে।
তেনেকালে বঙ্গ, বিহাৰ, প্ৰাচ্যৰ সি গতি হৈছে, আমাৰ আসামৰো
সেই গতিয়েই হ'ব। এওঁকে দুপাৰ্শ্বাৰো বিত্তগছৰ পুলি উল-
লাটোৱেই হৈ যুক্ত ।

চক্ৰবৰ্ত্তী । বাক, দেওধাউ, বাউলু আৰু গণকৰ মতা হস্তক;
এই বিষয়ে সিহঁতে নো কি পায়, চাই ক'ব পাৰে।

(এজন দেওধাউ, এজন বাউলু আৰু এজন গণকৰ প্ৰৱেশ)

[তিনিউজনে সৰ্গদেৱক সেৱা কৰি আত্ম লয় ।

ভোমালোকে চাই কোৱাটকোনে, মজলমান পাটোচাঁইৰ সৈতে
আমি যি যুদ্ধ কৰিব পুজিচো, তাত আমাৰ জয় হ'ব নে নহয় ।

দেওধাউ, বাউলু । সৰ্গদেৱ, বন্দীহাতে বৰচৰাৰ বাজিবত
খবৰ-পৰ্শ্বা কাটি তাৰ দেওৰে মজল চাই আজি এতিয়াই সৰ্গদেৱক
সন্নিবেশ কৰামহঁক ।

[দেওধাউ, বাউলুৰ প্ৰস্থান ।

গণক । (পুথি পাঁজা মেলিবৰ উদ্যোগ কৰি)—

“লাফ মাৰি পাৰা। ডেকা গছৰ ভামোল,

পূৰণি মদাৰৰ পাণ ।

তখনি ঠগি শৰাইত সজাই-পৰাই,

গণকক দিয়া দান ॥”

[বজাৰ টুকিত নত এজনে তখন ঠগিত ভামোল পাণ আনি গণকৰ আগত থয় । গণকে পুথি পাঁজি চাই কিছু বেগৰে মূৰত কয় ।

সৰ্গদেও-ঈশ্বৰৰ একাদশত বৃত্তস্পত্তি । নোলে “কিং কুৰ্ব্বন্তি
প্রত্যঃ সৰ্বেণ যস্মা কেচুৎ বৃত্তস্পত্তি ।” সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ যুক্তত জয়যুক্ত
ভোৱাটো কৈছে । সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, এতিয়া এজনপ্ৰক সন্মুখত কৰিব
লাগে । এজনপ্ৰক সন্মুখত কৰিলে এতসকলো সন্মুখত হয় ।

চক্রধ্বজ । (নবভঁৰালী একদালৈ চাই) গণক বাপুক ভালকৈ
দক্ষিণা দিয়া হওক ।

নবভঁৰালী নকলা । মি অক্ষয় সৰ্গদেও ।

(সেওমাই আক বাউলুৰ প্ৰবেশ ।)

চক্রধ্বজ । ভোমালোকক কি পালে :

(বাউলুও পায়)—

“ওপৰ দিগোৰে শিল-মাৰিয়া

নব পথাৰেৰে জহা ।

বাজ ভঁৰালৰ সোণে পৰাতিবে,

দিয়েক বাউলুওক বঁটা ॥”

বাইলুং । সৰ্গদেও-ঈশ্বৰৰ জয় বুলি মন্ত্ৰলৈ কৈছে ।

দেওধাই । জয় সৰ্গদেও-ঈশ্বৰ, ময়ো পাইছোঁ তাকে ।

চক্ৰধৰ । বৰভঁৰালী বকৱাক । এওঁলোককো ভালকৈ
ভোজন আৰু কপনান দি এতিয়াই সপ্তুষ্ঠ কৰা হওক । পাটচালৈ
পঠিয়াবলৈ বুলি যি সাতলাপ টকা বৰজনি তোলা হৈছিল, সেই
টকা আৰু দিয়া নাযায় ; তাৰে মুক্তৰ পৰচ ঢলোৱা নাৰ ।
আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰিলোঁ ।

[প্ৰস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—গৰগাওঁ । গজপুৰীয়াৰ ঘৰ ।

প্ৰিয়বাম, গজপুৰীয়া, সিদ্ধিবাম আৰু জপৰা ।

গজপুৰীয়া । ডেকাকুকন বোপাদেও, দেশত নো এঠেখন
কিহৰ গোলমাল লাগিছে ?

প্ৰিয়বাম । দেশৰে সৈতে নো গজপুৰৰ তিতা খেবৰ
মেজিটোৰ সম্পৰ্ক কি : গোলমাল লাগিছে যদি দেশত লাগিছে,
খেবৰ মেজিটোত হো আৰু লগা নাই :—সি তিতা মেজি, তিতা
মেজি হোমত আছে, তাত গোলমাল ক'ৰা দূৰৰ কথা, জুয়া
নেলাগে .

সিদ্ধিবাম । ডেকাকুকন ড বোঁয়াৰ কথাত কেনা লাগিছে ।

জপৰা । কোন থিনিত নো কেনা লগা পালি অ সিদ্ধি .

সিদ্ধিবাম । কোন থিনিত পালে। ক'ওঁ শুন, —আমাৰ
গজপুৰীয়া ককাই যদিও তিতা মেজি, কিন্তু পানীৰ তিতা নহয়,
তেলেৰেহে তিতা । এই মেজিৰ জুইৰে সৈতে নব পণ্য ।
জুইৰ জিভাত এই মেজিক কোনবটক এবাৰ পালেট তেলক
পেলাই মাৰিব খব ; তেতিয়া দেখা যাব পানী সোপাকৈ নি তাত
ঢালিলেও সেই জুই নুমুমায ।

জপৰা । তাত লাওপানী ঢালিলে একা ?

সিদ্ধিবাম । জুই নুমাকে ডাবি ভৰক ক'ব ইলিহে উঠিব :

প্রিয়বাম । বলি উঠে যদি উঠক, ভালই হৈ । দাঁখৌৰ পাৰতে
আমাৰ গজপুৰীয়াক তাৰ গাত জুই লগাই বহুৱাই থম ; গোটেইখন
গৰখাওঁ পোহৰ হৈ থাকিব,—কি দিনত, কি বাতিত । তেনেহলে
একাৰ বৰ্ণিত কাকো জোৰও নলগা হব, চাকিও নলগা হব ।

জপৰা । তেনেহলে আমাৰ গজপুৰীয়া, গজপুৰীয়া গুচি
গজ আৰিয়া হব ।

প্রিয়বাম । গজ-আৰিয়া নহয়, গজ জোৰ হব ।

সিদ্ধিবান । তেনেহলে বৰ্ণিত গজপুৰীয়া-জোৰৰ পোহৰত
চোৰে চুব কৰিব নোৱাৰা হব ; এটাইখন মৰা পৰি মৰিব ।

প্রিয়বাম । আক তেনেহলে গজপুৰীয়াই নিজেও চুব কৰিব
নোৱাৰা হব ; সি মলৈকে যায় তলৈকে দ্বালি পোহৰ হৈ যাব ।

সিদ্ধিবাম । তেনেহলে ভাল হৈ হব, একাৰতে গজপুৰীয়া
ককায়ে গুহস্তৰ বস্তু দেখা পাব ।

প্রিয়বাম । গুহস্তইও যে তাক ধৰি নাকি ঢেঁকাঠোৰাৰে
কোবাবলৈ দেখা পাব, সেইটো ভাবিছনে নাই ?

জপৰা । চোৰৰ যি গতি হয় তদুক, মই চলে এই মেজিব
জুইত আলু পুৰি থাম ; মাঘৰ মেজিলৈ অক বাট নেচাওঁ ।

প্রিয়বাম । জপৰা-আলু নে মোৱা-আলু ?

গজপুৰীয়া । জপৰা-আলু, চীনা-আলু, মোৱা-আলু, কাঠ-
আলু, বঙা-আলু, বগা আলু, শুটী-আলু, আক এটাবোৰৰ
লগতে পানী-আলুও ।

প্ৰিয়বাম। গজমূৰ্খ ! গাধ ! মাহৰ ডুলি ! সবিয়হৰ ডুলি ! ভগা ডুলি !—বোলে। পানীআলুৰ পানী গজপুৰীয়াৰ গাত পৰিব লাগিলে, গজপুৰীয়াৰ ইমান ডাঙৰ খান-পুৰীয়া জুই-কুৰাই যে মুমাই যাব, সেইটো তোৰ মনত খেলোৱা নাই নে ? সেইদেখি পানী-পালু এইকুৰা জুইত নিদিওঁহঁক।

গজপুৰীয়া। বোলে। ডেকাফুকন, মই মূৰ্খ নে কোন মূৰ্খ ? মই যে একেবাৰেই ইমানবোৰ বস্তু হব নোৱাৰোঁ, সেইটো বুজিব নোৱাৰোঁ নহয় নে ? মই গজভন্তী হলে গাধ হব নোৱাৰোঁ ; মাহৰ-ডুলি হলে সবিয়হৰ-ডুলি হব নোৱাৰোঁ। সভাসদসকলক সন্তুষ্ট কৰিব লাগিলে, আমি কেউটাই ভাওবোৰ ভগাই লব লাগিব। ধৰা, মই যদি গজমূৰ্খৰ ভাও লব লাগিল, তেন্তে বোজা-বোৱা দাঁমল কাণেৰে সেই চাই-ঠোয়া জন্তুটোৰ ভাও ভুমি লব লাগিব। সিদ্ধিবামে মাহৰ ডুলিৰ আক জপৰাই সবিয়হৰ ডুলিৰ ভাও লওক। টোকোৰাক ভগা-ডুলিৰ ভাওটো দিয়া ; আক টোকাক সবিয়হ পাঠা, তেহে কথাবোৰ খেও খাব। কিন্তু ভাও দিবলৈ যোৱাৰ আগেয়েই একোটাপা লাওপানী নেপালে যে ভাও ভালদৰে নোলায়, সেইটো ভুমি ভবা নাই কিয় ? নিৰামৰ্জীয়া মুখত ভাও ওলাওক ছাৰি “আহে সভাসদলোক !” কথাবোৰেই নোলায়।

প্ৰিয়বাম। তেন্তে “আহে গজপুৰীয়াৰ লোক !” আন লাওপানী ! আন লাওপানী !

[এটাকৈকেটাই “আন লাওপানী” বুলি একেলগে ‘চ’ৰে। গজপুৰীয়াবোৰে

এজাত এটেকৈলি লাওপানী, আৰু আন জাতত জিনী

বাট লৈ প্ৰবেশ কৰি, ‘প্ৰহৰাম’ৰ আগত থয়।

গজপুৰীয়াই তালি এটাই কেউটাকৈ

‘দ’ৰ আৰু নিজেও থয়।]

(টকৌ আৰু টোকোৰাৰ প্ৰবেশ।)

টকৌ। (দূৰবপৰাই) বাউজৰ্জৰ্জ ঠে। এই বাউজৰ্জৰ্জ কেই
টাই অকলৈ অকলৈ টেকেলিয়ে টেকেলিয়ে লাওপানী পিছে ঠে।

টোকোৰা। নহয় নো কি বাক। আমি দুটা কৰণাত
থাকিলোঁ, এই থকুৱা কেইটাই লাওপানীতে সাহুৰি ফুৰিছে।

প্ৰিয়ৰাম। বোলে মনে মনে থাক, মনে মনে থাক, নিচিয়া-
বিৰি। তইতেও সাহোৱ, তাক লাওপানী পাট ঢকা ডিহুৰা
লাগাইক। তথাপি এই দৰে তুমি হে নিশ নকৰিনি, মুখ লাগিব।

গজপুৰীয়া। মুখ লাগে যদি লাগক, টোকোৰাৰে মুখ
ভাঙি দিম।

টকৌ। ভাঙ ভাঙিবি, কিন্তু ঢ’ৰি, মুখৰ থকাটো যেন
মাৰ নেয়ায়। সেই পিনে লাওপানী বাকি দিলেই যেন সবাকি
পেট পায় গৈ।

গজপুৰীয়া। লাওপানীৰ সোতে হাব লগাত টকৌ শুটী-
টোকো যে উটাই নিব, সেইটোৱে কি হব।

প্ৰিয়ৰাম। উটাই নিয়ে যদি নিয়ক, জানি কি ? টকৌৱে

এবার কোনেমেতে সাউনি পালেই তাতে গাজ মেলি গছ হব
আমার টকৌ অমর ।

গজপুৰীয়া । টকৌব নহয় এটা গতি লাগিল, কিন্তু আমার
টোকোবার কি হব ?

প্রিয়বাম । টোকোবাট সেই টকৌ গছতে বাহ লব ।
নহলে তার কপালত মি অংচে সোয়ে হব ।

গজপুৰীয়া । টোকোবার কপালখন ইমান অহল-বহল
যে তাত তিনি পুরা সিঙাবা ধান মেলি দিলেও, এছারা পবিত্র
থাকিব ।

প্রিয়বাম । মুখ । টোকোবার মূব হৈ উপা ; কপাল যে
বহল নহয়, সেইটোবো তোর ড় নাই নে :

গজপুৰীয়া । বোলো, মূবদ চুলি সবি উকলা হৈ সি কপা-
লেরে সৈতে, দীখৌবে সৈতে ব্রজপুত্র লগ লগাদি লগ লাগি
বহল হৈ যোরা নাই জানো :

সিক্রিবাম । সকলো চবয়ে লগিয়াই লখিয়াই তেনো চবাই
টোকোবার মূব উকলা করিছিল । আমার এই মানুষ টোকো-
বার নো মূবটো কোনে লখিয়াই তেনে করিলে :

কপরা । দেখব টোকোবাণী-বোবে ।

সিক্রিবাম । টোকোবার টোকোবাণী মূঠেই এজনী । আগলৈ
চাবলৈকো নাই, পিছলৈ চাবলৈকো নাই । অকৌ “ টোকোবাণী-
বোব ” চল কবপরা :

জপবা । তইতে কি জান ?—মোৰ মূৰত চুলি যিমান, এই টোকোৰাৰ টোকোবাণীও সিমানে ।—অৱশ্যে চিন-ছাব মৰা এজনী হে ।

প্ৰিয়বাম । সিহঁতে টোকোৰাক লখিয়াব কিয় ?

জপবা । আমাৰ লৰা ভাল, সেইদেখি ।

গজপুৰীয়া । বোলে। জপবা, তুমি সেই টোকোবাণীৰ কাকত আছিলি নে কি ? সিহঁতৰ কৰ্ম্মায়া তৈ জাকত সোমাই টোকোৰাৰ মূৰত চৰণ ঢলাই, তাৰ ভৰিটোও খোৰা কৰিলি নে কি ?

প্ৰিয়বাম । চুপ্ বও গজানন ! তাৰ নব পেটৰ ওপৰত জপবাটৈ চৰণ ঢলাব চাবি ।

টোকী । সেই নব পেটৰ ওপৰত সি চৰণ ঢলাবলৈ গলে, দাওপোৰ পলসত বুঢ়া গাটৈ সোমোৱাদি সোমাই বন ।

গজপুৰীয়া । সেইদেখি জপবা বুঢ়া গাটৈক বিপদত পেলাবৰ হলে, সেই পলস শুকাবলৈ দিব নোৱাৰি ; তাক লাওপানীৰ তলেৰে ঘনে ঘনে তিসিৰে বৰিষ লাগিব । কি কোৱা ডেকাকুকন বেপা ?

প্ৰিয়বাম । “অনুং” । “লাও, লাওপানী”

টোকীকেটাৰ একে বেলেহেট “লাও লাওপানী” বুলি চৰ্চাবে

আক গাছ ।

জপবা । ডেকাকুকন ডাওৰীয়া, শাস্ত্ৰত কৈছে,—ঘোঁৰাত

উঠিলে চাবুক লাগে । আমি ফটিকা নামৰ তাজী ঘোঁৰাত
উঠিলোঁহঁক, কিন্তু তাতত চাবুক নাট ।

প্ৰিয়বাম । কি চাবুক ?

জপৰা । বোলোঁ খপাতৰ চাবুক । এই চাবুক নহলে ঘোঁৰা
নচলে ।

প্ৰিয়বাম । আন চাবুক !

(এটাইকেটাই একেলগে “আন চাবুক” বুলি কিবিলি মাৰি দিয়ে ।)

গজপুৰীয়া । কি মন্দিল ! ভোমালোকে এই দৰে কিবি-
লিয়াই তাতী বাঘ খেদাইছা নে, নাট বিলত পল বাবলৈ গৈছাইক :
টোকো । বিলত পল ।

প্ৰিয়বাম : তই কি পল বাৰি অ টোকো ? টোকোগুটীয়ে
পল হৈ নালাগে জলুৰীৰ কামলৈকে যাব নোৱাৰে, গালেই জলুৰীৰ
বিন্ধাও সোমাই যাব ।

গজপুৰীয়া । নহলে বোকাও সোমাই আমাৰ গচকাত জোল
হব ।

টোকো । নহও হেলে । বোকাও সোমাই গাছ মেলি গছ
তৈ তইততকৈ ওখ হৈ হয় ।

গজপুৰীয়া । “কুচ্ পৰোদা নাট,” সেই গছতে আমাৰ
টোকোবাই বড় সাজি গুলমিবৰ হুকুম, আমাৰ ডেকাফুকন বোপাৰ

পৰা, ইয়াৰ আগেয়েই হৈ গৈছে। তেনে হলে সি কাঁচা কাঠত
দলমাৰ পৰা সাৰিব।

জপৰা। আক সেই বাহুতে টোকোবাই কণা পাৰিব
তুকুমটোও হৈ যাওক।

টোকোবা। তেখেত তলত থকা শুইতৰ মূৰত কিবাকিবি
কৰিবৰ তুকুমটোৱেই বা বাকী থাকে কিয়? সেইটোও হৈ
যাওক।

গজপুৰীয়া। তাৰ আগতে মপাত আনিবৰ তুকুমটোও হৈ
যাওক, তেনেহলে মপাত খাই আমি গা টাই লব পাৰিমহঁক।

প্ৰিয়বাম। আন মপাত!

(টোকাটাই “আন মপাত” বুলি চয় বে।)

গজপুৰীয়া। “আন মপাত” কোনে? গজপুৰীয়ানী
তোমালোকৰ বান্ধী নহয়, বাবে বাবে মপাত আমি দি থাকিবলৈ।
মই ডেকাফুকন ডাঃবাৰা বোপাক মপাত লগাই আমি দিম,
তোমালোকক নিদিওঁ।

গজপুৰীয়া। মোক একা?

গজপুৰীয়া। তুমি নো কিহৰ বাপ? তোমাকো নিদিওঁ।

গজপুৰীয়া। কিয়? মোৰে সৈতেও পাৰিত্য কৰাল
এবাল নে? কেমল-তামোল দেখি বুঢ়া-তামোলটো দলিয়াই
পেলালি নে কি?

টকৌৱে গায়

গাঁত ।

প্ৰণয়ৰ অ ভাৱেই চঞ্চল ।
ফটা কাপোৰ পাৰি বহে,
(ধৰে) নতুনৰ আঁচল ।
পুৰণি মলিহা টেঙিল,
নতুন পাগ উঠিল,
কৰাল কুৰলি গল,
জোৰা শুলকিল ।

গজপুৰীয়াই গায়—

গাঁত ।

চতুৰ মজায়া পকা হৈ
কেচিল কেচাৰ লগত,
লাওপানীৰ জাপত পোখা
ভলাল শুকান গছত ।
গজপুৰীয়াৰ গজ-মুকুতা
পোহৰ তিব্বিৰায়,
গজপুৰীয়ানীয়ে লাগ টকা,
হাটত বেচি পায় ।

প্ৰিয়বাম । চপ্ ! চপ্ ! (গজপুৰীয়ানীক) কোৱাঁ তুমি
মোঁলৈকে ধপাত লগাই আনাগৈ, উইতক দিব নেলাগে ।

[গজপুৰীয়ানীৰ প্ৰস্তান ।

টকোৱে গায়—

গীত ।

“ ধনীয়া ঔ দিল্লোদোৱা ।

তামাপু এচিলিম লগাই চিয়া ।

গজপুৰ-পুৰ অনীয়া,

ডবা কোৱাঁ গোৱা

কি কৈ বদিলি ?

মোৰে কোৱাঁ গোৱা,

কি কৈ বদিলি কোৱাঁ । ”

(গজপুৰীয়ানীৰ কোৱাঁ গোৱা লৈ প্ৰবেশ ।)

গজপুৰীয়ানী । (প্ৰিয়বামক) দৰক বোপা ডাঙৰীয়া !

প্ৰিয়বামে গজপুৰীয়ানীৰ হাতৰপৰা দেৱাঁ গোৱাটো লৈ ধপাত খায়,

অক গজপুৰীয়াক কয় ।

গজপুৰীয়া । (ধপাত খাই) আজি ধপাতত চোক নাই ।

কিবা সেৱেতা সেৱেতা লাগিছে ।

প্ৰিয়বাম । আজালৈ আছে, হোঁলৈকে নাই ।

গজপুৰীয়া । তোমালৈ থাকিবতো দেও ; আজি “তোমাৰ
পুহ মাহ । গজপুৰীয়াৰহে সৰবনাই ॥”

টেকোৱে গায়—

গীত ।

পুহ মাহীয়া পকা আছে কাৰো ভাগ্যত হয় ।
কাৰো ভাগ্যত আঠীয়া কল চেচা পানী, কয় ॥
কোনোৰ কপালত জাপৰ উম,
কোনোৰ গছৰ তল ।
কোনো উঠ বৰ চাঙত,
কোনো বসাতল ।

গজপুৰীয়া । হেৰ টেকো, আজি ভয়েই মোৰ খবচত ইমান-
বোৰ গীত-পদ নাতি থাকিব নে ? আক নিদিও, মোৰ খবচ
বন্ধ কৰিলোঁ । গা যদি বাজন্তুৰা খবচত গা, নাগা যদি ময়েই
এটা এডোখৰ গাওঁ শুন,

(গজপুৰীয়াই গায়)—

গীত ।

মাগৰৰ পানী ডাক বন্দাৰে
দিনে বাজিয়ে থায় ।

সগৰ বজাৰ তথাপি সাগৰত

পানী চপ্‌চপায় ।

কেকেটুৱাৰ পোৱালিয়ে

পকা ভামোল পাই ।

বঙা দেখি কামুৰি মৰে

দাঁত ভাগি যায় ।

প্ৰিয়বাম । হেৰ গজপুৰীয়া ! হেৰ হাতীমূৰ, পৰ্ৱত !

মনে মনে থাক । বায়ুণ-ভেকোলাৰ গান কোনেও নুশুনে ।

গজপুৰীয়া । বৰ পুখুৰীয়ে শুনে ।

টোকোৰা । “তোমাৰ বৰ পুখুৰী সোঁ গজপুৰীয়ানী নে ?

গজপুৰীয়া । “অলবৎ ।”

গজপুৰীয়ানী । (মুখ বিকটাই, গজপুৰীয়ালৈ চাই) ইস্
কোনখন কৰিছে নেদেখিছা ! মই এঠেৰ বৰ পুখুৰী হবলৈ গলোঁ ।

গজপুৰীয়া । হৰি হো, তই বৰপুখুৰী । এই বৰপুখুৰীত
মই পচুম হৈ ফুলিম, ডেকাফুকন বাজুঠাহ হৈ চৰিব ; টোকোৰা,
জপৰা, সিন্ধিবাম, লালুকি হৈ সাতুৰিব ।

টকোঁ । মই নো বাদ গলোঁ কিয় ?

প্ৰিয়বাম । তই তাত শেলাই হৈ ওপঙিব ।

গজপুৰীয়া । ত্ৰৈশ্বে আন লাওপানী !

এটাইকেটাই “আন লাওপানী” বুলি চিহ্ন বে ।

গজপুৰীয়ানী । মই তোমালোকক ইমানকৈ লাওপানী থাবলৈ

দিব নোৱাৰে' । তোমালোক মতলীয়া হৈছাইক ।

গজপুৰীয়া । মতলীয়া হইছোঁ যদি, লাওপানী খাই নহয়,
, মোৰ গজপুৰীয়ানীৰ মুখচন্দ্রৰ মো'-বহ খাই হে ।

(এটাইকেটাই "হয় হয়" কৰে ।)

গজপুৰীয়ানী । বোলে' , মতলীয়া হৈ মোৰে সৈতে এইদৰে
ঠেটা নকৰিবা একা ।

গজপুৰীয়া । ঠেটা কৰিব নেলাগে যদি আকৌ এটেকেলি
লাওপানী আনি দে । আগৰ টেকেলিয়ে আমাক মতলীয়া কৰক
ছাৰি আমাৰ গাৰ খুদখলুকে নখজুৱালে ।

গজপুৰীয়ানী । ইস্ এওঁৰ খুদখলু নখজুৱালে ! মদৰ বাগাঁত
কপা কওঁতে জিভা দোবোল নোখোৱা হৈছে ! তোমালোকক
মই বলীয়া কৰি বং চাব লাগে নে কি ?

প্ৰিয়বাম । বোলে' গজপুৰীয়ানী, তোমাৰ গজপুৰীয়া বলীয়া
হোৱাৰ ভয় নাই । মদৰ টেকেলিটো যি দিনা বলীয়া হব, সেই
দিনা হে তোমাৰ গজপুৰীয়া মদখাই বলীয়া হব, এইটো নিশ্চয় ।

গজপুৰীয়া । ডেকাকুকন, চাবাচ ! চাবাচ ! এইবাৰ কথা
হে খাজে খোপে খাই গল । কি বোল টকৌ ?

প্ৰিয়বাম । মনে মনে থাক, মনে মনে থাক ! মদৰ টেকেলি !
ভেলৰ "মুটকি" ! । গজপুৰীয়ানীলৈ চাই) তুমি লাওপানী আনা,
একো ভয় নকৰিবা । ইয়াত কাৰো বলীয়া হবৰ সম্ভৱ নাই,
এটাই কেউটা পকা নাৰিকল ।

গজপুৰীয়া । নাৰিকলৰ পেটত পানী নেথাকে নে ?
টকৌ । থাকে ।

গজপুৰীয়া । হেন্তে আমাৰ পেটত লাওপানী নাথাকিব
কাৰণ কি ?

প্ৰিয়বাম । একো কাৰণ নাই । আন লাওপানী ।

এটাইকেটাই ‘আন লাওপানী’ বুলি চিহ্নৰে, আৰু গজপুৰীয়াই
লাওপানী আনে ।

গজপুৰীয়া । ডেকাফুকন বোপা, আজি তোমালৈ মোৰ
বৰ মৰম লাগিছে । চুমা এটাকে খাম নে ?

টকৌ । চেলেকা এটা মাৰা ; তোমাৰ জাম্বৰ প্ৰাণীয়ে তো
চুমা খাব নেজানে ।

টোকোৰা । মই কওঁ,—চুমাও নেথাকি চেলেকাও নামাৰিণা ;
সেই দুইটাত বিপদ । সেইদেখি শুভা এটা মাৰা ।

জপৰা । তাতো বিপদ আছে । মই কওঁ গজপুৰীয়া, তোমাৰ
যদি ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াই ইমান মৰম লাগিছে, তেন্তে তুমি
উঠি অলপ দূৰলৈ যোৱা ; গৈ তাৰপৰা কাহ এটা মাৰি দিয়া গৈ ।
তেনেহলেই মৰমে তোমাৰ ডিঙিত সুবসুৰাউছ বুলি জনা যাব ।
কি কৰ সিদ্ধি :

সিদ্ধিবাম । তাতোকৈ ভাল, যদি তেওঁ দূৰৈৰপৰা ডেকাফুকন
ডাঙৰীয়াৰ ফালে চাই দীঘলকৈ শুশুনিয়াহ এটা কাটি দিয়ে ।

টুকো। মোৰ মনেবেও তুমিনিয়াহ এটা কাড়ি দিয়া ভাল;
সি হলে গাভুত লাগি যাব।

সিক্ৰিবাম। বেলেণী, আমাৰ গজপুৰীয়াৰ তুমিনিয়াহ গজ-
পুৰীয়াৰ হে বন্ধু। সেই তুমিনিয়াহ লোকৰ ফালে কাড়ি পঠিয়ালে
গজপুৰীয়ানীয়ে তাতে আপত্তি কৰিব।

টুকোৱে গায় —

গীত :

মদমৰ চিন ঢোলকা-ঢোলকি,

হাব। সক ভায়েক চুমা।

চুমা মৰিল বিমিহিত পৰি,

দম্বায়েক অজিল শুভা।

শুভাক গিলিলে হামি-বামিনী,

তুমিনিয়াহ বল দ্বৰত,

চাই পাৰি হাঁকুটি লগালে,

মৰম লাগিল লুকাত।

প্ৰিয়াম। গজপুৰীয়াৰ কথা চিহ্ন, উঠিব এটাই মথাবে
কটকাৰ বাগি আগিহু। ডাঙৰ, অজিলে সভা ভাগিল।

[গজপুৰীয়াৰ বাহিৰে সকলোৰে প্ৰস্থান।]

গজপুৰীয়াৰী। (স্বগত) আই গু হেহি ! কোনেই মাভাব
মোহে ! “গজপুৰীয়া” “ শুনি পাৰিব হে মন দাত্ৰ ।, “গজ-
পুৰীয়া, তুমি ল’ওপানা অ’না” ; -অনিম তো। হোমালে

নানি নো মঠ কালৈ আনিম ? তুমি মোৰ জাঁয়টো খুজিলেও
 জনো মঠ নিদিয়াকৈ থাকিব পাৰিম ?—উৰ্দ্ধ ! বৰ লোকৰ
 পোৱালি । বাউনীয়ে আকাশৰ তৰালৈ হাত মেলাৰ নিচিনা
 কথা ! হলেইবা বৰলোকৰ পোৱালি ? বৰলোকৰ পোৱালিয়েই
 হৈ তো নক মানুহৰ হাতত পৰিলে আতোল-তোলৰ বস্তু হয়,
 ডাঙৰ মানুহৰ হাতত নহয়।—এ মোৰ নিচিনা জনীয়ে পালে
 তেওঁক গোমাই আৰাধাৰি আৰাধিম নহয়। একুৰপৰা নেৰোৱেই
 নহয়।—“গজপুৰীয়াৰী মোৰী” তুমি মোলৈকে ধপাত আনাগৈ,
 ইহতলৈ আনিব নেলাগে”। “মোলৈ ধপাতত চোক আছে,
 ইহতলৈ হৈ নাই।” কথা কেইয়াৰ শুনিয়েই আমুকীৰ গা
 লুত লাগি গৈছিল।—মোক ভাল পায়। আক আক পোৱা
 কৰিব লাগিব তেহে। মোৰ পিছে পিছে কৰা ভৰ যোঁত্ৰিয়া, মোক
 নেদৰ্শিলে এৰাচৰা মেন ভৰ যোঁত্ৰিয়া, তেতিয়াহে কাম হল
 ঐজিম।—মঠ জনা আন্তৰি কেটাকৈ এটা এটাকৈ পুৱাই নেচাওঁ
 কিয় ? সেই কেইটাবেই পাৰিব পাওঁ যোপোন। সেই কেইটাই
 শূণ্য নথিলে তৰ পিছতো আলতা বাউৰ চুবৰপৰা ডাঙৰ ডাঙৰ
 আন্তৰি আনি পুৱাব পাৰিম।—এব। পাৰিম। মোৰ মনে কৈছে
 “গজপুৰীয়াৰী তই পাৰিবি।” যাওঁ সেই বস-দাউৰ পাণজোপাৰ তিন
 ডাল সাপা আজিয়েই তুলি থওঁ। কাইলৈ পুৱা বাঁহী মুখেৰেই গৈ
 আউনীপাণ্ডুৰ গছৰ মকৰাজলৈ আনিম। শামুকৰ চুগৰ চোকোৰা
 আছেই

[অন্তৰ ।

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান—লাচিত্ত বৰফুকনৰ ঘৰ ।

কাল—বাতি ।

(লাচিত্ত বৰফুকন আৰু তেওঁৰ ভাৰ্যা)

ভাৰ্যা । পিছে নো আজি আপোনাকলৰ কি গিৰ হল ?
মহলমানৰে সৈতে যুজ কৰাই গিৰ হল নে, মিত্ৰতা কৰাই গিৰ
হল ?

লাচিত্ত । যুজ ।

ভাৰ্যা । আপুনি ?

লাচিত্ত । মোক বজাই বৰফুকনৰ গিৰাপ নি সেই মুহূৰ্ত্ত
সেনাপতি পাতিছে ।

ভাৰ্যা । ঈশ্বৰ চৰণত মোৰ অশেষ সেৱা ।

লাচিত্ত । বৰফুকনলী হল। নুলি হল। :

ভাৰ্যা । নিশ্চয় নহয় । আপুনি বৰফুকনৰ গিৰাপ পালে
দেখি ।

লাচিত্ত । মই বৰফুকন ছোৱা বাবে ভূমিও ভাৰ্যা দেখি
স্বভাৱতে বৰফুকনলী হল। সেটোটা বুজি ।

ভাৰ্যা । নিশ্চয় নহয় । মোৰ নিজৰ চিন্তা ভাবনাৰ লেখ নুজ
মোৰ জাতত নাই । মই মানুহ কমিলোঁ বা বাড়িলোঁ সেটোৰ
তু মই নলগু । মই মোৰ স্বামীৰ ভাৰ্যা— তেওঁলৈ তেওঁ বৰ-

কুকনেই হওক বা পৰিভাৰোয়েই হওক,—সেটো খিতাপ মই
 দিদিনা পালোঁ, সেই দিনাই মই ববলোক হলোঁ । মোৰ এই
 খিতাপৰ পাছত মোলৈ যি আহে আহি থাকক, তাত মোৰ হৰণ-
 ভাগ্যও নাই, আনন্দ-নিবানন্দও নাই । অৱশ্যে দিয়াজনে দিয়ে
 যেতিয়া তাক মই কৃতগ্ৰ চিনেৰে গ্ৰহণ কৰি, এতিয়াও কৰিছোঁ ;
 আৰু তাৰ লগতে আনন্দও যদি মোলৈ আহিছে আহক, সেই জনৰে
 অমুগ্ৰাহ বুলি ধৰিম ।

লাচিত । মানুহে কথা কব জানিলে, কথা এনেকৈ ধেও
 খাটে শুভলা হৈয়েই ওলায় ।

ভাণী । বোলোঁ মই নো কব বজা পাটচাৰ সভাত পুৰি
 পুৰি মঙলা মাৰি কথা কবলৈ গিকিলোঁ সে মই কথা কব জনা
 হ'লোঁ : আপুনি দিনে বাহিয়ে বজাৰ বচৰাত বহি মেল-মোৱান
 কৰি থাকে, আপুনি হে কথা কব নজনা হল, আৰু মই মূৰ্খ
 হৈছোঁ একোৱায়ে হে কথা কব জনা হলোঁ ? বঢ়িয়া কথা ।
 আপুনি কথা কব নজনাৰ চিন এটোতেই পালোঁ নহয়, আন
 নেলাগে চোনি ।

লাচিত । শুনা মজ কথা কবলৈ ঈশ্বৰেহে মানুহক শিকায়,
 ডা-ডাঙৰীয়া বজা-পাটচাৰ শিকাব নোৱাৰে । সোণ সি সি
 বোকাও পৰি থাকিলেও সোণ, আৰু কঁৰীয়া হৈ তোমাৰ কাণত
 ওলমি কাণ শুৱাই থাকিলেও সি সোণ । সীহ এডোখৰক বজাই
 ডিঙিত আঁৰি থলেও সি সীহ শুচি সোণ নহয় ।

ভাৰ্যা । এতিয়া কণ্ডকচোন, কোনে কথা কব জানে ?
এইটো কথা কব নজনাৰ চিনৰ লেখ ছুই । বাক সঁচাকৈ কণ্ডক
চোন, এনে ল-নিকৈ কথাষাৰ মোৰ মুগবপৰা ওলালহেঁতেন নে ?
বজাই বাটে-পথে মানুহক ধৰি এনেই বৰকুকন নেপাতে ।

লাচিত । মছলমান পাটচাৰ সেনাপতিৰে সৈতে এনেকৈ
ল-নিকৈ কথা কবলৈকে বজাই মোক বৰকুকন পাতিছেনে ?

ভাৰ্যা । বজাই জানে, যাৰ গাত এনে গুণ আছে, তেও
মছলমানক সেনাপতিৰ গাতও ল-নিকৈ হিলৈ কাঁৰ মাৰিব পাৰিব ।

লাচিত । তোমাৰ কথাও যেতিয়া মোৰে নিচিনা ল-নি, তুমিও
যে মছলমান সেনাপতিৰ গাত থেওখুৱাই মিহিকৈ কাঁৰ মাৰিব
নোৱাৰিবা সেইটো কোনে জানে ? চাবা, বজাই তোমাৰ এই
গুণৰ ভূ পালে তোমাকো মছলমান সেনাপতি ফিকজৰাৰ গাত
কাঁৰিয়াবলৈ লগাই দিব । ফিকজৰাৰ মোৰ নিচিনা গতি নহলে হয় ।
(নিজৰ গালৈ আঙুলিয়াই) এইজন সেনাপতি তো তোমাৰ মিতি
চোকাকাঁৰত "ঘাইল" হৈ তোমাৰ কামতে পৰি আছেই ।

ভাৰ্যা । যাওক আপুনি কিবা এটা কৰিবলৈ লাগিল । মই
ইমানবোৰ কথাৰ মানুহ নহওঁ বুজিছনে । আপোনাৰ বৈকা কথাৰ
পাকত সোমাবলৈ মোৰ শক্তি নাই ।

লাচিত । এবা, এবা, তুমি একেবাৰেই তোদৰ আলিটো
ধেন পোন, মই হৈ বৈকা ।—বোৰলৈ, নিজক এটায়ে পোন
ৰেখে, লোককহে বৈকা ৰেখে । লাচিত তেন মানুহতাই যাৰ

চকুৰ পাকত, বাতৰ মেৰত, মৰমৰ চাকত, পৰি তিনি পাক খাই জৰ্ভাডাল যেন হৈ ভৰিত পৰি আছে, সেইজনী হেনো পোন, মট হৈ বৈঁকা ।

ভাৰ্গৱা । এৰা আক এথোপ আগবাঢ়ি গৈ নো নকয় কয়, “ যি জৰ্ভাডাল হৈ তোমাৰ ভৰি দুটা, বান্দাৰে হাতীৰ ভৰি বন্ধাদি বান্ধি থৈছে ? ” বোলোঁ । হেৰি, কথা কব নজনা আঁকবা মানুহটি ! আপোনাৰ কথাৰ জালখনি অলপ সামৰক, আমাৰ নিচিনা থলিহা ভেঁচেলি আপোনাৰ হাতত এনেই ধৰা পৰি আছে, তালৈ জাল নেলাগে ।

লাচিত । নাক সেইবোৰ বুজিছোঁ । সম্প্ৰতি কোৱাচোন, তোমাৰ বৰপুত্ৰক লৈ মট এতিয়া কৰোঁ কি :

ভাৰ্গৱা । মোৰ বৰপোৱে কি কৰিলে ?

লাচিত । একো নাই কৰা ; মাথোন দিনে বাতৰি চোৰ, ডকাইত, ভণ্ডা, মদপীৰে লগ লাগি মোৰ নাক কাণতে কটাই ফুৰিছে ।

ভাৰ্গৱা । সেইবোৰ মিছা কথা, মট নিশ্বাস নকৰোঁ ; আপোনা নাক কোনোবাই থিয়ালত হৈ তাৰ নামে ভেনেটক লগাইছে ।

লাচিত । সেইটো হয় ; তোমাৰ বৰপোৱা একেবাৰেই আজলা, আঁকবা, নিচলা, নিমাতী, গোল লৰাটি তৈয়েই আছে । তাক ভূমি কোলাত লৈ চুমা গোটাচাৰেক পাঁচ নাম পাঁচ শুউৱাঁ । লোকে থিয়ালত হৈ বেয়া বোলে । বোলোঁ বৰ-

বোপাৰ মাক, তোমাৰ লৰাৰ যেনে বিত্তা হৈছে, তেওঁ কোনোবা
 দিনা বিদ্যাবাগৰ পিতাপ লৈ, মোমাটো ভায়েকী বৰনকৰাৰ পুত্ৰ
 লাচিত বৰফুকনক বৰফুকননীৰে সৈতে লৈ গৈ সাগৰৰ সোঁমাজতে
 বুৰাটো নপলেট মঙ্গল । জানা আজলা লৰাৰ মাক, যদিও তুমি
 পত্নীয়াৰ নোখোজা, তথাপি কও, এই লৰাটো আমাৰ কুলত কলঙ্ক
 সানিলে । ভাতী যেন মঙাল, গাহৰি যেন পেটাল, মদপী মানুহ
 এটা আছে, তাক তুমি কেতিয়াবা দেখিছা কিজানি, সি হল
 তোমাৰ বধপুত্ৰৰ লাওপানীৰ বান্ধ । আক চোৰ, ভণ্ডা, মদাহী
 গোটাচোৰক আছে, সিহঁত হল তাৰ লগৰীয়া । তোমাৰ পোৱাই
 সিহঁতৰ সঙ্গত আমাৰ পিতৃ পিতামহৰ যত বচাই মদেৰে দিনো উপত
 পৰি দিন লাগিছে । আমি সকলোৰেৰে আমাৰ পুত্ৰৰ পুণাৰ
 কলত, ৰাজহুস হৈ এতিয়া মানস-সৰোবৰলৈ বা স্বৰ্গলৈ উৰি
 গামঠক, আক ভয় নাই । পিতৃ পিতামহৰ, বিত্তা—কলিয়বিত্তা,
 এ ভাল মানুহে চৰ্চ্চা বগা শাস্ত্ৰবিত্তা, নাইবা ৰাজাস্ত্ৰিকৰ বিত্তা
 ইত্যাদিৰ সি শুচবলৈকে নাযায়; দিনেৰাতিয়ে সকলোৰে লগত গুৰি
 কৰি চোৰ ডকাইতৰ বিত্তা তে উপাৰ্জন কৰি কৰিছে । সঁচাকৈ কৈছোঁ,
 সি আমাৰ নাক কটালে । তোমাৰ গৰ্ভতে সি কিয় মৰি নগল ।

ভাগ্য । চক্ৰ-লো টুকি । মোৰ লৰাটোৰ কোনো নো মঙ
 খালে ! উ ! উ !—হই বুজিছোঁ, কোনোবাটো তাক আন্তদি পুৱাই
 হৈ ভেনে কৰিলে । মোৰ লৰাটোক থিয়াল কৰি কোন শত্ৰুৱে নো
 এনে কৰিলে !—উ ! উ ! (চক্ৰ-লো টোকে)

লাচিত । (দুবত প্ৰিয়বামৰ হাত শুনি) সেইটো তোমাৰ
পুত্ৰৰ হাত শুনিছো নহয় ।—সেইটো কোন ? প্ৰিয়বাম নে ?

প্ৰিয়বাম । হয় দেউতা ময়ে ।

লাচিত । এই পিনে আহ !

(প্ৰিয়বামৰ প্ৰবেশ)

বৰকুকৰনী । হেৰ বোপাই, মটনো এইবোৰ তোৰ নামে
কি শুনিবলৈ পাইছো কচোন ?

লাচিত । (বৈশীয়েকক) তুমি মনে মনে থাকাঁ ; মোকে
শুনিবলৈ দিবাঁচোন । (প্ৰিয়বামক) তই কলৈ গৈছিলি ?

প্ৰিয়বাম । অলপ ফুৰিবলৈ ওলাই গৈছিলোঁ ।

লাচিত । কালি বাতিৰ দুপৰলৈকে কত আছিলি ?

প্ৰিয়বাম । ভাৱনা চাইছিলোঁ ।

বৰকুকৰনী । হেৰ নোখোৱা নোবোৱাকৈ এই মাৰমতীয়া
বাতি তই ভাৱনা চাব পাৰ নে ? কি বলিয়া লবা একা ! মোৰ
নো কি অধিক চিন হল !

লাচিত । (বৈশীয়েকক) তুমি মনে মনে থাকাঁচোন । মোক
শুনিবলৈ দিবাঁ । (প্ৰিয়বামক) হেৰ কি ভাৱনা ? কত ভাৱনা ?

প্ৰিয়বাম । মোকভলিত । বাখাইবন ভাৱনা ।

লাচিত । আমাক সেই ভাৱনালৈ বজা নাছিল যেতিয়া, তই
তালৈ গৈছিলি কিয় ?

প্ৰিয়বাম । লমব লবা জনহেৰেকে মোক টানি লৈ গল ।

লাচিত। আট্টে কুৰি বছৰীয়া মদঙ্গী পেটাল সেই গজপুৰীয়া নামেৰে “লৰাটোৱে” নে?—নামাত কিয়? হেৰ শুই যোক কি কাক দিনি? মই নাড়ী-নকত্ৰ সোপাকে জানিছোঁ। তই কত কুব, কি কব, তাৰ ওঁৰৰ বাতৰি ওঁৰে মই পাই আছোঁ। বাক ভোৰ চকু চুটা ইমান বড়া হৈছে কিয় কচোন?

প্ৰিয়বাম। কালি বাতি টোপনি খতি হৈছিল দেখি আজি এতিয়া টোপনি আঁঠিছিল, তাতে অলপ মোহাৰি দিছিলোঁ।

লাচিত। বাটত খোজ কাঢ়ি কুবোতেই টোপনিৰে ভোৰ লগ ধৰিছিল নে? বাক, ভোৰ মুখত ফটিকাৰ গোলক কিয়?

প্ৰিয়বাম! কতা! মই দেখোন নাই পোৱা।

লাচিত। ফটিকা পেট সূমাওঁতাই নিজৰ মুখৰ গোলক নিজে পায় নে কি?

প্ৰিয়বাম। কি জানি দেউতা, মই সেইটো নাজানো।

সুকননী। বোলোঁ। ওৰে দিনটো নোখোৱা নোবোৱাকৈ ট-ট-কৰে ঘূৰি ঘূৰি তাৰ পিতৃ-পানী উজাৰ খাইছে গোলকাইছে, যদি গোলকাইছে; মোৰ বোপায়ে লাওপানী কত পাব? মোৰ আজলা লৰাটোৱে নো লাওপানী কাওপানী কি কুজ পায়? হেৰি কিয় নো তাক সেইদৰে কয়?

লাচিত। ভোমাৰ লৰা কব আজলা; তাৰ পিত্তাহ খোৱা লাভ সবাই নাই।

সুকননী। মোৰ লৰাটোৰ ওপৰত এটাইয়ে হিংসা। তাৰ নামে

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

৩৫ বর্ষ,]

চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ ।

৩৫

আপোনাক কোনোবাই টুটকীয়া লগাই থাওঁলাইছে, মই বুজিছোঁ ।
(প্ৰিয়বাসক) হেৰ যোপাই, তই নো ক'ব কি ক'বিলি, চাৰি-
উকালে বে তোৰ ইমান শত্ৰু হল ? আজিৰপৰা তই আক বাহি-
বলৈ গুলাই নেবাৰি, মোৰ যোপাই । যবত মই আহোঁ, 'তোৰ
তুজনো তনোয়েৰ আছে, তোকে বি খাবলৈ লাগে, মি পিছিবলৈ লাগে,
মি ক ধেমালি কৰিবলৈ লাগে, সকলবোৰ তই যবতে পাবি, মই
গতনাই দিম । তোৰ নো কিহৰ নাটনি হেৰ ?

লাচিত । (প্ৰিয়বাসক) তই মোমাইতামুলী বককদ্বাৰ
দৰৰ কুলকলক । সক মানুহ, দুই মানুহবোৰেৰে সৈতে তোৰ
'মতালি ! তই আমাৰ বংশত কুলাধম উপজিলি ! বা, মোৰ
সাগৰপৰা শুচি বা ! তোৰ মই মুখ মেচাওঁ !

প্ৰিয়বাস । (অতুকাঢ়ি হাতজুড়ি) দেউতা মোক কেমা কবক ।
মই কুসন্ত পৰি অৱশ্যে এনে অনেক কাৰ্য্য কৰিছোঁ । বাৰবাহে
আপোনাৰ অখ্যাতি আহিব পাৰে । কিন্তু দেউতা, সেইবোৰ
উত্থুৱা চটকটীয়া চেঙেলীয়া ডেকালৰাৰ অৱস্থা প্ৰযুক্তিৰ উত্তে-
জনাৰ কাৰ্য্য বুলি ভাবি কেমা কবক । দেউতা, ইমান জনা পুৱা
বিজ্ঞ লোক, মইনো আক দেউতাক কি ক'ম । আপুনি মোৰ
জীৱনৰ সবাকী, অশেষ ভক্তিৰ পাত্ৰ, পিতৃ দেৱতা, আপোনাৰ
আগত সবৰ কথা কবলৈ মৈ মোৰ দুৰ্ব্বতা আৰু আশ্পৰ্শ্য প্ৰকাশ
নকৰোঁ । কিন্তু দেউতা, আপোনাৰ এই অখম সন্তান সম্প্ৰতি
কিয়ানেক অধোগামী নহওক, কিয়নোকে মনি লাগি মৰিয়ল নহওক,

ভাৰ গাত ককাদেউতা আৰু দেউতাবৰ তেজৰ সোত নিশ্চয় আছে ; সেই সোতক বাহিৰৰ ছাই মাকটিয়ে সদায় ঢাকি ৰাখিব মোৱাৰে । দেউতা, আপোনাৰ এই অৰ্থম সন্তানক কেয়া কৰি সময় দিয়ক, এই অৰ্থমে কলহৰ বোজা অঁচিবতে চলিয়াই পেলাই দেউতাবৰ পুত্ৰৰ বোণা ঠাই অধিকাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হব ।

[লাচিত বৰকুকনে একো নামাতি উঠি গুচি যায় ।]

কুকননী । হেৰ বোপাই, তই দেখোন দেউতাবৰ আগত এই-বোৰ বৰ ভাল কথা কলি । তই নো কিয় ভাল নহহ, মোৰ মইনা ! তই নো দেউতাবৰ খং ভোলাৰ কিয় ? মই বুজিছোঁ ভোৰ অনেক শতুক । তই আৰু সেই দুই মাগুহাবোৰৰ লগ নলবি ; এবি দে মোৰ মইনা । ভোৰ ভালৰ নিমিত্তে মই সোঁৰাই বৰড বৰ সবাহ পাতিবলৈ আগ কৰিছোঁ । মোৰ মূৰকে ধাৱ, আজিৰপৰা তই ভাল হ, আৰু সেই দুই মাগুহাবোৰৰ লগ লৈছ যদি, এবি দে । (মূৰত হাত ফুৰাই) তই ভাল হ, মোৰ মইনা, আৰু দেউতাবৰ খং নোভোলাবি ।

আঁৰ-কাপোৰ ।

দ্বিতীয় অঙ্ক ।

প্ৰথম বৰ্ণন ।

স্থান—গজপুৰীয়াৰ ঘৰ ।

কাল—বাতি সন্ধ্যা লাগি ডগাৰ পিছত ।

(প্ৰিয়াম, গজপুৰীয়া, সিদ্ধিৰাম, টকৌ, চৌকোলা, জপলা)

গজপুৰীয়া । ডেকাফুকন বোপা, মহলমানৰ সৈতে তো মুক্ত
লাগিল । তোমাৰ দেউতাৰ ডাঙৰীয়া সেনাপতি হৈ গল । তুমিও
মোলে কাটিলে বাবা । এতিয়া গজপুৰীয়াৰ কি গতি কৰিবা ?

প্ৰিয়াম । গজপুৰীয়াকে এহেজাৰ কাঁৰীৰ ওপৰত হাজ-
ৰিকা পাতি মুক্তলৈ লৈ যাম ।

সিদ্ধিৰাম । তেনে কেহ হব ; আমাৰ সৈন্যবোৰৰ আগত
গজপুৰীয়া ককাইক জীৱ-পৰ্বত কৰি থিয়কৈ থৈ সিহঁক, তেনে-
চলে তেওঁৰ গা এবাট আক ইকালে বহালম শুলি কাঁৰ একো
আহিব নোৱাৰে । এইটো ডেকাফুকন ডাঙৰীয়াই কব বুধিৰ কাৰ
কৰিব খুজিছে ।

টকৌ । মটঙ কঙ, বব বুধিৰ কাৰ হৈছে । ভেটিয়া হলে
আমি এই পৰ্বতৰে জীৱ লৈ, বাহুবলি যেন সিদ্ধিৰাম কহিক কাঁৰ
কৰি লৈ আমাৰ খেপুত লগাই বহালম গালৈ মাৰি পঠিয়াব
পাবিম ।

টোকোবা । আক টকোকো বাতপুণ্ডি কবি মাৰি পঠিয়াব
পৰা বাব ।

জপৰা । মই কলে মাৰ-পৰ্বতৰ মাৰবপৰা ওলাই, টোকোবাব
মুৰাটো কাটি এহাতে ঢাল-বাক কৰি লৈ, সিহাতে খাণ্ডাবে বটালেবে
সৈতে যুজিম ।

টোকোবা । ঐ পাৰিবি, যদি হোব খোবাতৰিব ওপৰত
ভবদি থিয় হৈ থাকিব পাৰ ।

গজপুৰীয়া । ডেকাকুন বোপা, সঁচা কৈয়ে ভূমি মোক
হাজৰিকা পাতি বুজ লৈ নিবা নে ?--নাই খেমালি হে কৰিছা ?

শ্রিয়বাম । মই খেমালি কবা নাই । দেউতাই মোকো এদল
বপুৱাব সেনাপতি পাতি বুজ লৈ বাবলৈ তকুম দিছে । মই দেউ-
তাক কৈছিলোঁ । বোলোঁ গজপুৰীয়াকে এদল বপুৱাব হাজৰিকা
পাতি বুজলৈ লৈ যাম । দেউতাই হাঁহি মনে মনে থাকিল, একো
আপত্তি নকৰিলে । জান গজপুৰীয়া, দেউতাক মই দোষবাবে
কেমা প্রাৰ্থনা কৰি আগলৈ ভাল-হম বুলি সৈ কাড়িলত, দেউতাই
মোক কেমা কৰিলে । এতিয়া আগবদৰে নহয়, দেউতাই মোক
ভাল পাইছে । এতিয়া সেইদেখি ডই, টকো, টোকোবা, সিদ্ধিবাম,
জপৰা, আমি এটাইবোৰ বুজলৈ যামইক ! মোৰ মতলব,—আমি
দেউতাক দেখুৱাই দিমইক যে আমি লাওপানী খাই হুৰামুৰা চিৰিব
বাহব কৰি ফুৰিব কেনেকৈ পাৰোঁ, নিজৰ দেশ বচাব নিমিত্তে
সেইবাবে যুজিবও পাৰোঁ ।

গজপুৰীয়া । (বৰকৈ হাঁহি আনন্দ প্ৰকাশ কৰি টিলিকিয়াই
হেঁকাই টিলিকি বাওঁ ! টেকেলিয়ে টেকেলিয়ে লাওপানী খাওঁ !!

কপৰা । গজপুৰীয়া কাইৰ ইমান আনন্দটো কিহৰ বাবে হৈছে ?
টোকোৰা । মৰিবলৈ পাব বুলি ।

গজপুৰীয়া । চেইক্ কটা আপদীয়া ! বোলেণী কোন মৰিব ?
গজপুৰীয়া ?—তইত ইমানবোৰ থাকোঁতে ? মৰা-ভজাত তইত
হে : তাত গজপুৰীয়াক নেপার ।

সিদ্ধিবাম । ভেনেহলে ইমানটো বং কিহৰ বাবে হা হৈছে ?

প্ৰিয়বাম । দীৰ্ঘজীৱী গজপুৰীয়াৰ কথাৰ দৰ্শ তইতৰ বুজিবৰ
শক্তি নাই । মই বুজিছোঁ ।

সিদ্ধিবাম । কওকচোন কওক ?

প্ৰিয়বাম । সি যুজলৈ গলে, মৰা সেনাৰ গাৰ কাপোৰ কানি
কপৰান চুবকৰি গোটাই আনিবলৈ পাব দেখি ।

গজপুৰীয়া । ডেকাকুকন বোপা, তুমি বৰ শিয়ান । লোকৰ
পেটৰ কথাটোও টানি উলিয়াব পাৰ'। (এটাইকেটাই হাঁহে)
কিন্তু বোপা, গজপুৰীয়ানীকো লগত লৈ যাব লাগিব ।

টকৌ । গজপুৰীয়ানীক লগত কিয় ? ভেৰেণী যুজ কৰিব নে ?

প্ৰিয়বাম । যুজ নাই হবলা ? তাই লগত নাথাকিলে, চুব
কথা বহুত টোপোলা কোনে বৈ আনিব ? সিহঁত তাব বৰ পেটৰ
ভৰতে অৰিব । (এটাইকেটাই হাঁহে)

গজপুৰীয়া । তাৰ উপৰি, মোৰ পিছে পিছে লাওপানীৰ টেকেলি লৈ ফুৰিব কোনে ? লাওপানী একোচোকা খাই না থাকিলে বুজিবইক কেনেকৈ ?

[এটাইকেটাই কিবিলি মাৰি গৈছে, আৰু “লাওপানী”
“লাওপানী” কৈ চিৰংবে ।]

(গজপুৰীয়ানীৰ লাওপানী লৈ প্ৰবেশ)

গজপুৰীয়ানী । মই ডেকাকুকন বোপালৈ হে লাওপানী আনিছোঁ, তোমালোক মদাটীখনলৈ নহয় । (প্ৰিয়বামলৈ চেনেহৰ চকুৰে চায়)

গজপুৰীয়া । (গজপুৰীয়ানীৰ গুৰিলৈ উঠি গৈ পাক দি নাচি) বোৰ্ণো!—

বসন্তী কাঁচনমতী ।

ডেকাকুকনৰে বধনীৰিতি ।

গজপুৰীয়া বাহী হল ।

নকুললৈ তোমোবা গল ।

বোৰ্ণো! সখি, গজমতি ! মোৰ প্ৰতি ইমান নিৰ্ভৰ কিয় ? বোৰ্ণো! সেইটি পখিলাক খবিল নোহোৱাৰ ; এই বুঢ়া বুৰুঙৰ শিঠিত বহি হে হুং হুং হুং ভবক বজাবলৈ পাৰি, ঠিক জানিবি ।

টকৌ—

“কান্দুব গীৰিতি বানিব বাঁধ ।

থণে হাতত ভৰী, থণেকে চান্দ ॥

গজপুৰীয়া —

(এই) বুঢ়াব গীৰিতি শিলব খুটি ।

পোতগৈ আছে পতাল কুটি ॥

প্ৰিয়বাম । চুপ্ বও গোববৰ পৰ্বত ! বেছিকৈ নৰকিৰি !

গজপুৰীয়া । এট গোববৰ পৰ্বতেতো গজপুৰীয়ানী ফেল
পতম ফুল পাহি কুলিছে, যাক দেখি লৰা ডেকা বুঢ়া সকলোৰে
নুব আচন্দ্রায় ।

টকৌ । কেঁচাব হিংসাত টোপনিও নাই !

গজপুৰীয়া । পিয়ালে টকৌ শুটিও নেথায় ।

প্ৰিয়বাম । চুপ্ ! চুপ্ ! গজপুৰীয়ানী, কুছি থৰি ইয়াৰ
কাণ ছখন মোহাৰি দিৱাহেঁ ।

(গজপুৰীয়ানীয়ে গজপুৰীয়ান কাণ ধলে)

গজপুৰীয়া । উস্ উস্ টান পাইছোঁ ! মোৰোঁ টানকৈ মো
মোণবিৰি প্ৰিয়া ! ভাব পৰা তেনে ভলাব ।

টোকোবা । তেনে মোলায়, তেনে ভলাব ।

টকৌ। ঠিক কথাবাবো কব নোৱাৰ, কব মুৰ্খ এইখন !
ক—লাওপানী ওলাব।

(এটাইকটাই হাঁহে আৰু লাওপানী খায় ,

প্ৰিয়বাম। ভেসে এটো ঠিক হল যে, কাইলৈ উইত এটাই-
কেটাই মুজলৈ যাবলৈ সাজু হৈ থাকিব। উইতক লৈ যাবলৈ
মই সকলো বন্ধবন্ধ কৰি থৈছোঁ।

গজপুৰীয়া। ডেকাকুকন বোপা, মই কি পিন্ধি উৰি যাম ?
মোক হাজৰিকাৰ পাগ-জামা লাগে।

প্ৰিয়বাম। বোলোঁ! হাতীবাম হাজৰীকা, তই বিয়া কৰাবলৈ
ওলাইছ নে কি, যে তোক পাগ-জামা লাগে ?

গজপুৰীয়া। কোনে জানে ? মোৰ ঘৰৰ ঘৈণীজনীৰ মতি-গতি
যেনেহে দেখিছোঁ, কিজানি মুজৰ পথাৰতে মোৰ ন-কৈ ভ্ৰেনকুৱা
কিবা বিয়া চিয়া এখনকে পাতিব লগীয়াত পৰ্বোত্তেই ?

টকৌ। বঙালৰ বব তিলৈ এজনীৰে সৈতেই আমাৰ হাজৰি-
কাৰ বিয়া পতা যাব। সেইজনী কইনায়ে চুপ চুপকৈ আমাৰ
হাজৰিকাৰ বব পেটত চুমা খাব।

[গজপুৰীয়াৰীয়ে প্ৰিয়বামক দুখন চুৰীওতা তামোল দিয়ে। দুটখন
প্ৰিয়বামে একে বেজিৱেই খুৰত জ্বায়।]

টোকোৰা। (গজপুৰীয়াৰীক) বোলোঁ! আমাক বিজিয়া
দেখোন ?

সিদ্ধিবাম । আমাক নিমিলেও, আমাব গজপুৰীয়া কাইকোৱা
ভো এখন দিব লাগিছিল ।

গজপুৰীয়া । এ আমাব কথানো কি কবা দেওহে, বোলোঁ
সান্দৰ্ভ-খোৱা বালি ডল বায় বায় হৈছে ।

টোকোবা । ডল বাব খোজা নাট, বালিব ওখ চাপৰি হে
পৰিব খুজিছে ।

প্ৰিয়বাম । (ধৃতকুৰিয়াট মুখৰ ডামোল পেলাই) বোলোঁ,
আজি ডামোলত কিহৰ গোক ? কিবা পোক-ভোক আছিল হকলা ।

টোকোবা । পোক কত থাকিব, আছিল যদি মৰম আছিল ।

টকৌ । মৰমৰ আন্তৰ্দিও হব পাৰে ।

গজপুৰীয়ানীৰ মুখ বজা পৰে)

প্ৰিয়বাম । পানী এলোটা আনাচোন, বেগতে মুখখন ধুই
পেলাও, কিবা ধবন্ধ ধবন্ধকৈ ঠাতত লাগিছে, চুণত বালি কি
শামুকৰ চোকোবা আছিল হকলা ।

(গজপুৰীয়ানীয়ে পানী আনি দিয়ে, প্ৰিয়বামে মুখ ধোৱে)

গজপুৰীয়া । নতুন মৰমৰ চোক বেছি । সেউৰোখ ডাকিলে ।

(টকৌৱে গায়)

ন মৰমৰ

নতুন চোকে

জিন্দা ডাকি যায় ।

পুৰনি চেনেহ

পকা বন্ধিব

সমান কতো নাই ॥

নিৰাল নহবা পুৰণি প্ৰেমধৰ,

কুঁহিয়াৰ-বাৰীৰ গিৰী ।

ভগা চকোৱা বাতি লোৱা

(আকৌ) মৰমৰ দেখিবা চিৰী ॥

প্ৰিয়বাম । আজিলৈ আমাৰ সবাহ ভাগিল । কাইলৈ সকলো
বাবলৈ সাজু হৈ থাকিবি ।

গজপুৰীয়া । মোৰ গজপুৰীয়ানীও যাব তো ?

প্ৰিয়বাম । যাব ।

(টকৌৱে গায়)—

গীত ।

উঠা অসমীয়া উঠা কাছি পাৰি ।

বজা প্ৰেতা উঠা বুকু ডাঠ কৰি ॥

অসম মাতৃৰ হকে কৰোঁ বণ ।

দেখ বন্ধা কৰোঁ কৰি প্ৰাণপণ ॥

(এটাইকেটাই উঠি যায়)

বঙালক বঙালক বঙালক মাৰোঁ ।

বঙালক সোণকোহ নৈ পাৰ কৰোঁ ॥

ভয় বাঘ বোলা ; ভয় হৰি বোলা ;

জয় জয় কবি ।

খেদি নিষ্ঠ বড়ালক খেদি নিষ্ঠ বড়ালক,

আহ, আহ, দূৰ কবি ॥

[গজপুৰীয়ানীৰ বাহিৰে আন কেজনৰ প্ৰস্থান ।

গজপুৰীয়ানী । (স্বগত) মোৰ আহুতিত জেঙাহে লাগিল ।
ভামোলৰ আহুতিয়ে নেকাপিলে । পানীত দিব পৰা আহুতিহে
সুবিধা হব । আলতী বাটৰ ওচৰলৈ যাওঁ, এইবাব লাওপানীত
গম নেপোৱাকৈ মিহালই মিন পৰা এটা জুলিয়া আহুতি খুজি
আনি খওঁ ।

প্ৰস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—বাঁহবাৰীৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰ ।

কাল—যুদ্ধৰ ঠিক আগতে ।

লাচিত্ত ববফুকন, তকত বাম ওজা, আৰু মুৰুলৈ শত্ৰু হৈ থকা সৈন্যবোৰ ।

ববফুকন । (সৈন্তবোৰলৈ চাই) বধূহাসকল ! সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাত আমি আমাৰ আসামদেশ শত্ৰুৰ হাতৰপৰা বন্ধা কবিবৰ নিমিত্তে এই যুদ্ধ কবিলৈ আহিছোঁ । এতিয়া আমি তয় ভ্ৰান্তি আৰু আন চিন্তা ভাবনা সকলোকে পৰিহাৰ কৰি আমাৰ কৰ্ত্তব্য সাধন কবিল লাগে । ঈশ্বৰে আমাক জয় যুক্ত কৰিব । সমুখ যুদ্ধলৈ আগবাঢ়াইক !

(সৈন্তবোৰে একেলগে হৈথানি দিয়ে)—জয় সৰ্গদেও চক্ৰ-ধ্বজ সিংহৰ জয় ! জয় লাচিত্ত ববফুকনৰ জয় ! জয় অসম শত্ৰুৰ জয় ! জয় বাম বোল ! জয় হৰি বোল !

তকতবাম ওজা । (আগবাঢ়ি আহি সৈন্যবোৰৰ কালে চাই, শুবখৰি গায়)—

অসমৰ যোদ্ধাসব শুনা মোৰ বাণী ।

বদেশ স্বৰ্গৰ বন্ধা কবিলোঁ ঐসানি ।

একো একো বীৰ তোৰা পৰ্বত পৰায় ।

আহোক ধন দেখি শমনো ডবায় ।

আগবাঢ়ি শত্ৰুনাশ কৰি অসিমুৰ ।

বিপক্ষ বাহিনী এভিক্ৰমে হোক চুব ॥
 পদব ভৰত মহী হোক টলমল ।
 দিল্লিৰ পাটচাব সেনা যাওক বসাত্তল ॥
 তোমাসাব সুতীক্ষ্ণ শনাইত অস্ত্র-ঘাৰে ।
 উজীৰে সহিতে মুণ্ড উবোক ইঠাৰে ॥
 প্রচণ্ড বায়ুৱে উৰায় তাল বৃক্ষ মুণ্ড ।
 সেহিমতে শত্রু সেনা কৰ' লণ্ডতণ্ড ॥
 দেৱৰ নিবাস ঠেটো কামপীঠ ভূমি ।
 ভোবা সব বীৰ আত আটীহা জনমি ॥
 দেখোক প্রভাপ আজি সুবাহুব লোকে ।
 অসমৰ বন যাওক বৈকুণ্ঠ গোলোকে ॥
 ম'বা-সিংহাসন আটবংজীৰৰ লবোক ।
 আতঙ্কত পাটচাব নিদ্রা নাআলোক ॥
 উজীৰ নাজিৰ চুবাধাব সবে বসি ।
 বখানক অসমৰ বীৰ্য্য বিমৰিবি ॥
 দেৱাজনাসবে শিবে বৰষোক ফুল ।
 “জয় জয় আসাম !” তুমুলিত কবোক বোল ॥
 হুগ্ৰীৱ মাধৱে গ্ৰীবাক ভুলি বসে ।
 আনন্দে হেঁসনি পাবি মিলোক এসমে ॥
 কামাখ্যা গিৰিৰ উচ্চ শিখৰবৰণা ।
 বহিলা আলোক আশীৰ্বাদৰ নিজৰা ॥

উমানন্দে মহানন্দে ত্ৰিশূলক ধৰি ।
 ভাণ্ডৰ কবোক নৃত্য বম বম কৰি ॥
 সন্ধ্যাচল পৰ্ব্বতত বসি সূৰ্য্যদেৱে ।
 অন্তৰ্ভিত শত্ৰুবীৰ্য্য সংহৰিলা লৱে ॥
 কথিব লোভকে ডিতে পশ্চিম গগন ।
 দেৱী দেৱী হেবা অসমৰ বোদ্ধাগণ ॥
 শুভক্ষণ ইটো আঁসি মিলিছে সাক্ষাত ।
 হুহুৰ হাড়িৱা শত্ৰু কৰাঁহা নিপাত ॥
 (সেনাবিলাকে উজ্জৱল হৈ বৈ-ধনি দিয়ে)

জয় চক্ৰবৰ্ত্তী সিংহ সৰ্গদেৱৰ জয় ! জয় লাচিত বৰকুকনৰ
 জয় ! জয় আসামৰ জয় ! জয় হৰি বোৰ্ণী ! জয় বাম বোৰ্ণী !

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান গুৱাহাটী, বৰফুকনৰ কোঠ, ঘৰৰ ভিতৰ ।

কাল — বাতি, যুদ্ধৰ পিছত ।

(লাচিত বৰফুকন আৰু প্ৰিয়বাম)

লাচিত । বোপা প্ৰিয়বাম, আজিহে তোৰে সৈতে মোৰ
পিতা-পুত্ৰৰ সম্বন্ধ খটিল । তোৰ বাঁহৰ, তোৰ সাহ, তোৰ যুদ্ধ
কৌশল, দেখি মই পৰম সন্তোষ পাইছোঁ । আজি হে মোৰ মনৰ
তৃপ্ত গুঢ়িল । ইমান দিন ভাবিছিলোঁ, ভাল আমৰ পুলি নকৰাণিত
গতিছিলি নলি, আজি দেখিলোঁ সি নহয় । ঈশ্বৰে তোৰ মঙ্গল
কৰক । তোৰ গৰ্ভধাৰিণী মাৰৰ গৰ্ভকষ্ট সাধক । [প্ৰিয়বামে
দেউতাকক আঠকাঢ়ি সেৱা কৰে ।] তোৰ মাৰলৈ তোৰ বাঁহৰ
কথা লেখি মই চিঠি পঠিয়াইছোঁ । মাৰে শুনি বৰ সন্তোষ
পাব । বোপা, আমাৰ কণ তুখোঁয়া অৱস্থাৰ পৰা উঠা । সেই-
দেখি আমোদ আজ্ঞাদেহে সময় কটোৱাটো আমাৰ কণৰ উপযুক্ত
কাৰ্য্য নহয় । তই নিজেই দেখিছ, দিনেবাতিয়ে মই কি পৰিশ্ৰম
কৰোঁ । আমাৰ কণক ভিকল নগণা অৱস্থাবপৰা তোৰ ককাৰে
কেনেকৈ ডাঙৰ কৰি সকলোৰে লিৰৰ ফুকুট কৰিলে, তই ভালকৈ
নাভাবিব পাব, সেইদেখি তাৰ বৃত্তান্ত চমুকৈ আজি তোৰ
আগত কওঁ শুন ;—লুপ্তবানৰ আত্মোন্নয়ন কণত তোৰ ককাৰ মোমাট-

ভামূলী বৰনন্দাৰ ভগ্না ভয় । তেওঁ আঁঠি দৰিদ্ৰৰ সন্তান আছিল ।
 তেওঁ সৰুতে মাক বাপকক তেঁকুৱাই, অনাথ হৈ, বহুত ঠাইত
 নাগৰি, শেহত গৰগাৱঁৰ গণক এঘৰত আশ্ৰয় লৈ আছিল গৈ ।
 তেতিয়া তেওঁৰ বয়স ২০।২৫ বছৰমান হ'ব । পূৰ্বে আসামত
 বজাৰ নগৰৰ নাহিৰে ইটৰ মাছুৱৰ চাপ-মৰা বাৰী নাছিল । তেঁও
 ককায়ে নিজৰ বুদ্ধিমতে গণকৰ বাৰী মেৰাই সুন্দৰকৈ চাপ মাৰি
 টাটি-চাকোৱা দি, এখন ফুলৰ বাগিচা কৰি, ঘৰ-বাৰীত কু-মাৰি
 ভাত খাব পৰা কৰিছিল । গণকৰ ঘৰ-বাৰী তেওঁ এনে চকুত-
 লগা কৰিছিল যে নাটকুৱাইও এবাৰ বৈ সেই ঘৰ-বাৰী চাই
 গৈছিল । এদিন বুদ্ধিদৰ্শনাৰায়ণ বজাই শেন মেলা চাবলৈ
 ভাটীৰে সেইপিনে যাওঁতে, গণকৰ ঘৰ-বাৰী তেনে নিঃতাপন দেখি,
 সেই ঘৰ-বাৰী কাৰ বুলি শুনি, গণকৰ বুলি শুনি, গণকক মহালে ।
 বজাই মন্তোৱা শুনি গণক ভয়ত তুংনাইকিয়া হল, তেওঁ কিবা
 জগৰ লগালে ভাবি । গণকে কঁপিজপি আঁঠি বজাৰ আগত
 আঁঠুলুত, বজাই তেওঁক শুনিলে — “বাপু, তুমি কাৰ হুতুৱাই নো
 তোমাৰ ঘৰ-বাৰী এনেকৈ চকুত-লগা কৰাইছা ?” গণকে জনালে
 “সৰ্গদেৱ, বন্দীৰ ঘৰত মোমাঠ নামেৰে লুপবাশনিয়া লৰা এটা
 আছে, সেইবোৰ তাৰে বন ।” বজাই মোমাঠক মহাই অনালে ।
 দেউতাক লোপোৰা-লুপুৰি জাত ভৰি, বহল কপাল, উজ্জ্বল চকু আৰু
 আঁচলি গা দেখি বজাৰ তেওঁত মৰম মোমাঠ “লৰাটো মোক দিয়া”
 বুলি গণকক কৈ খন বস্ত্ৰ দি তুফৈ কৰি দেউতাক লগত লৈ

স্বাভিঃ । ইয়াৰ পিছত বজাট এদিন দেউতাক কালে “মোমাট, হুঁৎ গণকৰ ঘৰ-বাৰী যেনে চকুত-লগা কৰিছিলি, মোৰ ঘৰ বাৰীও তেনে কৰি দে, মই তোৰ লগত ঢকৰি বাৰী-চোৱা দিলোঁ ।”

দেউতাই বজাৰ আজ্ঞা মাত সেই কাম কৰিবলৈ দিছিল । পুৰেনে মৈত্ৰ ভাৱে বন কৰি ভাত মোকোলাই পোৱা মোমায়ে হিহা ঢুকুৰি মাখুত বাবলৈ পাটুও, বৰ উচাতোৰ সেই মাখুতৰ লগাত নিজ গা, হুঁৎ বন কৰি বজাৰ ঘৰ-বাৰী বমক কামক কৰি পেলালে । বজাট দেউতাকৰ কাণ্য দেখি বৰ সন্তোষ পাট হেওক ভাৰ্মণী লিগিবাৰ বন দিলে । ইয়াৰ পিছত হেও বজাৰ পিছত ঘৰো সজাট শুশুৰল কৰি লিগিবাৰ কাণ্য ভাগে সিহঁত বন বজাট দি সকলো শুশুৰা কৰি দিলে । হেওৰ সেই কামত মদুমত বজাট হেওক বৰনকৰাৰ পিছত দি মদুম পাতিবলৈ । ইয়াৰ পৰা হেও বজাৰনা মোমাট গুটি মোমাট-ভাৰ্মণী বৰনকৰা নামে প্ৰখ্যাত হলে । ইয়াৰ পিছত বজাট হেওক দেও কৰি থকা সন্তোষন কৰিবলৈ দিলে । হেও বজাৰ মাখুত লগত লৈ পাটকাটৰ পৰা গুৱাটীলৈকে পুখক পুখককাপ মাটি পুখক কৰি বানকৰ, বজাটৰ, দেউতাকৰ, মাটি জ ক বহুতৰ মাটিৰ, মঁমাৰ মোলমাৰ মাৰি দিলে । অৱশ্যে এটোৱাৰ কৰিবলৈ হেওৰ কেইবা-বজাৰা লাগিছিল । গাৱঁপতি বজাট পতিবৰ নিতিয়ে পটখালি হেও পাতি দিলে, ধোণা, নাপিত, কমাৰ, কুম্বাৰ, বঁচৰ, চমাৰ আদি বাদমাৰী মাখুত ঠায়ে ঠায়ে নকৰাল, মই বুজি হুঁৎ পটাই দিলে,

আক এখন গাৱঁৰ মানুহ আন গাৱঁলৈ বস্তু বিচাৰি যাব নগলা কৰি সকলোকে নিজ নিজ বাৰীত শস্ত্ৰ কটী লবৰ নিয়ম কৰি দিলে । গাৱঁৰ সামান্য জগৰ ভাণ্ডিবৰ নিমিত্তে গাওঁবাৰিক, বৰা, শইকীয়া, হাজৰিকা পাতি দিলে ; বাজমণ্ডাৰ শোণৰ নিমিত্তে ডাঙৰ ডাঙৰ জগৰবোৰ হে ৰাখিলে । প্ৰজাবোৰক পৰিশ্ৰমী কৰাবৰ নিমিত্তে গমলি মাটিকাৰ্জনায়ে পতি ৭টা সূতলাতি পকাই, আক মতটি ঢালনা, কৃণা, খৰাতি লৈ গাওঁবাৰিকক দেখুৱাবলৈ আজ্ঞা প্ৰচাৰ কৰি দিলে । এই আজ্ঞামতে কায়া নেপালে, গাওঁবাৰিকে, বৰা শইকীয়াৰ আগলৈ জগৰীয়াক নি চাউটা চাউটা কোব মাৰিবৰ নিয়ম লগাউ দিলে । নগৰৰ সোণ্ডাৰ আক নগৰ বন্ধাৰ নিমিত্তে নানা শিল্পকৰ, কাৰী, বাকৰতি, হিলৈদৰো প্ৰভৃতি ৰাখিলে । তেওঁ সকলৰ দুগৰ কথা শুৱাঁৰি অনেক দৰিদ্ৰ জনাপ মানুহক ভাবিছিল । তেওঁৰ সূশাসনৰ গুণতে প্ৰজা বুদ্ধি ত পৰ্শুতৰ কামলৈকে মানুহ বহি মহাস্তম্বে নিৰাপদে কাল কটাইছিল । এথেকে বোপা 'প্ৰয়বাম, এইটো এই নেপাহৰিবি যে তই এনেজন লোকৰ নাতি ।— মাওক, সেই কথা । আজি আমি মুক্ত জিকিছোঁ যদিও, এনেটো ভাবিলে ভুল হব যে আমাৰ বিপদ গল । বৰা বিপদৰ আচল মাজত হে আমি এতিয়া প্ৰবেশ কৰিছোঁহক । ইয়াতকৈও ডাঙৰ যুদ্ধ আহিব লাগিছে । সেইদেৰি বোপা তই মা, সকলোকে ক-গৈ, কোনেও যেন যুদ্ধ জিকিলোঁ নুলি গা ঢিলা নিদিয়ৈ । চৈয়দ চান্না আক ফিকজৰ্ণাক কাটিলে

পুত্ৰাই গৰগাৱলৈ সৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই দিবৰ দিহা কৰিব
নাগে ।

‘প্ৰিয়বান্ধ । দেউতাৰ আদেশ মতেই কাম হব ।

[প্ৰস্থান ।

চতুর্থ দর্শন ।

স্থান গুরাহাটী । যুদ্ধক্ষেত্র ।

কাল পূৰ্ব্বা ।

[যবা সৈন্যের শব্দ শুনিতে শুনিতে গজপুৰীস্থানীয় গজপুৰীয়ায় বিচাৰি কবে ।]

গজপুৰীয়ায় : । (তথাৎ দুটা বনুৱাৰ শব্দ শুনিতে গজপুৰীয়ায়
সেখিনলৈ পাই, বাউটা জোৰে) অ মোৰ ভৈষাট মৌটো হৈ !
মৰিলেই কবনা ! (শুনিবলৈ গৈ জুঁম চাই) মৰিল, হৈ ! । গা ত
জাত নি : গা তাত ভৰি তিম যেন চেচা পৰিল, গা ত মাৰ-মুৰ
একো মট হৈ : উঠিয়া নো মট কলৈ যাওঁ কি কৰোঁ হৈ !
মোৰ ভৈষাটক আক মট কত পাম হৈ ! আক কৰ নো মুখ চাই
মট জিয়াট পাকিম হৈ : হেৰা ভৈষাট, মোকো নো লগতে মাৰি
নিমিলা কিয় হৈ : হে গোসাঁই মোকো মাৰি নিয়া হৈ ! হে
বহালভত, মোকো শূল হুটা মাৰি এই পিনিতে মাৰি পঠক হৈ !
মট দেপান পিতাতে দাব তপুনা হলোঁ হৈ ! মোক নো আক
কোনে পুতিব হৈ ।

[প্রিয়বাম আক টেকৌৰ প্রবেশ ।]

(প্রিয়বামক দেখি) হে ডেকাকুকন বোপা ডাঙৰীয়া ! মোৰ
নো কি গতি হব হৈ ! মোৰ দেপান গজপুৰীয়াই মোক অনাৰ্হতি

এবি এবি গুটি গল ঐ ! মই নো কলৈ যাওঁ, কি কৰোঁ এতিয়া,
মোৰ ডেকাকুকন ডাঙৰীয়া বোপা মোক কোৱাচোন ঐ !

প্ৰিয়বাম । কি হৈছে, নাকান্দিবা, নাকান্দিবা আক । আমাৰ
গজপুৰীয়া বণত মৰিল নে কি ?

গজপুৰীয়ানী । নাচাই নো কিয় ডাঙৰীয়া বোপা, সেইটো
মোৰ গজপুৰীয়া মৰা বণৱা ছটাৰ মাজত পৰি ম'ৰ আছে । মোৰ
ভৈয়াই কালি আগ-বাতিয়েই ঢকাল ভৰণা, উপচি ভীষ্মকাৰ হল !
ত ত ভৰি গা শিল সেন চেচা হয় !

প্ৰিয়বাম । (ওচৰ চাপি আহি, দাঙলৈক তুমুনিয়াত কাটি)
হয়, আমাৰ গজপুৰীয়াই হয় । অনেক দিন মানুহটোৰ লগত
মই ব' দেমানি কৰি কটালোঁ ! আক গজপুৰীয়া'ক নাপাওঁ !
বপুৰাৰ গা ত বত সোমকে পাতক, কিন্তু এনেটো মানুহ আক
নহন । যদিও গজপুৰীয়া হোৱা অনেক কামা আচলতে কেতিয়াও
মই অস্ত্ৰবেৰে সৈতে সমৰ্থন নকৰিছিলোঁ, তথাপি মুঠতে হোৱা
গা ত কি এটা গুণ আছিল, কি এটা আকৰণ কৰিব পৰা শক্তি
আছিল কন নোৱাৰোঁ, সেই কামানোৰত মই ব' পাইছিলোঁ,
হোৱা লগ এৰিব নোৱাৰিছিলোঁ !—যা গজপুৰীয়া যা ! তই
অৰ্গলৈ যা । তই প্ৰাণেৰে অৰ্পে মুক্ত হ'ব প্ৰাণ দিলি, হোৱা বৃথাতি
সমায় থাকিব । হোক মই সঁচাসঁচিকৈয়ে সদায় ভয়াতৰ কাপুক
বুলি ভাবিছিলোঁ ; এতিয়া বুজিলোঁ সেইটো মোৰ ভুল ।—
গজপুৰীয়ানী, তুমি আক লোক নকৰিবা, হোমাক চিৰকাল পোতাৰ

ভাব মোৰ ওপৰত থাকিল।

গজপুৰীয়াই হঠাৎ গাম্ৰি দি, শব্দ দুটাৰ মাজবন্দা একে চাবেই উঠে।

প্ৰিয়বান, গজপুৰীয়ানী আৰু টকৌ অৰাক হৈ ব-লাগি থাকে।

গজপুৰীয়া টকৌ তই সার্থী! গজপুৰীয়ানী তই সার্থী থাকিলি! ডেকাফুকন বোপাইট মই কেনে সবব-গুণী নিত্ৰোপন সাধু বাব পুৰুষটো, সেই সম্পৰ্কে এতিয়াই তইতৰ আগতে যিবোৰ কথা কলে সেইবোৰ তইতে নিজ কাণেবেই শুনিলি! তইত সার্থী থাকিলি, পিছত যেন তেওঁ আৰু কথা সলাব নোৱাৰে। আৰু মোৰ মানুহজনীক তেওঁ চিবকাললৈকে পুত্ৰিবলৈ গাতলৈকে সেইটোৱো সার্থী তইত থাকিলি। ইয়াৰ পিছত তেওঁ মোক মৰ্ণ, চোৰ, ডকাইত, মিছলীয়া আৰু বেয়া বুলিব নোৱাৰে, আৰু জানে বুলিলেও মই লেগিম।—তুলাপাত বা সাঁচিপাত এখন নাটনে ইয়াত কত্ৰো, পাৰ ত্ৰো বিচাৰি জান, মই তেওঁৰ কপাবোৰ তাত লেগি লৈ তেওঁৰ এতিয়াই চহি লও, একেবাৰেই সেইবোৰ আগলৈকে পকা হৈ পাকুক।

প্ৰিয়বান। লাঠুৱা! ফাকিমাৰ! কাণ-কটা নিধক! তই নমবাকৈয়ে মৰ-ভাও জুৰি পৰি আছিলি? তেৰ ধৰ্ম্ম শিয়াল! তই এনেকুৱা কৰিছিলি কিয়?

গজপুৰীয়ানী। (গজপুৰীয়াক) সি হব নোৱাৰে। বোৰলৈ তুমি ভীৰ নোৱাৰা, মই নিমিও ভীৰ। অ, তামোচা পাটকা:

হকলা ! মোৰ ইমানখন কান্দোনকাটোন সোপাই অখলে যাব নে কি ? সি হব নোৱাৰে, মই নিদিওঁ যাবলৈ । মই কেনে-কৰ্মী আজি তোমাক দেখুৱাম ! মৰা ! মৰা ! বোলে ! আকৌ এতিয়াই মৰা ! মৰিব লাগিব, আজি এবাৰ নাই ! উস্ তামোচাটো চোৱাইকটোন, মই ইমানখন ইনাটবিনুই কান্দিবোঁ-কাটিলোঁ, কান্দি-কাটি ভাবাসান্তি হলোঁ, এতিয়া এইদৰে এওঁ সোপাকে ভৰ্ত্ত কৰিবলৈ ? অ সদায় ধেমালি কৰি কৰি চল পাউচাঁ হকলা ? আক গজপুৰীয়া নীক বুলে নোৱাৰা ! মই যদি আমুকী হওঁ, আজি তোমাক শুদাই নেৰোঁ । (ভাতত ধৰি টানি) মৰা, মৰা, এতিয়া আকৌ মৰা, মৰিবলৈ লাগিব । উস্ চোৱা-চোন, মোক লোক সদায় পোহ-পাল দি থাকিবলৈ গাওঁ লয়, আক এওঁ মৰাৰপৰা বপহকাৰ উঠি সকলো ভৰ্ত্ত কৰে ! এনে অটনাট কত দেখিছাঁ কত শুনিছাঁ ?

‘ভয়বান আক টকোঁৱে বুধত কাপোৰৰ সেলা’ দি টাও

গজপুৰীয়া । নোলে ! ছেব এইজনী, তই নো কি ভয় খাইছ ? ডেকাকুকন বোপাই হো হোক সদায় পুৰি থাকিবলৈ গাত লৈছে—হেহেলৈ মই মৰোঁ বা নমৰোঁ । মই দেখোন এতিয়াই সেট কৰাব সাধী বাখিলোঁ, তইচোন দেখিলি । কৰাব আহমোকজনী ! হোৰ কান্দোন-কাটোনোৰ অখলে যাব নুলি ভয় খাইছ কৌলৈ ? মইহো এবাৰ মৰিব লাগিবট ; মই আকৌ মৰিলে তই এতিয়া

কন্দাবোৰেবোৰেই তেতিয়া কাম চলিব, আৰু ন-কৈ কান্দিব নেলাগেই ।
বোৰলৈ । তেওঁৰ কাম সম্বন্ধে হৈ থাকিল ।

প্ৰিয়বাম । বাক গজপুৰীয়া, কচোন, তই এইদৰে মিছাকৈ
মৰাব ভাও জুৰি মৰা মানুহৰ মাজত পৰি আছিলি কিয় ?
কচোন, মোক নাভাবিবি ।

গজপুৰীয়া । মূৰত আছিলি দি বোৰলৈ । বৃধি, বৃধি :
তোমালাকে গজপুৰীয়াক কম মানুহটো যেন দেখিছা নে কি ?
গজপুৰীয়াই বৃদ্ধিৰ গোটাইখন আসাম দেশ কিনি লব পাৰে ।

প্ৰিয়বাম । কি বৃদ্ধি কৰিছিলি কচোন :

গজপুৰীয়া । শুনো ত্ৰৈলোক্য । ইয়াকে বোলে ন-কৈ হাজ-
ৰিকাৰ পিতাপ পোতা গজপুৰীয়াৰ কেবামতা ।—গজপুৰীয়া হাজ-
ৰিকাটো এই বৃদ্ধা গাৰেই তেওঁৰ এতজ্ঞাব কাৰী লৈ, পাঁচ হেজাব
মান বহাল চিপাহীৰ তয়ামতা বণ কৰিছিল । গজপুৰীয়াৰ সেনাই
একালবপৰা বহালৰ সেনাক কলগছ কটাদি কাটি নিবলৈ ধৰিলে ।
বহালৰ পাঁচ হেজাব চিপাহীৰ আটেককি মানহে বাকী আছিল গৈ,
এনেও বহালৰ মিকতৰ্ণা নে মিকতৰ্ণা সেনাপতি, আকৌ দহ
হেজাব চিপাহীৰ সৈতে গজপুৰীয়াৰ এতজ্ঞাবৰ ওপৰত পৰিল ।
আমাৰ বথুৱা ইমানটো ডাঙৰ তেঁচা চম্ভালিব নোৱাৰি ঠ'হকিবলৈ
ধৰা দিলি, তেঁচাৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকাটো হাতত হৰোৱাল লৈ
জাগবাঢ়ি গ'ল । বোৰলৈ সবধ নকও, পাঁচ ল বহালক গজপুৰীয়াই
জকলৈ কঢ় কটা দিলে । এনেও সেই মিকতৰ্ণা নে মিকতৰ্ণা

গজপুৰীয়াৰ সমুখ্ৰ হলহি। তেতিয়া গজপুৰীয়াৰ মহা আনন্দ। নিককৰ্ণা নে নিককৰ্ণাক নামাৰি বন্দী কৰি আমাৰ সৰ্গদেৱৰ আগত দিবলৈ তেওঁৰ ইচ্ছা হল। যেট ইচ্ছা সেই কাম। তেওঁ তাৰ বুকুত এটা ধনজয় গোৰ শোধাই দিলে। একে গোৰতে নিককৰ্ণা নে নিককৰ্ণা লুটিখাই বিমুচ্ছিত হৈ পৰিল। সেই পৰা, সেই তাক ধৰি জাতীৰ ফায়েৰ বন্ধা, জাক আমাৰ কোঠৰ ফালে পঢ়িওৱা। সিহঁতৰ এটা সেনাপতি সেইদৰে, গজপুৰীয়া জাকবিদাৰ জাতত পৰা দেগি, আনটো সেনাপতি চৈয়দ চেনা নে মেনাই গজপুৰীয়াৰ ফালে শুকাৰ মাৰি থৈদি আহিল। সেইটোৰ লগত জাক দত্ত হেজাৰ চিপাহী। তেতিয়া গজপুৰীয়াই বিমৰ্ষ কৰি বুজিলে যে, তেওঁ অকলে এই সাগৰ সন্ধান বঢ়াল চিপাহীৰে বুজাটো সম্ভৱ নহয়; গজপুৰীয়া মহাশয় তলেও, তেওঁ অসাধ্য সাধন কৰিব নোৱাৰে। ইয়াকে ভাবি তেওঁ বুধি কৰি আমাৰ কালৰ তটী মৰা বনুৱাৰ মাজত সোমাই পৰিল। মূৰ্খ বঢ়ালে তেতিয়া গজপুৰীয়াক মৰিল বুধি এৰি শুটি গল। এটোটোৱেই এইখন বগৰ দাউ বুজাশু।

প্ৰিয়বাম। তেওঁ নিককৰ্ণাৰ সৈতে দেখোন মোৰহে বুজ লাগিছিল, জাক ময়েহে দেখোন তেওঁক বন্দী কৰিলোঁ। তই নিককৰ্ণক বন্দা কৰিবলৈ পাগি কত ? জাক চৈয়দ চানাক মোৰ তেউতাউ নিজ হাতে বন্দী কৰে।

গজপুৰীয়া। তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে।

প্ৰিয়বাম। তাৰ আগেয়ে তই কিছকু আক চানাক পানি
ক'ত? সিহঁতেবে সৈতে আমি হৈ নিফালে গোটেই ডোখৰ কালত
যুজি আছিলোঁ; তই তাৰ মেয়েদা, দেবেলা, গোবেলা, অক'মল
চোদ কাৰো কেউটা নৈ উফালে হৈ আছিল।

গজপুৰীয়া। তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে।

প্ৰিয়বাম। হেৰ টাকে এই মিছলীয়াটোৱে কয় কি অ :
“তাৰ আগেয়ে, তাৰ আগেয়ে” কেতিয়া :

গজপুৰীয়া। দেখা, ডেকাফুকন বেপা, তুমি বৰ লোকৰ
পোৱালি, নিজেও বৰ লোক; ইমান ডাঙৰ লোকৰ পোৱালি হৈ
তুমি পিতাতে কথা সলোৱাটো জালো ভালে : “ভাৰ্জীকা দাঁত,
মৰদক; বাত” বুলি কয়, মৰদক কথা এবাৰ যুগৰপৰা শুনা নৈ আক
নোসোমায়। ইয়াৰ আগতে তুমি মোৰ শুন বখানি সিনেৰ কথা
কৈছিল; সেটোৰ আক গিলিব পাৰিবানে? মই মে ‘মিছলীয়া
কাপুকন ভয়াতুব নহয়, সেটোটা তুমি কোৱা, মই নেলাগে এই
টুকো জ্বাক এইজনী গজপুৰীয়ায়েই নিজ কাণে শুনিছে। সেট
মেথি হৈ মই ভোঁতয়াট উঠি তপাত তপাত সিহঁতক সাপা কৰি
ছিলোঁ। পিতাতে তুমি আগৰ কথা সলাই মোক ‘মিছলীয়া
বুলিছা। এইবোৰ ভাল কথা নহয় একা।

প্ৰিয়বাম। হাঁহি। কেচ, কেচ, ভাল, ভাল, হেৰবোৰেই
হৈ মচা, আমাবোৰ মিছা।

(টোকোবা আৰু সিদ্ধিবামৰ প্ৰবেশ)

টোকোবা আৰু সিদ্ধিবাম ! 'তই'তৰ খবৰ কি ? জপৰা ক'লে গল ?

টোকোবা । জপৰা আৰু এই সংসাৰত নাই ।

প্ৰিয়বাম । কেনেকৈ ?

গজপুৰীয়া । কাতি তৈ ।

'প্ৰিয়বাম । চুপ্ বও !

টোকোবা । যেতিয়া বড়ালৰ চিপাহী আমাৰ ফালে আগবাঢ়ি আহিল, আমি পিছুৱাই গ'লোঁ । যেতিয়া সিহঁত বেগেৰে আমাক খেদি আহিল, আমাৰ চক্ৰ হাজৰিকা গজপুৰীয়াই বেগেৰে 'ভিৰাউ ধৰি লব মাৰিলে । আমাৰ চক্ৰ হাজৰিকাক তেনেকৈ লব মৰা দেখি আমাৰ মনত 'ভয় সোমাল, আমি তেওঁৰ অধীনৰ বণ্ডুৱানোৰেও 'ভিৰাউ ধৰি লব মাৰিলোঁহঁক । জপৰা খোৱা দেখি সি আমাৰে সৈতে সমানে লৰিব নোৱাৰি পিছুপৰিল, আৰু বড়ালৰ চিপাহীয়ে 'ডাক অকলশৰীয়াকৈ পাট কাটি ধলে ।

গজপুৰীয়া । বৰ লাজৰ কথা যে জপৰাৰ নিচিনা এটা খোৱা মানুহক মোৰ যুদ্ধকবোৰৰ ভিতৰত লোৱা হৈছিল । সেই খোৱাটোক মোৰ বাছকৰিয়া বণ্ডুৱানোৰৰ শাৰীত লোৱাটোৱেই গুৰিতে মোৰ মতা ভুল ।

প্ৰিয়বাম । (হাঁহি) 'চেন মহাবীৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকা ! 'ভোৰ এইখনেই মহলমানৰ চিপাহীৰে ভয়াময়া বণ নে ! এই বণতে

তই ফিকজখাঁক ইকরাই বন্দী কৰিছিলি নে ?

গজপুৰীয়া। ডেকাকুকন বোপা, ডেকাকুকন বোপা, মোৰ কথা শুনা, তুমি সেই মিছলীয়া পলৰীয়া ছুটাৰ কথাখন কৈছিলি শুনিছা নো বাক ? তুমি তোমাৰ গজপুৰীয়াৰ বাঁৰত সন্কেত কৰিবলৈ, গজপুৰীয়াক বেচকৈ জানা দেখোন। (নিজৰ আঁঠু ছুটাত লগা ঘা দেখুৱাই) ডাঙৰীয়া বোপা চোৱাঁ মোৰ আঁঠু দুখাত ফিকজখাঁ আৰু চৈয়দ চানাই ছিলৈৰ গুৰিৰে মাৰ মৰা চিন এতিয়াও আছে।

সিক্ৰিবাম। মোৰ আগতে ইমান ডাঙৰ মিছা কথামাৰ চলাবলৈ আহিছানে হাজ্জাবিকাকাট ? ডেকাকুকন ডাঙৰীয়া, মই আচল কথাটো কও শুনক, বড়োনে খেদি অহা দেখি আমাৰ হাজ্জাবিকাট ভিৰাই ধৰি লব দিলে, অবশ্য তেওঁৰ পিচে পিচে ময়ো লবি পলাইছিলোঁ। পৰৱৰ্ত্তে যেন গধুৰ সেই মানুহটো আমাৰে সৈতে লবিন পাৰে নে ! লবি যাওঁতে তেওঁ তামপুটি খাই পৰিল, পৰি আঁঠু ছুটাত ঘা লাগিল। তাৰ পিছত তেওঁ আৰু পলাই সাৰিব নোৱৰা দেখি, ছুটা মৰা বগুৱাৰ লৱৰ মাজত লৰালবিকৈ সোমাই দীঘল দি পৰি মৰাৰ ভাও জুৰিলে। এয়েই আচল কথা। ইস্ মই যেন দেখা নাছিলোঁ তে।

গজপুৰীয়া। ডেকাকুকন বোপা, দেশও অজিকালি বৰ অটনায় অধৰম হবলৈ ধৰিলে। মইনো আক কি মান্দিম। অধৰম মাত ভাল পৰিল, অধৰম মাত্তে কাণৰ কণামাকৰি লৰাট

কথা কলা কবিলে । দিন দুপৰাত উঠতে এনে একোটা মিছা কথা চাৰ্জ্জ উলিয়াবলৈ ধৰিলে । (সিদ্ধিৰাম আৰু টোকোবালৈ চাই) হেৰ তইতৰ মিছা-বেটো আদি পাপলৈকে ভয় নাইকিয়া হলেনে ? ডেকাফুকন বোপা, মোৰ সোণাতুৱা বোপা, তুমি ইহঁতৰ কথা চুলি এডালৰ সমানকে পতিওৱা নাই নুলি মই জানিছোঁ ।

গজপুৰীয়ানী । (গজপুৰীয়াক) দেখত ইমান অটনাই অধৰম হ'ব দেখি হে তো মই কৈছোঁ, তুমি আকৌ মৰা' । এনে'খন দেখত আৰু পাকিব নেলাগে ।

গজপুৰীয়া । কোনো কেপ্‌কেপাই পাক অ এইজনীয়ে ! তেঁওৰ কথাতে গজপুৰীয়া মৰিব নে কি ! ইমান খন দেখত আৰু নাশুহ মৰিবলৈ নাই কিয়া হল হলো ! তই তেঁওৰ গজপুৰীয়াক ইমান সন্তা পাউছ নে কি ? তই মনে মনে পাক, মনে মনে পাক, কেপ্‌কেপাই নেপাকিব । তই কথাৰ আগ-ভাগ একোকে বুজ নেপার । বোলোঁ, লাওপানী আছে যদি মোক এটোপা থানলৈ দে ভাগবত পিয়াহত আশুকৰ্ণে শুকাই নিচে ।— বোপা ডাহীয়া, মই এই যুজ জিকা বাবে এইদৰে বৰফুকন ডাহীয়া দেউতাক কৈ মোক বৰ্চি দিয়াৰ লাগিব ; মাটিবাৰী পাটপাম দিয়াৰ লাগিব ; লগুৱা লিগিৰী বন্ধী বেটী বহুতীয়া দিয়াৰ লাগিব । মোৰ বোপা ডাহীয়া, তুমি মোৰ হকে ডাহীয়া দেউতাক একদাৰ কৈ দিলেই মন, তেখেত গুণীৰ গুণ বুজোঁতা লোক, মই জানো ।

প্রিয়বাম । হাঁড়ি) বাক কম যা । এত্ৰিয়া ঘবলৈ যা ।

[গজপুৰীয়া গজপুৰীয়ানীৰ প্ৰস্থান ।

—কববাব গটীয়া শিঙবাটো ।

[প্ৰস্থান ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

১ম দৰ্শন ।

চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ ।

৩৫

পঞ্চম দৰ্শন ।

স্থান গৰগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

চক্ৰবৰ্ত্তী সঃ, বুঢ়াগোহাঁট, বৰগোহাঁট, বৰপাৰাগোহাঁট,
আৰু সত্যসদনকল)

চক্ৰবৰ্ত্তী । ডাঙৰীয়াসকল, মছলমানেৰে সৈতে আমাৰ, হাঁহনাৰা, কাজলোমুখ, টটাখলি, নবনদীৰ মুখ, এটা চাৰি ঠাইত লগা চ'বখন মুজত আমি জিকাৰ খবৰ পাট মোৰ মনত দি আছিলোঁ। তেঁও, তাক মই প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰোঁ। কিন্তু ইয়াৰ পিছতে এনে গুৱাহাটীত এখন ডাঙৰ মুজ হবৰ কথা আছিল, তাৰ একো খবৰ আজিলৈকে নাপালে। তাৰ নিমিত্তে মই বৰ চিন্তিত হৈ আছোঁ। মুজৰ ঠাইবপৰা দিনো মানুহে বাতৰি আনিবৰ নিমিত্তে সকলো বন্ধবন্তু ইমানকৈ ঠিক পকা হ'লেও, আজি পাঁচ দিন দেখোন একো বাতৰি নাই।

বুঢ়াগোহাঁট । হয় সৰ্গদেও, মইও বৰ চিন্তিত আছোঁ।

বৰগোহাঁট : বোধকৰোঁ, দুৰ্গোৰ বণ লাগিলে, তাৰ ফলাফল একো নিৰ্দ্ধাৰিত হোৱা নাই দেখি বাতৰি অজা নাই।

চক্ৰবৰ্ত্তী । ফলাফল বেটেকে নতপ্তক, দিনৰ বাতৰি দিনে অজাটো হোৱা উচিত। ডাঙৰীয়া, এতিয়াই আকৌ নকৈ ঘোৰ-চোৱাবৰ ডাকৰ বন্ধবন্তু কৰক। আৰু এটা কেদিনৰ খবৰৰ

ক্ৰটি হোৱা বাবে বৰং দোষীৰ দণ্ড হ'ব লাগে।

বুঢ়াগোহাঁই। ইয়ালৈ অহাৰ আগেয়ে সেইবোৰ বন্ধবন্দ্ৰ কৰা হৈছে সৰ্গদেও। একুৰী কাঠীকৰ মোৰচোৱাৰ নকৈ আতি পুৱাই আকৌ পঠিয়াইছোঁ।

বৰপাত্ৰগোহাঁই। সৰ্গদেও, মোৰো অনুমান হৈছে তুমুল সংগ্ৰাম সম্ভটিত হৈছে, সেইদেখি বৰফুকনে কোনো সংবাদ পঠিয়াবলৈ আহৰি পোৱা নাই। নিশ্চয় চৈয়দ চানা আৰু বিৰুদ্ধৰ পৰিচালনাত মছলমান সৈন্যই প্ৰাণ টাকি যুদ্ধ কৰিছে। কিন্তু সৰ্গদেও, আমাৰ সৈন্যও মছলমান সৈন্যতকৈ কোনো গুণে নীহ নহয়, বৰং অনেক বিষয়ত শ্ৰেষ্ঠ বুলি মোৰ বিশ্বাস। আমাৰ আত্মা সৈন্যৰ কপাই নকওঁ, সিহঁত লেখত তাকৰ হলেও মহা যুদ্ধাক; আমাৰ বায়ুণ, কলিতা, কোচ, কেণ্ডট আদি জাতৰ বপুৱা একো-টাও মহাবীৰ্য্যৰ মিচিনা সৰ্গদেও, মই সন্দৰ্ভকৈ জানো। তাৰ উপৰি লাচিত বৰফুকন অকলে এক লক্ষ। এই মহাবীৰ্য্যৰ বল বীৰ্য্যত সন্দেহ কৰিবলৈ একো নাই। আমাৰ লাচিত মহাবীৰ অৰ্জুন। লাচিত অকলে মছলমানৰ গুৰুৰ আকৌহিনীক সংহাৰ কৰিব পাবে বুলি মোৰ বিশ্বাস।

চক্ৰধৰজি। আপোনাৰ-বাক্যটো সকল হওক, ডাঙৰীয়া। কেনেবাকৈ মছলমানৰ ভাতৃত্ব অসমীয়াৰ পৰাজয় ঘটিব লাগিলে আৰু লক্ষ পৰিলে ঠাই নাইকিয়া হ'ব। অৱশ্যে মোৰ দৃঢ়বিশ্বাস, আমি জিকিম।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী । (আঠু লৈ) সৰ্গদেও, যুদ্ধৰ ঠাইৰপৰা লাচিত বৰ-
কুকনৰ কটকী দুৱাৰত ।

চক্ৰধ্বজ । (বাস্তুভাৱে) সোনকালে মোৰ আগলৈ আন,
সোনকালে আন ।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

কটকী । (আঠু লৈ) সৰ্গদেও, লাচিত বৰকুকনে সৰ্গদেৱলৈ
জনাইছে, যে গুৱাহাটীত মছলমানৰে সৈতে আমাৰ যি বৰ বণ
লাগিছিল, সেই বণত আমাৰ জয় ।

বুঢ়াগোহাঁই, বৰাগোহাঁই, বৰপাৰাগোহাঁই আদি সভাসদসকলে
আনন্দ কৰি ভিনিহাব উল্হৰ কৰি)

জয় সৰ্গদেও চক্ৰধ্বজসিংহৰ জয় !!!

চক্ৰধ্বজ । তাৰ পিছত ? তাৰ পিছত ?

কটকী । তাৰ পিছত সৰ্গদেও, লাচিত বৰকুকনে মছলমানৰ
কিন্ধাৰ্থী আৰু চৈয়দ চান্দাৰ বহুত মছলমানৰ সৈতে ধৰি বন্দী
কৰিলে ।

চক্ৰধ্বজ । তাৰ পিছত ?

কটকী । ফিকজখা আক চৈয়দ চানাক ববফুকনে বন্দী কবি
গবগার'লৈ সৰ্গদেৱৰ ওচৰালৈ পঠিয়াই দিছে, দুই চাৰি দিনতে
তেওঁলোক এইখিনি পাবহি সৰ্গদেও ।

চক্রবৰ্ত্তী । সুন্দৰ কাৰ্য্য হৈছে, আক ? আক ?

কটকী । মহলমানৰ বিন্ধুৰ সেনা বগত পৰিল সৰ্গদেও ।
বন্দী কৰা বহুত মহলমানক ববফুকনে গুৱাহাটীতে কটালে, বাকী
অলপ-অচৰপ হৈ পলাই সাবিল । মহলমানৰ অনেক অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ
আক নানা বকমৰ যুঁজৰ দ্ৰব্য বস্ত্ৰ খাব-বাকদ, ববতোপ হিলৈ
আদিও আমাৰ হাতত পৰিল সৰ্গদেও ।

বৰগোহাঁই, বুঢ়াগোহাঁইক-প্ৰমুখা কৰি সভাসদসকলে আকৌ

চিনেৰাৰ উচ্চৰ কৰে

—জয় চক্ৰবৰ্ত্তী সিংহৰ জয় !!!

চক্ৰবৰ্ত্তী । ঈশ্বৰে মোৰ মনস্কামনা সিদ্ধি কৰিলে । ডাঙৰীয়া
সকল, আমাৰ এই জয়ৰ বাবে এই মাত্ৰৰ ভিতৰতে বিখোৱন
মহোৎসৱ কৰিবলৈ যুগুত কৰি, দেওখাই, বোহন, বাইলুংসকলক
আজ্ঞা দিয়া হওক । পোতাশালৰ পৰা এহেজাৰ বন্দীক মুকলি
কৰি দিয়া হওক । লাচিত ববফুকনক বখাৰোগা মান-সংকাৰেৰে
সৈতে গবগার'লৈ আহৰি অনা হওক । তেওঁৰ লৰা ভিকটালৈ
মোৰ ভঁৰালৰপৰা ধন বস্ত্ৰৰ বটাৰ সজ্জাৰ পঠিওৱা হওক । আন
আন বি বি লোক এই দুজলৈ গৈছিল, সকলোকে বটা দি সন্তুষ্ট

কৰা হওক । মহলমানৰপৰা পোৱা ধনবোৰ আমাৰ সেনাবোৰৰ ভিতৰত বাঁটি দিয়া হওক । গুৱাহাটীৰকালে পাণ্ডু আৰু শৰাই ঘাটৰ কোঠ দুটা আৰু দুৰ্জয় কৰি, আমি জয় কৰা অঞ্চল সুশাসন শৃংখলালৈ আনিবৰ সোনকালে দিহা কৰিব লাগে, বুলি বৰফুকনলৈ লেখা হওক । গুৱাহাটীত বৰফুকনে মোৰ প্ৰতিনিধি হৈ থাকি সেই অঞ্চলত শাসন আৰু সুবন্ধবস্ত্ৰ দিহা কৰক । জয় কৰা অঞ্চলৰ মাটিৰ আৰু মানুহৰ পিয়ল কৰিবৰ দিহা কৰা হওক । মুঠতে আমাৰ হাতলৈ অহা দেশখন যাতে আকৌ মহলমানৰ হাতত নপৰে তাৰ ভাল বন্ধবস্ত্ৰ কৰা হওক ।

বুঢ়াগোহাঁই । সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতে সকলো কৰিবলৈ যত্ন কৰা হব ।

বৰগোহাঁই । এতিয়াই প্ৰথম কাৰ্গা হৈছে দেৱতাৰ আগত পূজা দিয়াটো ।

বৰপাত্ৰগোহাঁই । তয় ডাঙৰীয়া ।

চক্ৰধ্বজ । নিশ্চয়, সেউটো আগে । এতিয়াই ঢোল পিটি বাউজক শুনাই দিয়া হওক, আমাৰ এই মহা যুদ্ধত জয় তোৱা বাবে, সকলোৱে যেন আনন্দ উৎসৱ কৰে, গায়ন বায়ন খোল যুদ্ধ গায় আৰু বজায় । আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল ।

[প্ৰস্থান ।

জীৱ-কাপোৰ ।

তৃতীয় অঙ্ক।

প্রথম দৰ্শন।

স্থান গৰগাওঁ। লাচিত বৰফুকনৰ ঘৰ।

কাল--আবেলি।

(চেনেহী আৰু কপটী)

চেনেহী। আইতা চোৱাঁচোন কপটীয়ে মোৰ “লীলামালা”
পুথিখন নি কৰবাত লুকাই পৈছে গৈ ; খুজিলে নিদিয়ে।

কপটী। মই কিয় লুকাই পৰলৈ যাম ? তেওঁ নিজেই
কৰবাত পৈ পাহৰিছে, পাহৰি মোৰ নামে লগাইছে। মিছলীয়া
জনী কৰবাব !

চেনেহী। নিশ্চয় ভয়েই লুকাই পৈছ। হিংসাকুৰীয়াজনী
কৰবাব !

কপটী। তুমি হে হিংসাকুৰীয়া, মই নহওঁ।

(কপটীয়ে গায়)—

চেনেহী চেনেহী তেলৰ চুপি।

শদিয়া খোৱা মৰে ছুপি ॥

শদিয়া আহিল বাট বুলি।

চেনেহীয়ে তুলিলে পকা চুলি ॥

চেনেহীয়ে কপতীৰ পিঠিত থকা এটা মাৰে, আৰু কপতীয়ে কান্দে)

বৰকুকননীৰ প্ৰবেশ)

কুকননী । হেৰ চেনেহী, হেৰ কপতী, তই ডক আৰু মই
বলে নেৱাৰিলোঁ ।। অকৌ কিলাকিলি কৰিছাি ? তই ডব লাভ
নাট ? এই চোদাভা ছোৱালী দুজনীয়ে মোক বলিয়া কৰিলে ।
জনাৰ বয়স মোল হবলৈ গল, এজনীৰ চৌধ চল, আজিৰ বাবে
কাটিলে শান্তৰী পাটিলে মাৰ লাগিব, তথাপি দুইজনীৰ লবালি
নগল ।

চেনেহী । তই নো মোক তেলৰ চুপি বুলি সেইবোৰ নাম
পাব কিয় ?

কপতী । তেওঁ নো মোক মাৰিব কিয় ?

চেনেহী । গোৱাৰ পিছত তে মাৰিছোঁ ।

কপতী । তেওঁ নো মোক হিংসাকুৰীয়া বুলিব কিয় ?

চেনেহী । তই নো মোক মিছলীয়া বুলিব কিয় ? কেহ
কৰিলে মাৰিলে ।। মোক মিছলীয়া বুলিলে অকৌ মাৰিম ।

চেনেহীয়ে কপতীক অকৌ মাৰিবলৈ বেনি যায় । বাকে হুটকো বাজত
সোমাই হুটকো বাজাই দিয়ে । চেনেহীয়ে চকু লো টোকে ।
(হুত পায়ন যায় আৰু ঢোলৰ বাজ)

কুকননী । ব চেহী, তইয়ে গোলমাল নকৰিবি । সেইয়া

কিহব কোঢ়াল শুনাচোন ? গায়ন বায়ন গাইছে কিয় ? ঢোল, খোল, বাদ্য বাজিছে শুনাচোন ।

(শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ প্ৰবেশ)

। ঠেনেহী কপহী হুৱে ল'বাল'বিকৈ নিজৰ নিজৰ চকু ম'ছে পথায় ।

শ, খো, গোহাঁই । আইদেউতা, আপোনাক বৰ সুখবৰ এটা দিওঁ, - বৰকুকন দেউতা যুজুত জিকিল ।

কুকননী । সঁচানে ? ঠপ্ৰবৰ কি অশুভাহ ।

গোসা ঠৈবৰ ফালে আঁকি সিহঁত সোৱা কৰে

উঠি) অ সেইদেখিছে সেয়া ঢোলখোল বজাইছে হবলা ?

শ, খো, গো । এবা সেইদেখিছে নগৰত বাজুভণ্ড বজাইছে ; আনন্দ উৎসৱ কৰিবলৈ হুকুম দিছে ।

কুকননী । কোৱাঁচোন কোৱাঁ, যুজুৰ আক কি কি খবৰ আজিছে, ভালকৈ কোৱাঁ ?

শ, খো, গো । বৰকুকন দেউতাই মজলমানক পাঁচখন যুজুত হকুৱাই, সিহঁতৰ দুই সেনাপত্ৰিক ধৰি বন্দী কৰি ইয়ালৈ পঠিয়াই দিছে । মজলমানৰ চিপাতী আৰু হিলৈ আদি অনেক যুজুৰ সজুলি খন বস্ত্ৰ আমাৰ ভাতত পৰিছে ।

কুকননী । হেৰ আইদেউতাই শুনিহি, তহঁতৰ দেউতাৰ যুজুত জিকিল ।

(চেনেহী কপহীৰ লবি প্ৰবেশ)

চেনেহী । (শ, খো. গোষ্ঠীক) এই শুখবৰ আপুনি আনিলে
নে ?

শ, খো. গো । এৰা ময়ে তোমালোকক দিবলৈ আনিলোঁ ।
মোক কি দিবা কোৱা ?

চেনেহী । কি দিম কওক ?

শ, খো. গো । মোৰ ওচৰত তুয়ো নহি কথালিয়া পাতি
মোক ব দিয়া ।

কপহী । আপুনি এই ভাল খবৰৰ বাবে আমাক কি দিব
কওক ? বঃ আপোনাবো হৈছে নহয় ।

শ, খো. গো । হৈছে, কি লাগে কোৱা ?

কপহী । মোক একো দিন নেলাগে । আপোন বাউদেওক
হেলব চুপি এটা দিয়ক ।

চেনেহী । আউতা চোৱা, কপহীয়ে আকো মোৰে সৈতে
লাগিছে ।

কপহী । খালি চুপিটো দিবলৈ মই নাই কোৱা ; আজ
চেনেহ শুবাউ এচুপি কবি দিবলৈ হৈ কৈছে ।

শ, খো. গো. । (হাঁহি.—চেনেহীক) সেইজনী অহোবলিয়া
ছোৱালী, ভাইব কথাত কোনে লাগে ?

চেনেহী । ককাউদেউৰ খবৰ কি :

শ. গো. গো. । প্ৰিয় বোপাৰ খবৰো নিশ্চয় ভাল ।

(লিগিৰী এজনীৰ প্ৰবেশ)

লিগিৰী । আইচুদেউতা, গুৱাহাটীৰ পৰা মানুহ এটা আহিছে
এখন চিঠিলৈ ।

বৰকুকননী । (বাস্তৱভাৱে) কথা ? মানুহটোক মাত
চিঠিখন লৈ আহক ।

কপটীয়ে ল'ৰি গৈ বাস্তৱটোৰ হাতৰপৰা চিঠিখন লৈ আহে । কপটীয়ে
চিঠিখন হেলে । বাকৈ কপটীৰ হাতৰ পৰা চিঠিখন কাঢ়ি নি
শদিয়াখোৱা খোছাইক পঢ়িবলৈ দিয়ে । শদিয়া-
খোৱা খোছীয়ে চিঠি পঢ়ে ।

গুৱাহাটী । শক ১৯৯১১৩ কাগুন ।

“কলানীয়াসু,

আজি তোমাক আনন্দৰ খবৰ দিওঁ । তুমি শুনি সন্তোষ
পাবা, যে মহলমানেৰে সৈতে লগা যুজ আমি জিকিলোঁ । যুদ্ধত
আমাৰ ধাৰলৰ ভালেমান বণুৱা পৰিল শদিঙ, মহলমানেৰ কালৰ
হাতকৈ দৃঢ়ত্ব মান সবুজ পৰিল । মহলমানেৰ অনেক বৰ হিলৈ,
কামায়ন আহি যুদ্ধৰ সজ্জা আমাৰ হাতলৈ আহিল । মহলমানেৰ
চক্ৰন দাঙি সেনাপতি কিকুজৰা আৰু চৈবল চান্দ আমাৰ হাতত

বন্দী হৈছে । ফিক্কাৰ্থাক যুজত কোনে বন্দী কৰিলে জানা
নে? তুমি শুনি নথৈ আনন্দ পাবা যে তোমাৰ বব পোৱা
প্ৰিয়বামে । প্ৰিয়বামে এই যুজত যেনে সাহ আৰু বীৰত্ব
দেখুৱালে, সি মোৰ সমাজিকৰো অগোচৰ । তাৰ বিষয়ে মোৰ
মনৰ আগৰ সকলো আশংকা গুচিল । সি তোমাৰ মান ৰাখিলে,
মোৰো গৌৰৱ বঢ়ালে ।

“নব লবালৰি । আজিলৈ টোমানকে লেখিলে । মোৰ আৰু
প্ৰিয়বামৰ গা ভালে আছে । আশা কৰোঁ ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহত
তোমালোক কুশলে আছে। চেনেহী আৰু কপহীক মোৰ
আশীৰ্বাদ দিবা, তুমিও লবা ।

তোমাৰ

শ্ৰীলাচিত, বৰকুকন । ”

কুকননা । (গিৰিয়েকৰ চিঠিখন শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ
হাতৰ পৰা আনি নিজৰ মূৰত লৈ সেৱা কৰি) ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহতে
সকলো হৈছে । (শদিয়াখোৱা গোহাঁইক) বোপা, মই আমাৰ
সত্ৰৰ গোসাঁইঘৰলৈ আগ কৰি খোৱা সোণৰ কুল কেইপাহ, তুমি
আজিয়েই সোণাবিৰ গৰৰ পৰা আনি দিবা ; কাইলৈ কেন মই
সত্ৰলৈ পঠিয়াই দিব পাৰোঁ । আমাৰ ঘৰৰ লগুৱা-লিসিবীৰোৰলৈ
এসোপা কাপোৰ কিনি অৰ্গন দিবা, সিঁত্ৰক গাইপাতি একোজোৰকৈ
মই কাপোৰ দিম । নগৰৰ দুখীয়া মৰ্গনীয়াৰোৰক মতাই অমাই

সিঁইতক গাউপতি চাউল আৰু কড়ি দিয়াবৰ দিহা কৰি দিয়'।
একুড়ি বায়ুগক চাউল সিধা দিম । তাৰো দিহা কৰোৱ'। ।

শ, থো, গো । ভাল আইদেউতা. মই এটোবোৰ দিহা আভি-
য়েই কৰিম ।

চোলাৰ মোলৰপকা তোল 'ব'ৰেৰে শুকৰ ম'ৰ 'দাব চে'নটীৰ
'ড'হিও পিছাই 'দ'য় ।

দেউতাই যুগ জিক। বাবে হোমাক এই বঁটা ।

চে'নটীয়ে অলপ লাভৰ ভাৱ দেখুৱ '। কপটীয়ে অসন্তুষ্ট ভাৱে চ'।

হোৱ'। কপটী আইদেও. হোমালৈকে এটোফোৰ বুৰায়া আনিটে'।
শিক্ষিতা ।

কপটী । এতিয়া আপোনাৰ হাততে বুৰিয়াফোৰ পাওক.
মোৰ কাণৰ বিক্কা ডাঙৰ হ'ল শিক্ষিত ।

ফুকননী । ল. ল. মানুহে আমৰবৈক নগ্ন দিলে লৈ অলপ
লব পায় ।

কপটী । “আজবকৈ” দিছে -লম । কিন্তু কাণৰ বিক্কা কে'ক
সোমাব পৰা হ'বলৈকে বাট নেচাম নে :

ফুকননী । সোমাব ল । নোসোমায় যদি আতি কুচিলা
জুমাট খবি, ডেনেহলৈই কাটিলে শিক্ষিত পাৰিবি ।

কপড়ীয়ে হাত পাতি কেকজোর লৈ থাকব হাতত দিবে । শদিয়া-
খোরা গোহাঁই খাবলৈ উঠে ।

কপহী । (শদিয়া খোৱাক) আপুনি খাবলৈ উঠিছে । কিন্তু
বাইদেওক তেলৰ চুপিটো দিবলৈ পাহৰিলে ।

শ, খো, গো । বা এই জনো আদ বলিয়াজনী ।

[প্রস্থান ।

চেনেহী । কপহী, হোৱা ভাৰা অশ্রায় যে মানুহৰ আগত
এইদৰে অসভা ব্যৱহাৰ কৰ ।

(কপহীয়ে গাট লৰি পলায় ।) —

চেনেহা চেনেহী তেলৰ চুপি ।

শদিয়া খোৱা মৰে জুপি ॥

[লৰি প্রস্থান ।

দ্বিতীয় দৰ্শন।

স্থান—দিল্লীদেৱানী-আম,— আউবেংজীৰ পাটচাৰ দৰবাৰ।

কাল—আবেলি।

(ময়ূৰ-সিংহাসনত আউবেংজীৰ, জয়সিংহ, ৰামসিংহ,
উজীৰ, গম্ভাৱসকল।)

আউবেংজীৰ। বৰ দুঃসংবাদ মহাৰাজ! আগামৰ বজাই
ফুৰুত আমাৰ সেনাক পৰাস্ত কৰি যিক্ৰুৰ্ণা আৰু চৈয়দ চানাক
কৰ্মী কৰি হত্যা কৰিলে। ইয়াকে বোলে সাতখন সাগৰ সাতুৰি
পানী হৈ শেহত গৰুখোজৰ পানীত বুৰা মৰা।

জয়সিংহ। জাভাপনা, ভেনেবুৱাই তো হৈছে।

আউবেংজীৰ। এই অপমানৰ প্ৰতিশোধ তুৰন্তে লব লাগিব।

উজীৰ। (মূৰচুপিয়াই) ধোদাবন্দ।

জয়সিংহ। সিংহ শুই থাকোতে, টিপটীয়ে থাপ মাৰি সিংহৰ
দাঁতত লাগি থকা মহুহ লৈ যোৱাৰ নিচিনা হৈছে জাভাপনা।

আউবেংজীৰ। হিন্দুস্থানৰ এই পৃথককটোৰ কালে আমাৰ অত
দিন ভালকৈ মন নিদিয়াৰ ফল।

উজীৰ। (মূৰ চুপিয়াই) ধোদাবন্দ।

আউবেংজীৰ। মহাৰাজ, এইবাৰ অকল শুৱাচাটী পুথৰ
উকাৰেই নহয়, বিলকুল আগাম দখল।

উজ্জীৱ। (মূৰ ছুপিয়াই) খোদাবন্দ !

জয়সিংহ। জাঁহাপনা, এই বৃদ্ধক আদেশ দিয়ক। অন্ধৰ বৰা বুঢ়া হলেও তেওঁৰ গাৰ এতিয়াও তেজ চেচা হোৱা নাই।

আউৰেংজীৱ। সেইটো মই জানো মহাৰাজ। কিন্তু মহা-
ৰাজৰ যোগ্য পুত্ৰ ৰামসিংহ থাকোঁতে সেই কাৰ্গালে মহাৰাজৰ
গাৰ আৱশ্যক কি ? মহাৰাজৰ পুত্ৰ ৰামসিংহৰ বীৰ্য আৰু
বিশ্বস্ততা মোৰ সন্দেহ নাই।

উজ্জীৱ। (মূৰ ছুপিয়াই) খোদাবন্দ !

জয়সিংহ। জাঁহাপনা, ৰামসিংহও মোৰে নিচিনা জাঁহা-
পনাৰ ভাৱেদাৰ !

ৰামসিংহ। (মূৰ ছুপিয়াই) জাঁহাপনা !

আউৰেংজীৱ। ৰামসিংহ, তুমি অন্ধৰাধিপতি মোৰ নিম্নাসী
বন্ধু মহাৰাজ জয়সিংহৰ যোগ্য সন্তান। মহানীৰ মানসিংহৰ নাতি।
তোমাৰ বীৰ্য আৰু বিশ্বস্ততা মোৰ অনিৰ্ণিত নাই। তোমাক মই
আজি এই মুহূৰ্ত্ত নিমিত্তে সেনাপতি পদত বৰণ কৰিলোঁ। যেনেই
সৈন্য আৰু অস্ত্ৰশস্ত্ৰাদি লৈ তুমি অনতিবিলম্বে যুদ্ধযাত্ৰা কৰাঁ।
১৮০০০ অশ্বাৰোহী, ৩০০০০ পদাতি, আৰু কামান, হোপ, বন্দুক,
শাৰুঙ্গ আদি পূৰ্বা সৰঞ্জাম তোমাৰ লগত নিয়া। ১৫০০০২০০০০ বি
পোৱা ধনুৰধাৰী তুমি কোচবিহাৰৰ পৰা লৱা। কলিকতাৰ নবাবকে
বিমান চিপাহী দিব পাৰে, তোমাৰ লগত নিয়া। মোক্কা নচবৰ্ণা,
কিৰাতসিংহবৰ্দ্ধিয়া, বইৰামদেও, বহুনাথসিংহ, তোমাৰ লগত

যাওক । গুৱাহাটীৰ পুৰণা থানাদাৰ বচিভৰ্মাও তোমাৰ লগত
 যাওক ; আসাম মূলুকৰ হাল-চাল বচিতে ভালকৈ জানে (উজীৰলৈ
 চাই) উজীৰ মোৰ ঘিটো এটাইতকৈ পিয়াবৰ যুজৰ ঘোঁৰা আছে
 সেইটো সোণ-খটোৱা জিনেৰে সৈতে বামসিংহ সেনাপতিক দিয় ।
 সোণ-খটোৱা তৰোৱাল এখন বাজৰ্ভালবপৰা অনোৱা, মই
 নিজহাতে বামসিংহক সেই তৰোৱাল খিলাত দিওঁ ।

উজীৰ । যি আদেশ খোদাবন্দ ।

জয়সিংহ । জাঁহাপনাৰ দয়া ।

বামসিংহ । (উঠি কুৰ্ণিচ কৰি) জাঁহাপনাৰ আমাৰ প্ৰতি
 পৰম দয়া । জাঁহাপনাৰ আদেশ বান্ধাই পালন কৰিবলৈ এই
 প্ৰাণ থাকোতে ক্ৰটি নকৰে ।

আউৰেজীৱ । আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল ।

[প্ৰস্থান ।

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান—গবগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

কাল—আবেলি ।

(চক্ৰধ্বজ সিংহ, বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই,
আক আন আন সভাসদসকল ।)

বৰগোহাঁই । সৰ্গদেও, মই দেখোন আগেয়েই কৈছিলোঁ।
যে দিল্লীৰ পাটচাক জোকাই লোৱাটো সুবিধাৰ কথা নহ'ব।
এতিয়া যি পয়োভৰেৰে পাটচাৰ সৈন্ত-সামন্ত আকৌ আমাৰ
দেশৰ ফালে আহিছে, এইবাৰ আমি বন্ধা পৰিলোহে পৰা ।

বৰপাত্ৰগোহাঁই । হয় সৰ্গদেও ।

বৰগোহাঁই । পাটচাৰ সাগৰ সঙ্কাল সেনাৰ সমুখত বহিলে
আমাৰ দেশত ইমান বগুৱা কত ? আক পৰচ কৰিবলৈ আমাৰ
ইমান ধনেই বা কত সৰ্গদেও ?

চক্ৰধ্বজ । বৰগোহাঁই ডাঙৰীয়া ! আপুনি যে কৈছে আমি
পাটচাক জোকাই লোৱা বুলি, সেইটো আপোনাৰ ভুল । আমি
জোকাই লোৱা নাই, পাটচাই হে আমাক জোকাই লৈছে ।
আমি আমাৰ দেশ বন্ধাৰ নিমিত্তে হে, নিজৰ প্ৰাণ, মান, ধন,
সম্পত্তি, ল'ৰা ডিকতা বন্ধাৰ নিমিত্তে হে যুদ্ধ কৰিছোঁ আক
কৰিমোঁ । সেই কাৰ্য্যত যিবলৈও য'বাটো গৌৰৱ আক সুখৰ

মৃত্যু ; জাঁলেও গোঁবর আৰু সুখৰ জীৱন । দিল্লীৰ পাটচাৰ গোলাম হৈ আসামৰ বজাই বাজুই কৰি থাকিবলৈ আকাজকা নকৰে ; ডাঙৰীয়াসকল ! এইটো মোৰ খাতাং কথা জানিব । এতিয়া আপোনাসকলৰ কৰ্ত্তব্য,—আপোনাসকল সকলোৱে মিলি কাক পতাটো ; বেয়া হল ভাল হল বিচাৰ কৰি কালক্ষেপ কৰাটো নহয় । আপোনাসকলে এতিয়া কিলন্দ নকৰি মজল-মানেৰে সৈতে যুজ কৰিবলৈ সাজু হৈ ওলাওক । মোৰ আদেশ, আপোনাসকল সকলো ফুকন বকুৱাই নিজ নিজ খেলৰ কাঁৰী বগুৱাবিলাকেৰে সৈতে অনতিকিলন্দে গুৱাহাটীলৈ গৈ, বৰ সেনাপতি লাচিত বৰফুকনৰ আজ্ঞানুবর্তী হওক । মোৰ এই আদেশ সকলোকে শুনাই দিয়া হওক । আৰু বৰফুকনলৈ লেখি দিয়া হওক যে বাৰিষা নপৰে মানে যাতে পাটচাৰ সেনাৰে সৈতে আমাৰ বণ নলগাকৈ বাণিৰ পাৰে, তাৰ বৃদ্ধি কৰক ; কাৰণ বাৰিষা পৰিলেই আমাৰ স্তুৰিধা ।

বুঢ়াগোহাঁই । সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতেই সকলো কাৰ্য্য হব ।

চক্ৰধ্বজ । আমাৰ উজনি দেশত ২০ বছৰ বয়সৰপৰা ৪০ বছৰ বয়সলৈকে যতবোৰ মতা মানুহ আছে, (বায়ুণ আৰু মহন্তৰ বাহিৰে) সকলোবোৰে লেখ লৈ কাকত কৰা হওক । সেই বোৰৰ তিতবৰ স্ত্ৰ আৰু কলী চাই চাই মানুহ বাছি লৈ সেই বোৰক হিলৈ, কাঁৰ, বাঠি, দা ইত্যাদিৰে ভালকৈ যুজ কৰিবলৈ শিকোৱা হওক । যদি যুজ দীৰ্ঘকাল স্থায়ী হয়, আমি যেন

ইকালবপৰা তালৈ জাকে জাকে বগুৱা পঠিয়াই থাকিব পাৰে।।
 তাৰ উপৰি আমাৰ এই কালৰ ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবলৈকো, অকা
 সিকালে যোৱা বগুৱাৰ ঠাই পূৰাবলৈকো বগুৱা লাগি থাকিব।
 সম্প্ৰতি কহিলৈ আমাৰ গৰগাৱঁতে মানুহৰ লেখ কৰিবলৈ ধৰি
 কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰা হওক। মোৰ বাহৰতে বাৰকুৰি লিগিৰা
 আছে; ইমানবোৰ লিগিৰাৰ বিশেষ কোনো কাম নাই, ইহঁতৰে
 এদল হিলৈদাৰী বগুৱা প্ৰস্তুত কৰিব লাগে। খেলে খেলে
 কমাৰক টানি হুকুম শুনাই দিয়া হওক, যে সম্প্ৰতি সিহঁতে হিলৈ,
 কামায়ণ, বৰতোপ আদি যুজৰ অগ্ন গঢ়াৰ বাহিৰে যেন আন
 একো কাম নকৰে। কাঁৰীবোৰৰ লৰা তিকতাবোৰেও যেন দিনে
 ৰাতিয়ে ধেমু কাঁৰ চোঁচে। মুঠতে যুজৰ সজুলি আৰু যুজক
 প্ৰস্তুত কৰাৰ বাহিৰে এতিয়া আমাৰ আন একো কাম নাই।

বুঢ়াগোহাঁই। যি, আদেশ সৰ্গদেৱ।

চক্ৰবৰ্ত্ত। আজিলৈ সত্ৰা ভঙ্গ কৰা গল।

[প্ৰস্থান।

চতুৰ্থ দৰ্শন ।

স্থান - গুৱাহাটী । লাচিত বৰফুকনৰ চৰা ।

কাল—পুৱাবেলা ।

বৰফুকন অকলে চৰাতে বহি কিবা ভাবি আছে । হুটা কোটোৱালে
গজপুৰীৱানীক ধৰি আনে ।)

বৰফুকন । কোটোৱালহঁত, এইজনী কাক ধৰি আনিছ ?

ম কোটোৱাল । দেউতা, এই জনী উজনি গৰগাৱঁৰ
মাগুহ হেনো ; যুজৰ সময়ত তাইৰ গিৰিয়েকেৰে সৈতে তাই
হেনো এই ফাললৈ আহিছে । তাইৰ গিৰিয়েক হেনো এহেজাৰ
কপৰৰ পৰত হাজৰিকা । তাইৰ কথা সঁচা বুলি আমাৰ মনে
নধৰে । এইৰ ঘৰত ভালেমান “চোৰাই মাল” ওলাইছে
দেউতা ।—চিপাহীৰ চোলা, পাগুৰী, টুপি, কমৰ-বন্ধ, কটিসূত্ৰ,
কপৰ আৰু পিত্তলৰ টেমা, সোণৰ আঙঠি, পচিমীয়া মতা
মানুহে পিন্ধা কাণৰ কঁৰায়া, পাটচাৰ নামৰ মোহৰ মকল কপ,
টতাদি । এইবোৰ বস্তু তাই কৰপৰা পালে বুলি শুখিলে,
তাই কিবা বেবেৰিবাং কথা কয়, আমি একো বুজিব নোৱাৰোঁ ।
দেখাতেই তাই এইবোৰ যুজৰ চিপাহীৰ চুৰ কৰা বস্তু ।

গজপুৰীৱানী । (কোটোৱালক) কোনটো চিপাহীৰ বস্তু
হ'ব কোনটো চিপাহীৰ বস্তু ?

২য় কোটোৱাল । যুজুত মৰা চিপাহীৰ বস্ত্ৰ ।

গজপুৰীয়ানী । মৰা চিপাহীৰ বস্ত্ৰ যদি মৰা চিপাহীৰ বস্ত্ৰ ;
তই জীয়া চিপাহী, তোৰতো নহয় । দেউতাৰ আগত গোচৰ
দিব লাগে যদি যাৰ বস্ত্ৰ সি আৰ্হি গোচৰ দিয়কহি, তই দিবৰ
কোন ? (বৰকুকনলৈ চাই আঠকাঢ়ি হাতজুৰি) ডাঙৰীয়া
দেউতা, ধৰ্ম্মৰ বজা, পৃথিৱীৰ গৰাকী ! মই বৰ মানুহৰ পৰিবাৰ,
ডাঙৰ লোকৰ ঘৈণী ; পৰদেশত মোৰ মৰ-ভেশ হৈছে দেউতা !
নহলে মোক এইদৰে ইহঁতে ধৰি আনি লম্বু কৰে ! দেউতা
পৃথিৱীৰ গৰাকী, অনাথৰ নাথ, বজা-পাটো ! দেউতাই এট
চুখনী অনাধিনীৰ এই গোচৰৰ বিচাৰ নকৰিলে আক কোনে
কৰিব দেউতা ?

বৰকুকন । হেৰ তোৰ গিৰিয়েবৰ নাম কি ?

গজপুৰিয়ানী । দেউতা, ভেঙকৈ গজপুৰীয়া সেনাপতি
শইকিয়া বোলে । উজ্জনিত গজপুৰীয়াক বজাবপৰা প্ৰজালৈকে
নজনা মানুহ নাই, দেউতা ঈশ্বৰ ! ভেনেজৰ ডিক্কাৰ পৰ-
দেশত কেলেহুৱা কোটোৱালৰ হাতত এই লম্বা ! বিজ্ঞ লোকৰ,
বক্ৰা কুকন ডা-ডাঙৰীয়াৰে সদায় লেনদেন, কাৰবাৰ, মিলজোল,
সেইজনৰ ঘৈণীয়েকক ইহঁতে এনেকৈ এট বঙালৰ দেশত পাই
লম্বু কৰিছে দেউতা ! (চকু-লো টুকি কান্দে) ।

বৰকুকন । তই সেই হাতী ঘেন শকত মানুহটো গজপুৰীয়াৰ
ঘৈণীয়েক নে ?

গজপুৰীয়ানী । হয় দেউতা, বেটা ভেথেন্বে পৰিবার ।

(গজপুৰীয়াৰ প্ৰবেশ)

গজপুৰীয়া । (আঠুলৈ) দেউতা ঈশ্বৰ ! গজপুৰীয়া
হাজৰিকাৰ, বিদেশত এই অপমান ! মই ঘৰত নথকাত
ইহঁতে মোৰ ঘৰত অনধিকাৰ প্ৰবেশ কৰি মোৰ তিকতাজনীক
চোৰ বুলি ধৰি আনিছে । দেউতা ঈশ্বৰ ! মই ইহঁতৰ ওপৰত
হৰ্ষতৰ দাবি কৰি দেউতাৰ আগত গোচৰ কৰিছোঁ । দোহাই
ধৰ্ম্মাৱতাৰ ! দেউতাই বিচাৰ কৰক । দেউতাৰ অমুগ্ৰহতে
আমুকাই এজোহাৰ কাঁৰীৰ ওপৰত হাজৰিকা হৈ সেনাপতিগিৰি
কৰি সিদিনা যুদ্ধত হেজাৰে হেজাৰে বড়ালক কচু কটাদি কাটিলে^১,
বড়ালৰ সেনাপতি, কিৰুজৰ্ণাৰ সমুখ হৈ তয়াময়া বণ কৰি তাক
গৰুৰ পদাৰ্থে বান্ধি খুন্দি তহিলং কৰিলে^১; এনেটোৰ বৈগীয়ে-
কৰ গাত আজি কুকুৰ কন্দলী কোটোৱালে হাত লগায় মোৰ
ঈশ্বৰ ! দেউতা বন্দীয়ে ইহঁতৰ ওপৰত দহ হেজাৰ কপৰ
দাবি কৰি দেউতাৰ ওচৰত হৰ্ষতৰ গোচৰ এতিয়াই কৰু
কৰিলে^১ । দেউতা প্ৰজাপালক, ধৰ্ম্মাৱতাৰ, সেই গোচৰ দেউতাই
শুধিব লাগে । দোহাই ধৰ্ম্মাৱতাৰ !

[প্ৰিয়বাসৰ প্ৰবেশ ।

বৰবোপা, এইটো কোন ভই চিনি পাৱ নে ?

প্ৰিয়বাম। পাঠ দেউতা। এইটো গজপুৰীয়া হাজৰিকা।
 সন্দিগ্ধ যুজ্ঞত হাজৰিকাই বৰ বিক্ৰম দেখুৱালে দেউতা।
 গজপুৰীয়া। ডেকাফুকন বোপা দেউতাই মোৰ কথা সকলো
 জানে।

প্ৰিয়বামে ইন্দ্ৰিভেৰে গজপুৰীয়াক মনে মনে খাফি কৰিলে।)

গজপুৰীয়ানী। (কোটোৱালক) পোক-লগাইত! শুন
 হব শুন!

বফুকন। সেইজনী ইয়াৰে বৈশীয়েক নে?

প্ৰিয়বাম। হয় দেউতা। দেউতাক জনাই মই এই গজ-
 পুৰীয়াকে গ্ৰহেজাব কাৰীৰ ওপৰত হাজৰিকা পাতি লৈ
 আহিছিলোঁ।

গজপুৰীয়ানী। (কোটোৱালক) হতচিৰী গোৱাইত! মই
 কাৰ বৈশীয়েক শুনিলি এতিয়া?

গজপুৰীয়া। (বৈশীয়েকক) তই মনে মনে থাক।

গজপুৰীয়ানী। (কোটোৱালক) শুনিলি, গৰিলাখোৱাইত!
 বোলে! শুনিলি এতিয়া? হতচিৰী কাৰ বৈশীয়েকক চোব বুলি
 খবৰ আনিছিলি ম?

বফুকন। (হাঁহি, মই সকলো বুজিলোঁ।) কোটোৱাল,
 এটক ডাইব বৰত থৈ আহগৈ। ডাইক উঠে আৰু দিগ্ৰাৰি
 নকৰিবহঁত। যা।

[কোটোৱাল আৰু গজপুৰীয়ানীৰ প্ৰস্থান।]

হেৰ গজপুৰীয়া হাজৰিকা, তই নো কেনেকৈ ফিক্কাৰ্থাক বন্দী কৰিলি বুলিলি ? মোৰ বৰবোপা প্ৰিয়বামে হে কৰিছিল ?

গজপুৰীয়া। দেউতা ঈশ্বৰ, ময়েই প্ৰথমতে ফিক্কাৰ্থক বন্দী কৰাটো সঁচা। কিন্তু সি বৰ টেঙৰ বঙাল, দেউতা। মোৰ হাতৰপৰা কেনেকৈ পুলকি গল কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু গল। ডেকাকুকন ডাঙৰীয়াৰ হাতত বন্দী হোৱাটোও সঁচা। এতেকে দেউতা ঈশ্বৰ, তাক বন্দী কৰাৰ মানুহৰ ভাগ এই দুখীয়ায়ো পাব পাৰে। এই বঙালনোৰ বৰ টেঙৰ দেউতা ঈশ্বৰ। দুখীয়া মানুহৰ হাতত বন্দী হোৱাতকৈ বৰলোকৰ হাতত বন্দী হোৱাটো বৰ মানৰ কথা বুলি সিহঁতে বৰ জানে দেউতা ঈশ্বৰ। নতুবা মই দুখীয়াৰ হাতত বন্দী হৈও, ফিক্কাৰ্থ পুলকি গৈ আকৌ বৰ লোকৰ হাতত বন্দী হ'লগৈ কিয় মোৰ দেউতা ঈশ্বৰ।

বৰকুকন। (হাঁহি) বুজিলোঁ এতিয়া। তই বৰ টেঙৰ বুঢ়া।

গজপুৰীয়া। হয় দেউতা ঈশ্বৰ, মোৰ বুঢ়া বুলি অধ্যাত্মি এটা আজিকালি ওলাইছে ; মোৰ ঘৰৰ বৈশীজনীয়েও মোক বুঢ়া বুলি পেলনীয়া কৰিবলৈ ধৰিছে। দেউতাইও এতিয়া মোক বুঢ়া বুলিলে। মই কিন্তু বুঢ়া হোৱা নাই দেউতা ঈশ্বৰ। আক দেউতা ঈশ্বৰ, মোৰ নিচিনা হোজা মানুহ এটা এই অকলতে নাই। নহলে মোক বঙালে ধৰি আঠুত, পিঠিত, হাতত, ভৰিত, ষতে পায় ততে ডবোৱালৰ আগেৰে খুচিবলৈ নেপালেহেঁতেন। মোৰ ওলতীয়া চিপাদাৰ, হাতলদাৰ টকক টোকোবাইতে বঙালৰ

গোক পায়েই পেলাই কাট মাৰিলে দেউতা । মই চিখা মানুহ
দেখি যুজ কৰি মৰিমুজি “দাইল” হলে ।

(বৰফুকনে গজপুৰীয়াৰ কথা শুনি মিচিক মিচিক কৰি চাইছে)

প্ৰিয়বাম । হৈছে, আক ভোৰ বকুতা নালাগে । যা
এতিয়া । বাক আকৌ এইবাৰ যুজত তই কি কৰ দেখা বাৰ ।

গজপুৰীয়া । পাটচাৰ বামসিংহ সেনাপতি আহিছে বুলি
শুনিছে ।, বামচিং মোৰ ভাগত পৰিল, ডেকাকুকন নোপা ডাঙ-
ৰীয়া ! আপোনাসকলে বামচিংক লুচুবই, মই আগৈয়ে কৈ ধলে ।
। বৰফুকনক- হাত জুৰি দেউতা ঈশ্বৰ ! এটোবাৰ বামচিং
সেনাপতিক বন্দীয়ে ধৰি হাতে ভৰিয়ে লোৰ শিকলিৰে বান্ধি
দেউতাৰ চৰণত পেলাই দি বকুচি লমেই লম ।

বৰফুকন । (হাঁহি নাক লবি যা ।

[গজপুৰীয়াৰ প্ৰস্থান ।

জীৱ-কাপোৰ ।

চতুৰ্থ অঙ্ক ।

প্ৰথম দৰ্শন ।

স্থান—গৰগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

কাল—আবেলি ।

(চক্ৰধৰজসিংহ আৰু সভাসদসকল । বিক্ৰম কাকতীয়ে

লাঠিত বৰকুকনৰপৰা মহা চিঠি এখন

পঢ়ি বজাৰ ক্ৰমত ।)

“ত্ৰীত্ৰীবাম ।

ত্ৰীত্ৰীত্ৰীত্ৰীত্ৰীত্ৰীমহাবাজাধিবাজচক্ৰধৰজসিংহস্বৰ্ণপ্ৰতিপালক
শুগৈকসিদ্ধেশ্বৰাশিবিমণ্ডিত, শত্ৰুক্ষয়কাৰী, প্ৰবলপ্ৰতাপপৰি-
দীপ্তোজ্জ্বলভেজস্বৰ্গদেৱমহামহোত্ৰপ্ৰতাপেশ্বৰ

পৰং সমাচাৰ এহি । ইতি পূৰ্বে দূত যুখে সৰ্গদেৱৰ
আজ্ঞা শুনি আৰু পত্ৰ পাঠ কৰি, পাটচাৰ সেনাপতি বামসিংহৰে
সৈতে কৰিবৰ নিমিত্তে যুদ্ধৰ সকলো আয়োজন সমাপন কৰা হৈছে ।
সৰ্গদেৱৰ আজ্ঞামতে বামসিংহৰ ওচৰলৈ কটকী পঠিয়াই ভেঁওৰ
আগমনৰ উদ্দেশ্য কি শুধি পঠোৱা হৈছে । শুৱাহাটীৰ কেইও-
ফালে যি গৰ আছিল, তাক ভালকৈ মেৰামত কৰি দৃঢ় কৰা

হৈছে । গবৰ ঠায়ে ঠায়ে সেনাপতিবিলাকৰ কোঠ বহুৱা হৈছে । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে, -- অমৰাজুৰিপৰা পাণ্ডুলৈকে গুইমেলো বৰগোহাঁই ফুকনক, খহোৱা বুকজৰপৰা কামাখ্যাৰ পশ্চিম খট্ট-খট্টলৈকে বাউদঙীয়া বাজখোৱাক, চুৱাব-গবিলাত দোলাকাষৰীয়া নকৱা লাটুমক, পাৰঘোপাবপৰা শ্বেমুখীৰোৱালৈকে বাকৰিয়াল বৰগোহাঁইক, গোটা আলিবপৰা অম্ৰবৰ আলিব মূৰলৈকে নেওগ হাজৰিকাক, অম্ৰবৰ আলিত কমলাবৰীয়া গোহাঁই ফুকনক, অম্ৰবৰ আলিৰ দক্ষিণ পৰ্বতত মৰজিখোৱা বৰচেটিয়াক, উমাহৰণ পৰ্বতত কান্তিচন্দন গোহাঁইক, ওভোত্ৰাশিমুলৰ বাটত শলগুৰীয়া বাজখোৱা চক্ৰপাণীক থৈ, লগত বাঁহিমতে সৈন্তসামন্ত দি, প্ৰতি বাৰ বেওঁৱে, একোটা বৰহিলৈ বা বৰতোপ পতা হৈছে । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে, -- জুৰিয়াবপৰা শৰাইঘাটলৈকে বৰ অভয়পুৰীয়া বাজখোৱা শ্বেন গোহাঁইক, শৰাইঘাটত মাজু অভয়পুৰীয়া বাজখোৱা, লঠিয়া-পৰ্বতত বাঁহগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁইক, লঠিয়াবপৰা চিলা পৰ্বতলৈকে মিৰি সন্দিকৈ ফুকন আৰু নেওগ হাজৰিকাক, শ্বেমুখীৰোপাব পৰা খৰাঘৰীয়া আলিলৈকে দিহিঙ্গীয়া বাজখোৱাক, বংমহলত পেলন চাবিঙ্গীয়া ফুকনক, বংমহলপৰা কানাই বৰশ্ৰীৰোৱা শিল-লৈকে খলাগোহাঁই গজপুৰীয়া বাজখোৱাক, চাহবুকজত ৰূপ সন্দিকৈক, কুকৱাত বৰপাৱগোহাঁই আৰু বাউদঙীয়া বাজখোৱাক থৈ, নিয়মমতে সৈন্তসামন্ত দি, কোঠ পাতি বাৰ বেওঁৱে বাৰ বেওঁৱে একোটা বৰহিলৈ বহুৱা হৈছে । কামাৱন, টোৱা, জুবুৰ, গমীয়া-

জুসুৰ, কেচাই, পহলঙ্গি, পাথৰ-কলাই যত যি লাগে, দি সৈন্ত-
কিলাকক সাজু কৰি পোৱা হৈছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীত, - উত্তৰ
পাৰে দিহিঙ্গীয়া বাজখোৱাক আৰু বুঢ়াগোহাঁই ফুকনক, দক্ষিণ
পাৰে শলগুৰীয়া বাজখোৱাক, টেঙু বাজখোৱাক আৰু কলগু নেওগক
বখা হৈছে। সৰ্গদেৱৰ বন্দী সপুত্ৰ ইটাখুলিৰ নামনিত আৰ্হোঁ।

এতিয়া ঈশ্বৰৰ উচ্ছাৰ ওপৰত ফলাফলৰ ভাব।

সৰ্গদেৱৰ বিশ্বাসী ভূতা
শ্ৰীলাচিত বৰকুকন।”

চক্ৰধ্বজ। নিশ্চয় ঈশ্বৰৰ ওপৰত এতিয়া সকলো নিৰ্ভৰ।

(দুৱৰাৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰা। (আঠুলৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, তুটী টেকেলাই এটা
মানুহক ধৰি লৈ আহিছে। সিহঁতে তাক সৰ্গদেৱৰ আগলৈ
আনিব খোজে।

চক্ৰধ্বজ। আনক।

[দুৱৰাৰ প্ৰস্থান।

তুটী টেকেলা আৰু এটা ডেক'লকৰ প্ৰবেশ। টেকেলা
তুটীত তাক ধৰি আনে।

কি হল ? ইয়াক ধৰি আনিছ কিয় ?

টেকেলা। (আঠু লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, ই কাঁৰীৰ লেখৰপৰা
 বাহিৰত থাকিবৰ বুধি কবি চৈধ্য বছৰীয়া বুলি কৈছিল। ইয়াৰ
 এনে দুখটালি বুধি সৰ্গদেও, ই চুবুৰীকে নিপিজিছিল; এতিয়াহে
 আমি ইয়াক চুবুৰী পিন্ধাই ইয়ালৈ আনিছোঁ। সেইদেখি ইয়াক
 ধৰি অনা হৈছে সৰ্গদেও ঈশ্বৰ! এনেকৈ কাকি দি থকা আমি
 আক গোটাচেবেক পাইছোঁ। দুটা-চাইটাক ধৰি আনি দান্দি
 নিদিলে নহয় বুলি কলীহীতে ভাবিছোঁ, সৰ্গদেও।

চক্ৰবৰ্ত্তী। (ডেকালবাটোক) হেৰ ভোৰ বয়স কিমান ?

ডেকালবা। (আঠুকাটি, কান্দি কান্দি) চৈধ্য বছৰ, সৰ্গদেও
 ঈশ্বৰ !

চক্ৰবৰ্ত্তী। (মিচিকিয়াই হাঁহি) অৱশ্যে তাতে ৬৭ বছৰ
 যোগ দি চৈধ্য বছৰ। (টেকেলাক) ইয়াক চমুভাৱে ৪ কোৰ
 মাৰি কাঁৰীৰ লেখত হুঁমাই দে। আক থাক থাক এনেকুৱা পাৰি
 ধৰি লৈ আহিবি।

টেকেলা। বি আদেশ সৰ্গদেও ঈশ্বৰ।

চক্ৰবৰ্ত্তী। আজিলৈ সত্য কয় কৰা নল।

[প্ৰস্থান।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান — শুৱালকুচিব নাথনি—বামসিংহৰ কোঠা ।

কাল—পুৱা ।

(বামসিংহ, নচবৰ্ণী, বাইবামদেও, বচিওৰ্ণী, আৰু বৰকুকনৰ কটকী)

বামসিংহ । দূত, তোমাৰ মালিক লাচিত বৰকুকনে বোলৈ শুধি পঠিয়াছে যে মোৰ আসাম দেশলৈ এইদৰে অহাৰ উদ্দেশ্য কি ? তুমি ক'বা গৈ যে উদ্দেশ্য আছে, নহলে কিয় অহা হ'ব । তুমি ভেওঁক ক'বা গৈ যে, পূৰ্বে আলিয়াবৰ্ণী আৰু মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাৰ ভিতৰত যি সন্ধি হৈছিল, সেই সন্ধিত, অনুৰব আলি আৰু বৰমূলীকে অসম ৰাজ্য আৰু মহলমান ৰাজ্যৰ সীমা বন্ধা হৈছিল । সেই সন্ধিমতে গুৱাহাটী আমাৰ বাদস্তাব ৰাজ্যৰ ভিতৰ । এতেকে গুৱাহাটী ভেওঁলোকে আমাক এৰি দিয়ক । নহলে, "দুই-মৰীয়াৰ বুদ্ধিও চাব পাৰে ।" আৰু ভালৈকো যদি ভেওঁলোকৰ ভীৰ বন্ধুক নাই, তেওঁ আমাক বুজিলেও আমি দিব পাৰোঁ ।"—কি বোলা নচবৰ্ণী ?

নচবৰ্ণী । (সুৰ দুপিয়াই) জোনাব !

বামসিংহ । দূত, আৰু ক'বা, ভেওঁলোক হিন্দুস্থানৰ চুক এটাৰ গাটত মোমাই আছে । সেইদৰে দিল্লীৰ বাদস্তাব প্ৰতাপৰ খবৰ ভেওঁলোকে একো নাৰাখে । ভেওঁলোকক গাটৰ ভিতৰ-

পৰা টানি বাহিবলৈ উলিয়াই অলপ পোহৰ দেখুৱাবৰ নিমিত্তে বাহ-
তাই মোক পঠিয়াই দিছে । (বাইবান্ধেয়ে টুপাহে)

নচৰংখা । (সুব ছুপিয়াই) জোনাব !

কটকী । (চেলাস কৰি অসমীয়াতে কয়) বোলে! এতিয়া
গেলা গগা মাৰি থাকাইক, পিছত কাচুটি এৰি পলাব জনীয়া নহ-
লেই ভাল ।

বইবান্ধেও । কি কৈছা, আমি বুজিব পৰা ভাষাত নোকোৱা
কৈলে ? তৱ নকৰিবা ।

কটকী । (আকৌ অসমীয়াতে) কৈছোঁ বোলে! জোনা-
লোকৰ কাচুটিত পোক নেথাকেই ; সেইদেখি লবৰ বেগু এৰি
পলাবলৈকো সুবিধা হব ।

বান্ধসিংহ । দুত, তুমি কি কৈছা, আমি বুজাকৈ কোৱাঁ ।
আমাৰ আগত একো তৱ কৰিবৰ আৱশ্যক নাই ।

নচৰংখা । (সুব ছুপিয়াই) জোনাব !

কটকী । হজুৰ, মোৰ হিন্দিভাষাত বৰ দখল লাট, সেইদেখিহে
সুখত আমাৰ ঘেনৰ মাত শুলাই পৰে ; তৱ কৰি নহয় । বট
হজুৰক চেলাস জনাই কিয়ায় হে মানিছিলোঁ ।

বান্ধসিংহ । আজ্ঞা বাব পাবা ।

[কটকীৰ প্ৰস্থান ।

বৰ্ণিতৰ্থা । (বান্ধসিংহ) “জোনাব, আমাৰ কলুকক আৱান
বৰা চৰুভান ।”

নচৰৎখাঁ । (.মুৰ তুপিয়াই) জোনাব

বামসিংহ । এহুঁবাব মজাটো পাব নহয় । চইতানগিৰি উলিয়াই
দিম । আগত বাৰিখা, সেইদেখি এতিয়াই আমাৰ নীত্রে যুজ
আৰম্ভ কৰি বাৰিখাৰ আগতে শেষ কৰিব লাগিব ।

নচৰৎখাঁ । জোনাব !

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান—গৰগাওঁ । লাচিত বৰফুকনৰ ঘৰ ।

কাল—আবেলি ।

(চেনেহী তাঁতৰ পাটত । কপহী কাষতে থিয় ।)

চেনেহী । চাচোন কপহী, তই এইবোৰ ছিঙি ভাঙি কি কৰিলি ! সুতা জোৰাওঁতে জোৰাওঁতে এতিয়া মই হাইবাণ হব লাগিব ।

কপহী । 'কোনে কলে মই ছিঙিলে'—ভাঙিলে' বুলি ?

চেনেহী । তেন্তে কোনে ছিঙিলে ?

কপহী । কেনেকৈ কম কোনে ছিঙিলে ? তুমিয়েই ছিঙিলা হকলা ।

চেনেহী । তই আজিৰপৰা মোৰ তাঁতশালৰ কাষলৈ আহিলে দেখিবি মজা ।

কপহী । দেখিম তো মজা, শদিয়াখোৱা আহিলে ।

(চেনেহীয়ে কপহীক মাৰিবলৈ উঠে, কপহী লৰি পগাই দূৰ পায় গৈ)

চেনেহী । বাক যা, তোক পাম, মোৰ হাতৰপৰা ক'ত সাৰিবি আজি ?

(কপহীয়ে দূৰৰপৰা যোজোনা মাতে)—

“ধান খায় সিপাবে ।

আটিমুটি কৰে ইপাবে ॥”

(চেনেহীয়ে আকৌ তাঁতত বহি কাপোৰত গুণাব ফুল বাছে,
কপহীয়ে ভিতৰপৰা ভাটৌ এটা ডালটোৰে
সৈতে লৈ আহি পঢ়ায়)

“পঢ় বাবাজী আত্মাৰাম পঢ়—

বহুবেকেত বেণ্ট, ছমাহত ঘেণ্ট ।

এইজনী শিপিনী কাৰ বুকত দিণ্ট ॥”

চেনেহী । (মাকক মাতে) আইতা, চোৱাঁহিচোন, কপহীৰ
দিগ্‌দাৰিত মই থাকিব নোৱৰা হৈছোঁ !

[কপহীয়ে ভাটৌটো লৈ লব মাৰে । চেনেহীয়ে আকৌ কাপোৰত
ফুল বাছে । কপহীয়ে হাতত মেকুবীপোৱালি এটা
লৈ আহি মেকুবীটোলৈ চাই দ্বৰপৰা গায়]—

মেণ্ট ! নহয় নে বাক ?—

“ভুডাল সূতা এডালকৈ ।

লহ্ লহ্ কৰে নিয়ে বৈ ॥

বৰ বাই কেনেকুৱা কাজী ।

বেবৰ জোলোঙাই চাই পঠিয়ালোঁ,

খবিব নেজানে পাঁজী ॥”

চেনেহী । (খংকৰি তাঁতবপৰা উঠি) আইতা, মই ৰূপহীৰ
তাৰপত তাঁত-সূত একো বৰ নোৱাৰোঁ । থাকিল এইবোৰ ইয়াতে
পৰি !

(ফুকননীৰ প্ৰবেশ)

ফুকননী । হেৰ ৰূপহী, তই ইমান ছুঁচালি কৰিবলৈ ধৰিছ
কিয় ? নিজে+তো তাঁত-সূত একো নবৰ, একো নকৰ, আৰু
বাইদেৱেৰকো আমনি কৰি বৰ নিদিয় ?

ৰূপহী । মই কি কৰিছোঁ ? তেওঁৰ ওচৰলৈকে মই দেখোন
যোৱা নাই । মই মেকুৰীপোৱালিটোৰে সৈতে হে কথা পাতিছোঁ ।
(মেকুৰীলৈ চাই) নহয় নে বোলেঁ! মেওঁ ! —

“মাকতকৈ জীয়েক কাজী ।

ঢেকীঠোৰাৰে ঝাটে পাজী ।

ঘৰপুৰিলে কৰাই ভাজি ॥”

চেনেহী । দেখিছা আই, দেখিছা ?

(মাকে ৰূপহীক মাৰিবলৈ খেদি যায় । ৰূপহী লৰি পলায় ।)

(শদিয়াথোৱাৰ প্ৰবেশ)

শ, থো, গো, । কি হল ? সেই বনৰীয়া ছোৱালীজনীয়ে
ছুঁচালি কৰিছে হবলা ?

(চেনেহী ব্যস্তভাৱে আকৌ তাঁতশালত বহে ।)

ফুকননী । আক মুগুখিবা বোপা, মুগুখিবা । তাই নিজেও তাঁত-সূত একো নবয় ; বায়েককো দিগ্‌দাৰি কৰি তৎ একৱাৰ লাগিছে । এতিয়াই এচকা লগাব খুজিছিলোঁ, লব মাৰিলে ।— গুৱাহাটীৰ ফালৰ আক কিবা খবৰ আহিছে নে বোপা ?

শ, খো, গো । আহিছে । এইবাৰ বোলে শৰাইঘাটত ডাঙৰ যুজ লাগিবৰ বো-যা হৈছে ।

চেনেহী । ঈশ্বৰে এইবাবো আমাৰ জয় কৰিব । দেউতা আক ককাইদেউক যুদ্ধত ঈশ্বৰে নিৰাপদে ৰাখি আকৌ আমাৰ মাজলৈ আনি দিয়ক যেন, মই দিনে বাতিয়ে ঈশ্বৰৰ চৰণত এই প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগিছোঁ ।

শ, খো, গো । (চেনেহীৰ ওচৰলৈ গৈ) নিশ্চয় ঈশ্বৰে তোমাৰ প্ৰাৰ্থনা শুনিব ।—চাও,—এইখন সুন্দৰ পাটৰ বিহা বৈছা । ফুলটিও সুন্দৰ হৈছে ।

চেনেহী । যাওক, মিছাকৈ প্ৰশংসা নকৰিব, ভাল হোৱা নাই ।

শ, খো, গো । মই মিছা প্ৰশংসাহে কৰিলোঁ ?—আই-দেউত্ৰা চাওকচোন, কেনে সুন্দৰ হৈছে !

ফুকননী । কপহীয়ে তাতে আহি বগে-বগে তাইক আমনি কৰিব লাগিছে ।

চেনেহী । মই নধকাত আহি কপহীয়ে হাত লগাই এইডোখৰ

বেয়া কৰি গৈছিলহি । কত কষ্ট কৰিহে এতিয়া তাক ঠিক কৰিছে ।

(কপহীৰ প্ৰবেশ)

কপহী । (দূৰবপৰা)—

“আমৰ গছত ডাব নাৰিকল ।

তামোলৰ গছত বেল ।

দুটা হাতীয়ে আলচখন পাতিছে,

এন্দুৰৰ গাটত মেল ॥”

ফুকননী । (হাঁহি) আকৌ ওলালিহি নে ?

শ, খো, গো । আহাঁ, আহাঁ কপহী আইদেও, তুমিও আহাঁ,
হাতীয়ে মইনা চৰাইবে সৈতেও মেল পাতিব খুজিছে ।

কপহী । (গায়)—

“লগ লৈ মৰিল বগ ।

যাউত্তীষগীয়া অকলশৰীয়া,

কত নো পায় গৈ লগ ?”

শ, খো, গো, । ইস্ আজি দেখোন বোজোনাৰ বৰ ধুম
পৰি গৈছে ? পাৰাঁ, পাৰাঁ, লগ পাৰাঁ, আহাঁ ।

চেনেহী । নিজৰ বৰ বিজ্ঞা টলিৰাই দেখুৱাইছে ।

কপহী । (গায়)—

“ওজ্জ্বল নিন্দে কোরাই ।

পুঠি খলিহাক নিন্দে ভেৰ্‌পেটী মোরাই ॥”

শ, খো, গো । আহাঁ, আহাঁ, কপহী আইদেও আহাঁ, বো-
জ্জোনা মাতি থাকিব নেলাগে ; তাতকৈ আষাৰচেৰেক নামকে
গাই শুনোৱাঁহি ।

কপহী । যাৰ শুনিলে ভাল লাগিব, সেই জনক গাবলৈ
নকয় কিয় ?

শ, খো, গো । তোমাৰ শুনিলেই ভাল লাগিব, আহাঁ
গোৱাঁহি ।

ফুকননী । (কপহীক) নাগা নো কিয় ? ওবে দিনটো
বলিয়ালি কবি ফুৰিছ, এষাৰ নাম গাবলৈ কৈছে গালে কি হয় ?

কপহী । (গায়)—

“ভিনিহী এ লৈ যা মোক ।

ফুলৰে হাঁচটি বৈ দিম তোক ॥

ফুলৰে হাচটি মাজতে ফটা ।

ভিনিহীৰ নাকটো গুৰিতে কটা ॥

শ’বা গছৰ সৰু সৰু পাত ।

আমাৰ ভিনিহীৰ ওলোৱা দাঁত ॥”

[শ, ধো, গোহাঁই আৰু ফুকননৌয়ে হাঁহে । চেনেহীয়ে ৰূপহীৰ
মাৰিবলৈ উঠে । শ, ধো, গোহাঁইয়ে চেনেহীৰ
হাতত ধৰি ৰখায় ।]

ফুকননী । কি চুৰ্ট ছোৱালীজনী ! ভাল নাম এটা গাবলৈ
কলৌ, তাই গালে সেইটো ! চেনেহী ভয়ে এটা গা ।

(চেনেহীয়ে গায়)—

গীত ।

নিকুঞ্জ লতা সপোন মগন,
বাঁহীৰ অমিয়া পি ।
বসন্তুই বঢ়ালে সপোনৰ বাগি
মূৰত হাত বুলাই দি ।
মলয়া বতাহে লতাটী জগালে,
মেলিলে ফুলৰ চকু ।
জোনায়ে ঢালিলে সুধাৰ নিজৰা,
উপচি পৰিল বুকু ॥

শ, ধো, গো, । সুন্দৰ গীতটি ! কাৰ বচনা ? আগেয়ে
মই শুনা নাই ।

ৰূপহী । বৃষভানু ৰাজনন্দিনীৰ ।

শ, ধো, গো, । কাৰ ?

ৰূপহী । কলীয়াকানুৰ ৰাধাৰাণীৰ ।

ফুকননী । কিনো বকে ঐ এই বলিয়াজনীয়ে ? কাঁব,
ভালকৈ নকৰ কিয় ?

কপহী । ভালকৈ কৰলৈ গলে কব লাগিব,—গপতে গেলা
ফুকননন্দিনীৰ ।

(যাক আৰু শদিয়াখোৱা গোহাঁয়ে হাঁহে ; আৰু চেনেহী বঙা পৰে ।)

শ, খো, গো, । কি চেনেহীৰ ? এওঁ এনে সুন্দৰ গীত
বচনা কৰিব পাৰে বুলি তো মই আগেয়ে নেজানিছিলোঁ !

কপহী । পাৰে । পাৰে । আৰু কৰিছে । গাব এতিয়া ।
মইও পাৰোঁ ! মইও বচনা কৰোঁ ! মই বচনা কৰা গীত
এটা গায় নে ?

শ, খো, গো, । গোৱা !

(কপহীয়ে গায়)—

শদিয়ালৈ নেযাবা, সত ফুল নেধাবা,
কেচাপাতত নেবাঁন্ধিবা লোণ ।

উপজিয়েই বলিয়া হয় কোন ?

চেনেহী । কপহী ।

কপহী । ভুল । শদিয়খোৱা গোহাঁই ।

শ, খো, গো, । কেনেকৈ ?

কপহী । ওপজা মানে, প্ৰথমতে পৃথিৱী দেখা । আপুনি
প্ৰথমতে আমাৰ ঘৰলৈ আহি এইখন পৃথিৱী দেখি বলিয়া হোৱা

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

৩য় দৰ্শন,]

চক্ৰবৰ্ত্ত্যসিংহ ।

১০৫

নাই জানো ।

ফুকননী । বা এইজনী ! চোৰে হে চোৰৰ ঠেং দেখে ।
বলিয়াই হে বলিয়াক দেখে । তই বলিয়া, সেইদেখি লোককে
বলিয়া দেখিছ ।

শ, ধো, গো, । বাক তেস্তে চেনেহী, তুমি বচনা কৰা
আক এটি গীত গোৱাচোন ? ভালকৈয়ে বলিয়া হও ; কপহীৰ
কথাই ফলিরাওক ।

চেনেহী । সেই বলিয়ানীজনীৰ কথা আপুনি কৈলৈ শুনিছে ?
শ, ধো, গো, । কপহীৰ সকলোবোক কথা মিছা নহয়
গোৱা, গোৱা ।

কপহী । যি হওক, কপহীক অলপ বুজিলে তেস্তে ।

ফুকননী । (চেনেহীক) গা, নেগাৱ নো কৈলৈ ?

(চেনেহীয়ে গায়)

(গীত)

অকণে বিলালে পূবক কিৰণ,

মালতী মলয়াক মৌ ।

জনম দুখনীৰ কি আছে বিলাব ?

হিয়া হে সমল থও ।

মৌ-পিয়াই পিলে একেটুপি মৌ,

আনন্দ উখলি ব'ল,

হিয়াৰ দেৱৰ চৰণ দুটাক
গীতৰে চুৱাই গল ।

শ, খো, গো, । কি সুন্দৰ ! কি সুন্দৰ !—আইদেউতা,
মই কাইলৈ যুজলৈ যাবলৈ ঠিক কৰিছোঁ । বৰফুকন দেউতালৈ
লেখিছিলোঁ, তেখেতে মোক যাবলৈ অনুমতি দিছে ; সৰ্গদেৱৰো
তকুম পাইছোঁ ।

ফুকননী । বোপা তুমি তলে তলে এইবোৰ কেতিয়া ঠিক
কৰিলা, আমি গমকে নেপালোঁ ।

চেনেহী । বেছ হৈছে । শূনি মোৰ বৰ আহ্লাদ হৈছে ।

কপহী । মোৰো আহ্লাদ হৈছে ; কাৰণ গুৱাহাটীৰ শূৱাল-
কুচিৰ ফালে ভাল তেল পোৱা যায় ; আহোঁতে বাইদেউলৈ
এচুপি লৈ আহিব পাৰিব ।

ফুকননী । যোৱা বোপা যোৱা ! তোমালোকক ঈশ্বৰে
যুদ্ধত জয়যুক্ত কৰি আনক । মই তেন্তে ডাঙৰীয়া আৰু বৰ-
বোপালৈ কাঁহুদি, খাবলি আৰু বগৰিগুৰিৰ টোপোলো এটা দিম,
তোমাৰ লগতে ।

শ, খো, গো, । দিব, মই লৈ যাম ।

কপহী । এইবাৰ বাইদেৱে আৰু একবকম গীত বচি গাবলৈ
সুবিধা ওলাল ;—যাক কাইব কৰোতাসকলে বোলে বিবহ ।—
অৰ্থাৎ বহ বাহী হৈ টেঙেচি মৰহা বা বিবহ হোৱা ।

ফুকননী । কপহী, সঁচাকৈ তই আমাক হাইবাণ কৰিলি ।

বোলে। মনে মনে নেথাক নে ? তোৰ মুখখন ইমানকৈ লাঙপাত
কচুপাত হৈছে কিয় ?

শ, খো, গো, । মই এতিয়া যাওঁ । কাইলৈ যোৱাৰ
আগেয়ে আকৌ এবাৰ আহিম ।

[প্রস্থান ।

ৰূপহী । নিশ্চয় আহিবলৈ নেপাহৰিব ।

(চেনেহীৰ ফালে চাই গায়)--

“ভাত খাই গল তপতে তপতে ;

খুটি থৈ গল চুকত ।

যাবৰ বেলিকা মাত নলগালে,

কথাটো বৈ গল বুকত ।”

[প্রস্থান ।

চতুৰ্থ দৰ্শন ।

স্থান—গুৱাহাটী । গজপুৰীয়া থকা ঘৰ ।

কাল—সন্ধ্যা ।

(প্ৰিয়বাম, গজপুৰীয়া, টকৌ, টোকোৰা আৰু গজপুৰীয়ানী)

প্ৰিয়বাম । বোলেঁ। শুনিছ,—দেউতাই নজনাকৈ মই 'মনে মনে'হে এখন্তুকলৈ ইয়ালৈ আহিছোঁ । মছলমানেৰে সৈতে আকৌ যুজ লাগিল । এই যুজত জিকিলে হে জিকা । শুন গজপুৰীয়া, এই যুজত হাৰিলে তই মছলমানৰ গোলাম হ'ব লাগিব ।

গজপুৰীয়া । (ঘৈণীয়েকক) হেৰ গজপুৰীয়ানী, বোলেঁ। বেগতে লাওপানীৰ টেকেলিটো লৈ আহ, বেগতে আন, এচোকা খাই লও, লৈ চাও চোন, গজপুৰীয়াক কোন বডালে গোলাম কৰে ?

(গজপুৰীয়ানীয়ে ফটিকাৰ টেকেলি আনি দিয়ে আৰু এটাই কেউটাই একো একো বাটকৈ খায় ।)

(টকৌয়ে গায়)—

(গীত)

(১)

আমি নহওঁ পৰাধীন,
অসম স্ব-অধীন,

বড়াল কাটি খাস্তাং কৰিষ,
টাক্ খিনা খিন্ খিন্ !

(২)

আমি অসমীয়া জাতি,
যুক্ত নাইকিয়া ঘাটি,
বেলিৰ দৰে দিন পোহৰাম,
জোনৰ দৰে বাতি ।

(৩)

আমাৰ বজা চক্ৰবৰ্ত্তী,
আমি প্ৰজা দিগ্গজ,
লাচিত ফুকন, আমাৰ বতন,
টাক্ খিনা খিন্ খিন্ ।

টোকোবা । বেছ গাইছ, বেছ গাইছ । আমাক কোনে
বহুতীয়া কৰে অ ?

গজপুৰীয়া । কোনে কৰে অ ?

(এটাই কেউটাই, “কোনে কৰে অ ?” বুলি একেলগে
চিয়ঁৰে, আৰু লাঙপানী ধায়)

টোক্তকাবা । কুকুই কালীসৰ্পৰ হেজাৰ ফণাত উঠি নচাৰি
মই হেজাৰ বড়ালৰ মূৰৰ পাগুৰীৰ ওপৰত উঠি নাচিম, চাৰি ।

টকৌ । হেজাৰ চৰায়ে টোকোৰা চৰাইৰ মূৰত উঠি চৰণ
চলাই নচাদি নাচিবি বুলি ক, তেনেহলে আক খেও খাব ।

(টোকোৰাই মুখেৰে কোবোহনি মাৰে ।)

প্ৰিয়বাম । কি কৰিছ ?

টোকোৰা । মুনীয়া টকৌগুটিবোৰ ফুৰাই উৰাই দিছোঁ ।

গজপুৰীয়া । ডেকাফুকন বোপা, মই অকলৈ এইখন যুজ
জিকিবলৈ গাত লৈছোঁ । পাট্‌চা-ফাট্‌চা, উজীৰ-নাজিৰ, বামচিং-
খিটিংটিং, বচিতখাঁ-বৰাখাঁ, সোপাকে অকলৈ গজপুৰীয়াই তাৰ
গজ-পেটত স্ফুৰাই থব ।---দে হাজৰিকানী দে, দে সেনাপতিয়নী
গজপুৰীয়ানী দে, তোৰ গজপুৰীয়া সেনাপতিক আকৌ এৰাটি
লাওপানী দে ! “এইস্তা বৰা পেট লেকে” বঙালৰ ওপৰত
পৰি এইবাবো সোপাকে চেপি জোল কৰি পেলাম ! কোনে
কৈছিল—বঙালে আমাৰ আসাম লব ? ফুঃ ! দে দে সোনকালে
লাওপানী দে থাই “গবম” হৈ লও !

(এটাই কেউটাই আকৌ লাওপানী খায় ।)

(টকৌয়ে গায়)—

(গীত)

সোণৰ আসামত আমাৰ জনম,

সোণৰ মাটি পানী ।

আসামত মৰি ধইন হম,

আসাম আমাৰ বাণী ।

আসামৰ আকাশ, আসামৰ বতাহ,
আসামৰ কোমল কোলা ।

জনমে জনমে আমাৰ হওক,
“জয় জয় আসাম” বোল’ ।

(এটাই কেউটাই উঠি ঘূৰি পাক দি দি গায়)—

“জয় জয় আসাম” বোল’ ।

প্ৰিয়বাম । (গজপুৰীয়াক) লাঠুৱা ! তই “জয় জয় আসাম
বোলা” নুবুলি দেখোন “জয় জয় লাওপানী বোলা” গালি ।
মই জানো শুনা নাই ?

গজপুৰীয়া । ভুলত । ভুলত । আকৌ গালে শুধকৈ গাম ।

প্ৰিয়বাম । মই-যাওঁ ; আক থাকিব নোৱাৰে’ । দেউতাই
বিচাৰ লগাব । টকৌ তই মোৰ লগত আহ ।

[প্ৰস্থান ।

পঞ্চম দৰ্শন ।

স্থান—বামসিংহৰ কোঠা ।

কাল—পুৱা ।

(বামসিংহ, ৰচিতখাঁ, নচৰংখাঁ ।)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী । হজুৰ আসাম বজাৰ বৰফুকনৰ ওচৰবপৰা এখন চিঠি
লৈ এজন দূত আহিছে ।

বামসিংহ । আহিবলৈ দে ।

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

(কটকীয়ে চেলাম কৰি বামসিংহৰ হাতত লাচিত বৰফুকনৰ চিঠি দিয়ে ।

বামসিংহই চিঠি খুলি লগৰীয়াসকলে শুনাটক পঢ়ে)

“শ্ৰীশ্ৰীহৰি ।

সৰ্বগুণসম্পন্ন বৰ সেনাপতি শ্ৰীশ্ৰীযুক্ত ৰাজা বামসিংহ বাহাদুৰ
সমীপেষু—

“সকলি পূৰ্বক লেখন প্ৰয়োজনক । পৰং সমাচাৰ এহি—
দূত প্ৰযুখাত আপোনাৰ উচ্চাৰিত বাক্য শুনি কৃতার্থ লভিলে ।
কিন্তু আমাক প্ৰতি আপুনি যি প্ৰস্তাব কৰি পঠিয়াইছে, সেই
প্ৰস্তাব আপোনাৰ উদাৰ চৰিত্ৰৰ পৰিচায়ক যদিও, আমি তাক

পঞ্চম অঙ্ক ।

প্রথম দৰ্শন ।

শ্বান—বচিতখাঁৰ তামিষবা । মজ্জলিচ্ !

কাল—বাতি ।

বচিতখাঁই বহি গুৰ্ণবিস্তৰ ধপাত খাইছে । তেওঁৰ জনচেৰেক বন্ধু কাষতে ।

আগতে কটিকাৰ পাত্ৰ আৰু পিয়লাবাটি । সন্মুখতে হাজোৰ নটীয়ে

নাচুগান কৰিছে । বেহেলা বজোৱাই, ভবলা বজোৱাই,

আৰু খুটিভাল বজোৱাই বেহেলা ভবলা আৰু

খুটিভাল বজাইছে ।

নটীয়ে গাইছে—

(কীৰ্ত্তন)

“বঁধুৱা কি আৰু কহিব আমি ।

জীৱনে মৰণে

জনমে জনমে

প্ৰাণনাথ হৈয়ো তুমি ।

তোমাৰ চৰণে

আমাৰ পৰাণে

লাগিল প্ৰেমৰ কাঁসী ।

মন প্ৰাণ দিয়ে

সৰু সমপিয়ে

জিহৱে হইলু দাসী ।

একুলে ওকুলে দুকুলে গোকুলে
কে আর আমার আছে ।
বাধা বলে আর শুধাইতে নাই
দাঁড়াতে আমার কাছে ।”

বচিষ্ঠা । ক্যা বাত ! ক্যা বাত ! লাও চিৰাজি ! লাও
চিৰাজি !

(মদ খায় ; আর লগবোয়া কেউজনেও খায় ।)

নটীয়ে গায়,—

(গীত)

(যদি)	প্রাণত মুঠিল	প্রণয় হিলোল,
		অন্তরত অনুবাগ,
	প্রেমব প্রতিমা	হিয়াত নাথাপিলা,
		মিছা সেই পূজাভাগ ।
	আনন্দব লোবে	চকু নিতিভিল,
		ইঁহিত অকণ বেথা,
	তেন্তে প্রিরতম,	মিছা শ্রম কিয় ?
		আক মোক নিদিবা দেখা ।
	মবম করোঁতে	যদি পোরোঁ দুখ,
		অবমে এক-প্রাণ ।

মৰম-ভ্ৰমত	প্ৰেম উপজিব,
	পুতু হিয়া লব দান ।
ওবে বাতি প্ৰিয়	থাকিম উজাগৰে,
	শোক-শ্বাসন পাতি ।
অন্তৰ মথক	আশা নিবাশাই,
	পুৱাৰ দীঘল বাতি ।

বচিতৰ্থা । (মদৰ বাগিত মূৰ জোকাৰি ২) মেৰিজান !
খবচুৰট ! লাও চিৰাজি ! ফেৰ গাও ! ”

নটীয়ে গায় -

(গীত)

মৰম দোলেৰে বান্ধি ছুটি ভৰি,
হেচুকি বুলিছা কটু ।
চেনেহ-চাকিটি হিয়াত লুকাই,
অঙ্কলা কৰিছা চকু ।
ধোবা কণা কৰি দুবলৈ ঠেলিছা !
নিঠুৰ প্ৰেমৰ বিধি ।
জুইত প্ৰাণ সঁপি চগাই সুখ পায় ;
তাতেই হে চগাৰ সিধি ।

বচিতৰ্থা । (মূৰ জোকাৰি) “আবে ক্যা বাত ! ক্যা বাত ! ”

(ছুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

ছুৱৰী। হজুৰ! সেনাপতি ৰাজা ৰামসিংহৰ ওচৰবপৰা
হজুৰ কাষলৈ এজন মানুহ আহিছে। হজুৰ সৈতে দেখা
কৰিব খোজে !

বচিভৰ্মা। (ছুৱৰীৰ কথালৈ কাণ নিদি) “আবে ক্যা
বাত ! ক্যা বাত ! লাও চিৰাজি ! ফেৰ গাও ।”

নটীয়ে গায়—

(গীত)

(১)

সোণ বৰণীয়া কেতেকী ধুনীয়া,
গোকত আমোন্-মোল,
পছম বুলি পৰি বন্দী হল ভোমোৰা,
কি ভুল ! কি ভুল ! ভুল !

(২)

কণা কৈলে বেণু, কেনেকৈ উৰিবি,
কাঁইটে নিকিলে পাৰ ।
সুখ-সবোৰব পাৰি দি ৰাওঁতে
মাজতে বুঝালি নাও !
(হেৰ ভোমোৰা) মাজতে বুঝালি নাও !

দুৰবী । হজুব, সেনাপতিৰ দূতে কৈছে বোলে বৰ অকৰী।
কথা আছে, এভেকে হজুবৰ সৈতে এতিয়াই দেখা নকৰিলে
নহয় ।

বচিভৰ্থা । (দুৰবীক) তাক তাৰ বামসিংহৰ সৈতে এতি
য়াই ব্ৰহ্মপুত্ৰত বুৰাই দে !—“আচ্ছা আনে দেও ।”

[দুৰবীৰ প্ৰস্থান ।

(দূতৰ প্ৰবেশ)

দূত । সেনাপতি বাজা বামসিংহই আপোনাক এতিয়াই
লৰালৰিকৈ মাতিছে ।

বচিভৰ্থা । কোন বাজা বামসিংহ ?

দূত । প্ৰধান সেনাপতি বাজা বামসিংহ ।

বচিভৰ্থা । “তোমাৰা প্ৰধান সেনাপতিকু দৰিয়ামে গিৰাই
দেও !” দিল্লীৰ বাদশ্বাহে মোক মাতিছে নে নাই ক ?

দূত । বাদশ্বাহ ইয়াত কত ? সেনাপতি বাজা বামসিংহ
হে ইয়াত আছে ।

বচিভৰ্থা । বাতি মই নাখাই নুশুই তোৰ সেনাপতিৰ ওচৰত
হাজিৰা দিব লগীয়া হল নে ? মই তোৰ সেনাপতিৰ গোলাম
নহওঁ ।—আচ্ছা, কিয় মাতিছে ?

দূত । সেনাপতি বামসিংহৰ কোঠত এতিয়াই অলপীয়াৰ
বৰহিলৈৰ গুলি এটা পৰি, সেনাপতিৰ ততিজাক খবিল ।

বচিঁত থা । বামসিংহক কৈ দে, তাক কবৰ দিয়ক ।—অ,
মই ভুল কৰিছোঁ, তাক খৰি দিবলৈ ক । “আচ্ছা, আতি
বাও ।—চিৰজি লাও ! গান গাও । (নটীক) ওহি গান গাও,
গিয়া দফে যো হামুকু শুনায়া—“থকটী খোণাইক”—ওহি গান ।”
(বচিঁতখাঁই মদ খায়) ।

নটীয়ে গায়—

(গীত)

“পৰ্বতে পৰ্বতে বগাব পাৰেঁ মই,
লতা বগাবলৈ টান ।
সকটী সোণাইক ভুলাব পাৰেঁ মই,
তোমাক ভুলাবলৈ টান ।”

বচিঁতখা । বহুত আচ্ছা ! বহুত আচ্ছা !

(ডিঙিৰ সোণৰ হাব শোলোকাই নটীক দিয়ে ; আৰু বাবে বাবে
মুখ ছপিয়াই “বহুত আচ্ছা”, “বহুত আচ্ছা” কৰে ।)

(ছুৱৰীৰ প্ৰবেশ আৰু ছুৱৰীৰ পিছে পিছে বামসিংহৰ ওচৰৰ
পৰা দ্বিতীয়বাৰ অহা দূতৰ প্ৰবেশ ।)

বচিঁতখাঁ । (দূতক) “তোম কোন ছায় ? ক্যা মাংতা ?”
দূত । ববসেনাপতি বাজা বামসিংহৰ আদেশ, আপুনি

এতিয়াই মোৰ লগতে সেনাপতিৰ ওচৰলৈ যাব লাগে ।

বচিতৰ্থা । (দূতক) “নিকালো আভি ! তোমাৰা বাম-
সিংহকু বোল দেও, চইতানকু মলুক মে যানেকু ! হাম উস্কা
নৌকৰ নেহি ।”

দূত । জোনাব ! আপুনি সেনাপতিৰ হুকুম অমান্ত কৰি
ভাল কৰা নাই ।

বচিতৰ্থা । “তোম কোন হায়, হামকু এইস্থা বাত বোলনেকু ?
নিকাল ! নাহি তো--(ফাকৰপৰা তবোৱাল উলিয়ায়)

[দূত আৰু দুৱৰীৰ প্ৰস্থান ।

“হাম বামসিংহক। তাবেদাৰ হোকে ছিয়া নাহি লড়াই কৰেজে ।
লাও চিৰাজি ! গাও গান ।”

[পটপৰিবৰ্ত্তন ।

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

স্থান—বামসিংহৰ কোঠা ।

কাল—ৰাতি ।

(বামসিংহ, নচৰংখাঁ, বইবামদেও)

(দূতৰ প্ৰবেশ)

বামসিংহ । দূত, মিঞা বচিতৰ্থাই কি কলে ? কিয় নাছিল ?

দূত । তেওঁ গান বাজনা আৰু মদত মত্ত হৈ আছে হজুব ।
মই ইমানকৈ কলোঁ—বৰ জৰুৰী, হজুবৰ হুকুম, আহিব লাগে
বুলি, কিন্তু তেওঁ উলটি টান টান কথা হে কলে ; সেইবোৰ হজুবৰ
কাণত পেলোৱা উচিত নহয় ।

বামসিংহ । মই বেছ বুজিছোঁ, বচিতৰ্থাৰ মতলব ভাল নহয় ।
আগৰেপৰা বচিতৰ্থাৰ লগত অসমীয়া মানুহৰ জনাশুনা আছে ;
আৰু এতিয়াও বচিতে অসমীয়াৰ ওচৰ চাপি কোঠ পাতি আছে ।
এনে বিপদৰ সময়ত মাতি পাঠিৱাতো নাছিল । মই বুজিছোঁ,
বচিতে ভলে ভলে শত্ৰুৰে সৈতে যোগ হবৰ মতলব কৰিছে ।

বইবামদেও । খুব সস্তৰ হজুব ।

নচৰংখাঁ । (মূৰ দুপিয়াই) জোনাৰ !

বাম । দূত, তই আকৌ যা, বচিতৰ্থাক ক'লে, যে তেওঁৰ
কোঠ তাৰপৰা এতিয়াই ইয়ালৈ উঠাই আনক । কবি, আউৰে-

জীব বাদস্তাহৰ সেনপতি বাৰ্মসিংহৰ হুকুম । তথাপি যদি শুল্কনে,
দহজন চিপাহী তোৰ লগত যাওক, বচিওঁৰাৰ তামিখৰাৰ কইবোৰ
কাটি তামিখৰা ভুলি দে গৈ ।

দূত । হজুবৰ যি হুকুম ।

[দূতৰ প্ৰস্থান ।

বাৰ্মসিংহ । মিঞা নচবৰ্ত্তী, আমি আক এইদৰে ইয়াত থকা
উচিত নহয় । কাইলৈ পুৱাই অসমীয়াৰ শৰাইঘাটৰ গৰ আক্ৰমণ
কৰিমহঁক । 'তোমালোক সকলো প্ৰস্তুত হোৱা'ইক ।

নাচবৰ্ত্তী । (মূৰ দুপিয়াই) জোনাব !

তৃতীয় দৰ্শন ।

স্থান—গৰগাওঁ । বজাৰ বৰচৰা ।

কাল—আবেলি ।

(চক্ৰধ্বজসিংহ, বৰকাকতী, দূত আৰু সভাসদসকল ।

চক্ৰধ্বজ । বৰকাকতী, বৰকুকনৰ চিঠিখন পঢ়' ।

(বৰকাকতীয়ে চিঠি পঢ়ে) —

“প্ৰবল প্ৰতাপান্বিতগুণকৈসিন্দু মহাৰাজ চক্ৰধ্বজসিংহ নৃপমণি
সমীপেষু,

“স্বৰ্গদেৱ,

“ইয়াৰ আগেয়ে দিনৰ বাতৰি দিনে সৰ্গদেওঁলৈ কটকীৰ
মুখে পঠিয়াই আছিলোঁ । তাৰ দ্বাৰাই সৰ্গদেৱে চুস্ক খবৰ যদিও
পাইছে, তথাপি আজি এই পত্ৰ দ্বাৰাই তাৰ বাহুল্য বিবৰণ সৰ্গ-
দেৱলৈ লিখিলোঁ ।

“আগেয়ে সৰ্গদেৱক বাৰ্মসিংহ আৰু বচিতৰ্থাৰ কন্দলৰ বিষয়ে
জনাইছিলোঁ । বচিতৰ্থাই বাৰ্মসিংহৰ ব্যৱহাৰত মৰণাস্তিক অপমান
পাই কলমেৰে অকলৈ গুচি গল । ইপিনে বাৰ্মসিংহই অনেক
লৈক্য লৈ শৰাইঘাটত আমাৰ গৰ আক্ৰমণ কৰিলে । এই যে
যুদ্ধৰ আৰম্ভ হল, ক্ৰমান্বয়ে দিনে বাতিয়ে অবিজ্ঞানত্বাৱে চাবি

মাহ যুদ্ধ চলিল। দুয়োপক্ষৰ অসংখ্য সেনা বগুত পৰিল। আমাৰ সৈন্যই গবৰ ভিতৰত থাকি যুদ্ধ কৰাৰ বাবে আমাৰ হানি-তকৈ মহলমানৰ হানি অনেক হল। আমাৰ সেনাৰ বৰভোষণৰ আগত হেজাবে হেজাবে মহলমানৰ সেনা বাগৰিলে ধৰিলে। অধিকাংশ স্থলত মহলমানৰ জয় অশ্বাৰোহী সেনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰাটো দেখিবলৈ পোৱা যায়; কিন্তু শৰাইঘাটৰ যুদ্ধত তেওঁ লোকৰ অশ্বাৰোহী সেনাৰপৰা একো লাভ নহল। চাৰিমহীয়া যুদ্ধত মহলমানৰ পদাতি সেনাবোৰ ভালকৈ পৰালি পৰিল। ইপিনে ঘোৰ বান-বৰিষা। আউৰেংজীৰ পাটচাই বামসিংহৰ পদাতি সেনাৰ বল কমা বাতৰি পাই, আকৌ চৰিপৰ্থা নামেৰে সেনাপতি এজনৰ, তলত বহুত পদাতি সেনা কামৰূপলৈ পঠিয়ালে। সেইবোৰ আহি উপস্থিত হ'লত, বামসিংহই মৰোঁ-জাওঁ-সোঁ-আধিকৈ আকৌ নতুন উৎসাহেৰে যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে। কিন্তু এইবোৰো তেওঁৰ উত্তমৰ একো ফল নধৰিলে। শৰাইঘাটৰ গবৰ তলেদি সিক্কি দিয়াই বামসিংহই তাত খাব ভৰোৱাই থৈছিল। সেই কথাৰ সন্তোষ পাই মই ইচ্ছালবপৰা মাটিৰ তলেদি লোৰ কটাই তাত পানী ফুৰাই থৈছিলোঁ; পিছে যেতিয়া বামসিংহই সেই খাবত জুই লগাই দিলে জুই নেলাগিল। ইয়াৰ পিছত আক বামসিংহই শৰাইঘাটৰ কালে গব পাৰ হ'ব পৰা আশা নেদেখি, পাণ্ডুৰ কালে বাতৰীবুদ্ধকৰ গবৰ তলেদি সিক্কি কাটি তাত খাব ভৰাই, গব উৰাই দিবলৈ বুদ্ধি কৰিলে। বন্দীয়ে তলে তলে [redacted] চোৱাৰলগা সেই মত-

লবৰ সন্তোদ পাই, গৰ ভাগিলেই ততালিকে তাক বাটবুটি বান্ধি
 তৈয়াৰ কৰিবৰ নিমিত্তে সকলো ষোগাব-যন্ত্ৰ কৰি বাধিলে ।
 বামসিংহই সিদ্ধিৰ মুখৰ খাবত জুই লগাই গৰ ভঙা মাত্ৰকতে
 গোটেইখন ধূৰ্লি-কুৱলি হৈ কোনোৱে কাৰো নেদেখা হল ।
 সেই সুযোগতে ভঙা গৰ আমাৰ মানুহে ততালিক বান্ধি পেলালে ।
 বামসিংহই তুককচোৱাৰ সৈন্তক গৰৰ ভিতৰত সুমাবলৈ যি ফন্দি
 পাতিছিল, সি একেবাৰেই বিফল হল । ইয়াৰ পিছত বামসিংহই
 আৰো শৰাইঘাটৰ ফালেই গৰ পাৰ হবলৈ প্ৰাণ টাকি যত্ন
 কৰিলে । আমাৰ সৈন্ত আৰু মছলমানৰ সৈন্ত দুয়ো দলৰ ভিতৰত
 বিৰম মুক্ত হল । বামসিংহৰ বাজপুত সেনাই আমাৰ কাঁৰ আৰু
 বৰতোপৰ গুলিৰ বাধা নগণি একে হেচোকতে গৰ পাৰ হবলৈ
 লবি আছিল ; আমাৰ সেনাইও অজস্ৰ গুলি বৰষিবলৈ ধৰিলে ।
 অলেখ বাজপুত পালোৱান যুজাক বাগৰি পৰিল । এনেতে দেখা
 গল, মৰণক ইতিকিং কৰি চাৰিটা বগুৱা গৰৰ ওপৰত উঠিলহি ।
 আমাৰ সৈন্তই তৎক্ষণাত্ সিহঁতক তবোৱালেৰে কাটি বগবাই
 পেলালে । অবশেষত বামসিংহই নিকপায় হৈ তেওঁৰ সৈন্ত
 পিছ হোৱাকৈ নিলে । ইয়াৰ পিছত, শৰাইঘাটত থকা আমাৰ
 সেনাপতি মাজু অভয়াপুৰীয়া বাজখোৱাক জিনিবৰ আশা পৰি-
 ত্যাগ কৰি বামসিংহই লঠীয়াৰ ফালে গৰ পাৰ হবৰ মনেৰে, সেই
 ফালে কাঁৰ গুলিয়ে ঢুকি নোপোৱা ঠাইত কোঠ মাৰিবলৈ আৰম্ভ
 কৰিলে । লঠীয়াত বাহুগৰীয়া বুঢ়াগোহাঁয়ে বামসিংহৰ সেনাৰ আলেখ

লেখ চাই আছিল। সিহঁত কোঠ মৰাত ব্যস্ত হৈ থাকোঁতেই বুঢ়াগোহাঁয়ে আমাৰ সেনা কেটাই দি সিহঁতক ছেদেলি-ভেদেলি কৰি পেলালে। তাতো বামসিংহৰ বহুত সেনা হানি হল। বহুত মৰিল, অনেক বন্দী হল, আৰু সবহ ভাগ পলাই সাবিল। ইয়াৰ পিছত বামসিংহই ভাটীৰ ফালৰপৰা গুৱাহাটী লব পৰাৰ কোনো আশা নেদেখি, উজাই দৰংদে সি সোমাবৰ মনেৰে দৰংৰ ফালে আগ বাঢ়িল। বন্দীয়ে তাৰ আগেয়েই সেই আশঙ্কা কৰিছিলেঁ।। সেইদেখি দৰংৰ বাণীৰ লগত আমাৰ অনেক সেনা দি তেওঁকো সাজু কৰি ৰাখিছিলেঁ।। বামসিংহই দৰংৰ সীমাত ভৰি দিব খোজা মাত্ৰকতে, বাণীয়ে মানা কৰি পঠিয়ালে। দৰংৰ সীমাতো তুমুল যুদ্ধ লাগিল, আৰু বহুত মহলমান সেনা বগত পৰিল। সেইখন যুদ্ধতো হাবি, বামসিংহই বেজাৰ আৰু অপমান পাই মৰাৰ তুল্য হৈ, তাৰপৰা উভতি আহি এতিয়া দলিবাৰী-পচৰিয়াত কোঠ দি আছেহি। ইতি

“সৰ্গদেৱৰ ভৃত্য
শ্ৰীলাচিত বৰফুকন।”

চক্ৰবৰ্ত্ত । ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহ। কিন্তু এই সুবিধা এৰি দি আমাৰ ক্লানক লোহেম কৰাটো উচিত নহয়। মহলায়নক জিৰাৰলৈ দিব নোৱাৰি; দিলেই সিহঁত আকৌ শকত হৈ উঠিব। বৰকাকতী,

কাকত, কাপ, মুহা আনা, এতিয়াই এই কটকীৰ হাততে বৰফুকনলৈ চিঠি লেখি দিয়া, যে আমাৰ অনতিবিলম্বে দলিবাৰীৰ কোঠালৈকে আগবাঢ়ি গৈ বামসিংহক আক্ৰমণ কৰিব লাগে । এই কথাৰ যেন অন্তথা নহয় ।

(বৰকাকতীয়ে চিঠি লেখি বজ্জাক পঢ়িবলৈ দিয়ে আৰু বজ্জাৰ চহি লৈ
কটকীৰ হাতত চিঠিখন দিয়ে ।)

কটকী । সৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ, এই মুকুৰ আগ দিনাই ঘট। এটি ঘটনাৰ কথা সৰ্গদেৱক জনাওঁ, কাৰণ বন্দীৰ কৰ্ত্তব্য ।—গুৱাহাটীৰ-পৰা তিনি ক্ৰোশমান পশ্চিমে যি গৰ বন্ধোৱা হৈছিল, বৰফুকন ডাঙৰীয়াই নিজৰ মোমায়েকক সেই গৰ বন্ধা কাম চাবলৈ নিযুক্ত কৰিছিল । মছাইৰ সৈন্য তেতিয়া আগিয়াঠুটিত । বাতি পুৱালেই যুজ লাগিব । বাতিপুৱাবৰ আগেয়েই গৰ আৰু খাৱৈ সম্পূৰ্ণ হব লাগে । গধূলি বৰফুকন ডাঙৰীয়াই সেই কাম চাবলৈ আহি দেখিলে যে কামৰ আধাও হোৱা নাই । বৰফুকন ডাঙৰীয়াই মোমায়েকক শুধিলে—“মোমাইদেও, দেখোন কথা বিসঙ্গতি ! কাইলৈ পুৱাই যুজ, আৰু এতিয়াও গৰ আৰু খাৱৈ আদৰ্শমিয়াহে ?” মোমায়েকে উত্তৰ দিলে—“বোপাদেউভা, চোৱাঁচোন, দিনে বাতিয়ে কাম কৰি* মানুহবোৰ লৰেকান হৈছে, সিহঁতে কোনোমতে কৰি শেষ কৰিব পৰা নাই । কিজো কৰা

যাব, বোপাদেউতা, মানুহে কৰিব পৰাটো কৰিছে।” এই কথা শুনি বৰফুকন ডাঙৰীয়াই—“মোৰ দেশতকৈ মোমাঁই ডাঙৰ নহয়” বুলি খাপৰপৰা তৰোৱালখন উলিয়াই, তৎক্ষণাত মোমায়েকক দোছোৱা কৰি কাটিলে! ঠিক বামুণৰ গাত লগুগডাল যেনেকৈ থাকে, তেনেকৈ মোমায়েক কোবত দোছোৱা হল, সৰ্গদেও। এই ভয়ানক কাৰ্য্য দেখি সেই বমুৱা মানুহবোৰৰ গাত, সৰ্গদেও, কি দৈবিক শক্তি লম্বিল কব নোৱাৰি, সিহঁতে অসাম্য সাধন কৰিলে,—মৰ-জাহ দি কাম কৰি বাতিৰ ভিতৰতে গৰ আক খাৱৈ কৰি উলিয়ালে।

চক্ৰধ্বজ। ইস্ ইস্! হয় নে? কি কামটো বৰফুকনে কৰিলে একা! মোৰ এজন ডাঙৰ বিষয়া, তাতে তেওঁৰ মোমায়েক, তেওঁক এইদৰে অলপ কথাতে কাটিলে!—কাকতী, সেই চিঠিখনতে তলত এফাকি লেখি বৰফুকনলৈ শোধনাচোন, তেওঁ কিয় এনেটো কাম কৰিলে? মই বেয়া পাইছোঁ বুলি লেখা।

(কাকতীয়ে কটকীৰ হাতৰপৰা চিঠিখন আনি সেই কথা লেখি আকৌ কটকীৰ হাতত দিয়ে।)

আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰা গল।

[প্ৰস্থান।

চতুৰ্থ দৰ্শন ।

স্থান—দোপদৰ । বৰফুকনৰ কোঠ ।

কাল—আবেলি ।

(বৰফুকন, বুঢ়াগোহাঁই, প্ৰিয়বাম আৰু শদিয়াখোৱা গোহাঁই ।)

বৰফুকন । বোপা প্ৰিয়বাম, দলিবাৰীৰ বণত আমাৰ মানুহ কিমান পৰিল, আৰু এই বণৰ আন আন খবৰো মোক ভালকৈ ক'চোন ?

প্ৰিয়বাম । দেউতা, আমাৰ সৈন্যই ততাতৈয়াকৈ গৰৰ ভিতৰপৰা ওলাই দলিবাৰীতে মছলমানেৰে সৈতে যুজ কৰিবলৈ বুলি সিহঁতক খেদি গলত, মছলমান সেনা কিছু পিছ-ছহঁকি গল । আমাৰ সেনা যেতিয়া আৰু আগ বাঢ়িল, তেতিয়া মছলমানৰ তুৰুক-চোৱাৰী সেনা বিজুলীৰ বেগেৰে আহি আমাৰ সেনাৰ ওপৰত পৰি আমাৰ সেনাক মোহাৰি পেলালে । এই একে দিনৰ যুজতে আমাৰ দহ হেজাৰ সেনা নিপাত হল দেউতা । বাকীখিনি ছহঁকি আহি আকৌ গৰৰ ভিতৰত সোমাইহে বন্ধা পৰিল ।

বৰফুকন । (বেজাৰ কৰি) মই ইমানকৈ সৰ্গদেৱলৈ জনাই পঠিয়ালোঁ, যে যি ঠাইত ৰামসিংহই কোঠ দি আছে, আমি গৰপৰা ওলাই গৈ সেই ঠাইত ৰামসিংহক আক্ৰমণ কৰিলে

তাৰ ফল ভাল নহব ; সেইদেখি আমি সূযোগ বিচাৰিব লাগিছোঁ । কিন্তু সৰ্গদেৱে মোৰ কথাত নামঞ্জুৰ হৈ বৰং মোৰ ওপৰত থংহে কৰি টানকৈ হুকুম দি পঠিয়ালে যে দলিবাৰীৰ কোঠতে বামসিংহক আক্ৰমণ কৰি যেনে-তেনে-মতে ঘটুৱাব লাগে । সৰ্গদেৱৰ এনে আদেশত মই মৰণাস্তিক হলোঁ । কিন্তু কি কৰোঁ, নিকপায় হৈ আমাৰ সেনাক গৰৰ ভিতৰৰপৰা উলিয়াই পঠিয়াব লগীয়াত পৰিলোঁ । সেই কাৰ্য্যৰ ফল যি হ'ব মই আগেয়েই বুজিব পাৰিছিলোঁ । --উস্ আমাৰ ইমানবোৰ সেনা অনাহকতে নিপাত হল ! একো-একোটা বগুৱা একো-একোটা হাতীৰ নিচানা ; তাৰে খাটি হয় বুলিহে আমি আগ-পিছ চাওঁ । কেইখন ডাঙৰ যুজ হৈ গল, তাতে আমাৰ ইমানবোৰ মানুহ নপৰিল । আজি সামান্য কথা এটাতে আমাৰ অতবোৰ সৈন্য লয় পালে !

শ, থো, গো, । হয় দেউতা, আজি অনাহকতে আমাৰ বৰ হানি হল ।

বৰফুকন । কি কৰিবা বোপা ! অদৃষ্ট ! এই যুজৰ বাতৰি, বজালৈ জনাই কটকী পঠিয়াই দিওঁ ; বোপা, কটকীক মাতাঁচোন ।

বুঢ়াগোহাঁই । বৰফুকন ডাঙৰীয়া, মই কওঁ, এইখন যুজৰ কথা সৰ্গদেৱলৈ জনাবৰ সকাম নাই । বাৰীৰ ভিতৰৰ পুখুৰী এটা সিঁচিলেও আঠ-দহটা মানুহক শিঙ্গিয়ে ফুটে ; এখন বগত আঠ-দহ হেজাৰ মানুহ পৰিল, তাকে আকৌ সৰ্গদেৱক জনাব লাগে কিয় ? ইয়াৰ প্ৰতিশোধ আমি বড়ালৰ ওপৰত লৈ তাৰ বাতৰি

হে সৰ্গদেৱক দিয়াটো ভাল।

শ, খো, গো,। হয় দেউতা, মোৰ মনেও তাকে কৈছে।

বৰফুকন। বাক, আপোনাসকলৰ অভিমত মতেই চলা হব।

(দূৰবীৰ প্ৰবেশ)

দূৰবী। বামসিংহ সেনাপতিৰ ওচৰবপৰা পণ্ডিতবায় নামে এজন কটকী আহিছে, ডাঙৰীয়া দেউতাবে সৈতে দেখা কৰিব খোজে।

বৰফুকন। আহক।

(দূৰবীৰ প্ৰস্থান।

(পণ্ডিতবায় কটকীৰ প্ৰবেশ)

পণ্ডিতবায়। (চেলাম কৰি) বৰফুকন ডাঙৰীয়া, বাদশ্বাৰ প্ৰধান সেনাপতি মহাবীৰ ৰাজা বামসিংহই মোক আপোনাৰ ওচৰলৈ এটা প্ৰস্তাৱ কৰি পঠিয়াইছে। ডাঙৰীয়াৰ অনুমতি হলে জনাব পাৰে।

বৰফুকন। কোৱাঁ।

পণ্ডিতবায়। সেনাপতি বামসিংহই কৈছে যে আপুনি গুৱাহাটীখন বাদশ্বাক এৰি দিয়ক। গুৱাহাটীত গৰ মৰা খবচৰ বাবে আপুনি তেওঁৰপৰা তিনি লাখ টকা লৈ এই যুদ্ধ শেষ কৰক।

দুই পক্ষৰ অনেক হানি হৈছে ; আৰু ক্ষতিলৈ গৈ লাভ কি ? বিশেষ, তেওঁ আপোনা সকলৰ বণ-কৌশল, সাহ, আৰু বীৰত্ব দেখি পৰম প্ৰীতি লাভ কৰিছে । মোক বিশ্বাস কৰে যদি কওঁ বৰফুকন ডাঙৰীয়া, সেনাপতি বামসিংহই নিজ মুখে কোৱা মই শুনিছোঁ যে—“মই আচৰিত মানিছোঁ যে প্ৰত্যেক অসমীয়া সেনাই নাও বাব পাৰে, কাঁচ মাৰিব পাৰে, মাটি খানিব পাৰে, আৰু ভোপ মাৰিব হিলৈ মৰিব পাৰে ! এনেকুৱা সকলো কামতে নিপুণ সেনা মই ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো ঠাইতে দেখা নাছিলোঁ ।”

বৰফুকন । তোমালোকৰ সেনাপতিক কৰাঁ, দিল্লীৰ পাটচাৰ ক্ষত্ৰিয় ৰাজপুত সেনাপতি মহাবীৰ বামসিংহৰ মুখৰপৰা আমাৰ সেনাৰ এনে প্ৰশংসা নিশ্চয় লাখটকীয়া । এনে সেনাৰ সেনাপতি হবলৈ পাই বাস্তবিকতে মই নিজক গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰিছোঁ । কিন্তু তেওঁৰ প্ৰস্তাৱৰ বিষয়ে, মই আমাৰ ৰজাক নজনোৱাকৈ একো উত্তৰ দিব নোৱাৰোঁ । মই সৰ্গদেৱলৈ এই কথা জনাই পঠিয়াম, সৰ্গদেৱৰ ইচ্ছামতেই কাৰ্য্য হব । মই তেখেতৰ আজ্ঞাবহ ভৃত্য মাথোন । সৰ্গদেৱৰপৰা উত্তৰ পালেই সেনাপতিক জনোৱা হব বুলি কবা ।

[পণ্ডিত ৰায়ৰ প্ৰস্থান ।

(বুঢ়াগোহাঁইক) ডাঙৰীয়া, মোৰ মনেৰে আমি এই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰাটো একোতে উচিত নহয় । গুৱাহাটী এৰি দিলেই, মছলমানে

গোজেই গছ হৈ, গোটেখন আসাম দেশকে লব । ডাঙৰোয়াই
কি বোলে ?

বুঢ়াগোহাঁই ! ময়ো তাকে বোলোঁ । এনে কাম কেতিয়াও
কৰা উচিত নহয় । বামসিংহই বলেৰে নোৱাৰি বুধিৰে আমাক
ছলিবলৈ আহিছে । সৰ্গদেৱলৈকো এই যুক্তিকে জনাই পঠিৱা
হওক ।

বৰফুৰ্কন । নিশ্চয় ।

[প্রস্থান ।

পঞ্চম দৰ্শন।

স্থান—ৰামসিংহৰ কোঠ।

কাল---ৰাতি।

(ৰাসিংহ, নচৰংখাঁ, বইৰামদেও, আৰু মাধৱচৰণ কটকী)

ৰামসিংহ। মাধৱচৰণ জী, আপুনি ব্ৰাহ্মণ, মই ক্ষত্ৰিয়।
ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয়ৰ পূজ্য। এনেস্থলত মই আপোনাক ঠিক কৈছোঁ,
যে আপুনি যদি বৰফুকনক বুজাই-ববাই কোনোমতে গুৱাহাটীখন
আমাক এৰি দিয়াৰ পাৰে, তেন্তে মই আপোনাক ৫০,০০০
টকা দিম। এতিয়াই মই আপোনাক এই ৫০০ টকা আগ-ধন
দিলোঁ, আপুনি লৈ যাওক। (ৰূপৰ টোপোলা এটা দিয়ে)।
ক্ষত্ৰিয়ৰ প্ৰতিজ্ঞা, মুখৰ “জবান” কি বস্তু আপুনি নিশ্চয় জানে।

বইৰামদেও। মাধৱচৰণ জী পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ, নিশ্চয় তেওঁৰ
সেই কথা জনা আছে।

নচৰংখাঁ। বেচক্।

মাধৱচৰণ। (ৰূপৰ টোপোলাটো লৈ, কাষতে থৈ) হজুৰ !
যাতে আপোনাৰ কথা ৰাখিব পাৰোঁ, মই সাধ্যমতে তাৰ চেষ্টা
কৰিম। আমি বামুণ কেতিয়াও আগুণকাৰী নহওঁ। আপুনি
মাকাতাৰ বংশৰ ক্ষত্ৰিয় বজা ; ব্ৰাহ্মণক সদায় আপোনাৰ সন্মুখ
অন্ন-বস্তু দি প্ৰতিপালন কৰি আহিছে।

বামসিংহ । দেখক, মাধৱচৰণ জী, মই আপোনাতে সৰ্ব্ব
ভাৰসা কৰিলোঁ । যাতে এই কাৰ্য্য উদ্ধাৰ হয় কৰিব ।

নচৰৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) বেচক্ ।

বামসিংহ । মই আপোনাক আৰু কওঁ, যে এই কাৰ্য্য সিদ্ধিৰ
নিমিত্তে আৰু কাৰবাক ভেঁটি দিব লাগিলে তালৈকো মই প্ৰস্তুত
আছোঁ । আপুনি মোক জনালেই হল ।

নচৰৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) বেচক্ ।

মাধৱচৰণ । মই প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিম হজুৰ । কাইলৈ,
বা পৰশুইৰ ভিতৰতে মই কি কৰিব পাৰোঁ । হজুৰে জানিবলৈ
পাব । (স্বগত) লাচিত বৰফুকন কি পদাৰ্থ মই জানো ।
মোৰ সাধ্য কি যে এনে প্ৰস্তাৱ মই তেওঁৰ আগত কৰোঁ ? এনে
কথা তেওঁক কলে, মোক মছলমানৰপৰা ভেঁটিখোৱাটো বুজি
দোছোৱাকৈ কাটিব । যিটো মানুহে নিজৰ মোমায়েককে এক
মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে কাটিলে ।—পিছত যিহয় হব, সম্প্ৰতি তো ইহঁতৰ
পৰা যি পাওঁ উলিয়াই লওঁ । (প্ৰকাশ্যে) হজুৰ নিশ্চিন্ত হৈ
থাকক, মই কি কৰিব পাৰোঁ । চাওঁ ।

বইবামদেও । এই আসাম দেশত বহুত পণ্ডিত আৰু শুদ্ধ
চৰিত্ৰৰ ব্ৰাহ্মণ আছে । আগেয়ে আমি এইটো নাজানি ভুলকৈ
ভাবিছিলোঁ—আসাম মুৰ্খ জজ্বলী মানুহৰ দেশ বুলি ।

নচৰৎখাঁ । (মূৰ ছুপিয়াই) বেচক্ ।

বামসিংহ । বাক এতিয়া ষাওক পণ্ডিতজী । মই কাইলৈ

অন্ততঃ গধূলিকৈ যেন খবৰ পাওঁ।

মাধৱচৰণ। নিশ্চয় হজুৰ! কাইলৈ নহলোও, পৰশুইলৈ
ঠিক পাব।

[মাধৱচৰণৰ প্ৰস্থান।

ৰামসিংহ। গুৱাহাটী অসমীয়াৰ হাতৰপৰা উদ্ধাৰ কৰিব
নোৱাৰি এই দৰে হাৰি উভতি যাব লাগিলে মই আৰু বাদস্তাৰ
আগত মুখ দেখুৱাব নোৱাৰোঁ।

নচৰৎখাঁ। জোনাব।

বইৰামদেও। আমি গুৱাহাটী লৈ হে এৰিম, হজুৰ।

নচৰৎখাঁ। বেচক্।

ৰামসিংহ। কোনে জানে কি হয়? মইতো একপ্ৰকাৰ
নিৰাশ হৈছোঁ। এতিয়ালৈকে মইতো একো এটা উপায় কৰিব
নোৱাৰিলোঁ।

নচৰৎখাঁ (মূৰ দুপিয়াই) জোনাব।

ৰামসিংহ। (কিছুপৰ ভাবি) পণ্ডিতৰায়ে বৰফুকনক দেখা
কৰিবলৈ দোপ্দৰলৈ যাওঁতে দেখি আহিছিল যে গুৱাহাটীলৈ
সেই পিনে ঘোৰা তুলিব পাৰি। ব্ৰহ্মপুত্ৰইদি উজাই গুৱাহাটীত
উঠিবৰ চৰ্চ্চা কৰাৰ বাহিৰেতো আৰু বাট নেদেখোঁ। অসমীয়া
ৰামুণ মাধৱচৰণে যে কিবা কৰিব পাৰিব, এনে আশা নাই।
লাচিত বৰ শত্ৰু লোক; বহুত হুচিয়াৰ, বৰ দীৰ্ঘদৰ্শী।—কাইলৈ

গধূলিৰ ভিতৰতে যদি মাধৱচৰণৰপৰা কোনো সন্তোষজনক
খবৰ পোৱা নাযায়,—নেপাবৰে পোন্ধৰ অনা তিনি পইচা সম্ভৱ—
তেন্তে চৰিপখাঁক নৌসেনাৰ সেনাপতি পাতি, বহুত সাহিয়াল
অশ্বাৰোহী সেনাবে সৈতে শৰাইঘাটৰপৰা নাৱেৰে উজাই পঠিয়া-
বলৈ ঠিক কৰি থোৱা যাওক । এইটোকে শেহ চেষ্টা
কৰি চাওঁ ।

নচৰংখাঁ । (মূৰ দুপিয়াই) জোনাব ।

[প্ৰস্থান ।

ষষ্ঠ দৰ্শন ।

স্থান—আন্ধাৰ বালিত বৰফুকনৰ কোঠা ।

কাল—দুপৰীয়া ।

(বৰফুকনে শয্যাত বহি বুঢ়াগোহাঁইৰে মৈতে কথা পাতিছে ।)

বুঢ়াগোহাঁই । বৰফুকন ডাঙৰীয়া, কালি ৰাতি বোলে আপোনাৰ জ্বৰ উঠিছিল ? এতিয়া কেনে আছে ?

বৰফুকন । এতিয়া ভালৈ আছেঁ । কিন্তু গা হাত ভৰিবোৰ বৰ বিষাইছে ।

বুঢ়াগোহাঁই । অপৰিমিত পৰিশ্ৰম কৰাৰ বাবে তেনে হৈছে । আজি ভালকৈ জিৰাওক । মনে মনে পাটীত পৰি শুই থাকক, আৰু জ্বৰ নাহে । দশমূলৰ কাথ এটা কৰিবলৈ দিয়ক, তাৰে একোটোপা খাই থাকিব । নহলে অকল শেতকাপৰাৰ পানীকে খাব, পিয়াহ লাগিলে । লক্ষ্মীবিলাহৰ বৰীও খাব পাৰে, কিন্তু আজি নহয় ; নতুন জ্বৰত পোনতে দৰব খোৱাটো ভাল নহয় ।—ডাঙৰীয়া আপুনি কিন্তু বৰ বুধিৰ কামটো কৰিলে,—বালিত যে চুশাৰীকৈ শালৰ খুটা পুতি তাত নগাটাৰি পাতি, বালি দি যে এই গৰুটো বন্ধালে, এইটো বৰ বুধিৰ কাম হল । বাস্তবিকতে আপোনাৰ বিচক্ষণ বুধিৰ শলাগ নলৈ নোৱাৰি ।

বৰফুকন । ৰামসিংহৰ কটকী পণ্ডিতৰায় মোৰ ওচৰলৈ

আহোঁতেই মই বুজিছিলেঁ। যে বামসিংহই এই পিনেই তুৰুচ্চোৱাৰ ভুলি গুৱাহাটীত সোমাবলৈ চেষ্টা কৰিবৰ খুব সম্ভৱ। সেইদেখি মই দিনে বাতিয়ে মানুহ লগাই দি বালিত এই গৰটো বন্ধালেঁ।— (হঠাৎ কঁপি) উস্ মোৰ দেখোন আকৌ তিব্ৰূপে জ্বৰ উঠি আহিছে !

বুঢ়াগোহাঁই। ভয়ানক পৰিশ্ৰমত। অলপ শোৱক। বেজ-বক্ৰাক মতাই পঠিৱা যাওক।—হেৰ বোপা প্ৰিয়বাম, এইপিনে আহাঁচোন।

(প্ৰিয়বামৰ প্ৰবেশ)

দেউতাৰাৰ বৰকৈ আকৌ জ্বৰ উঠি আহিছে, গাত নিহালি কাপোৰ-কানি জাপি দিয়ঁ। বেজবক্ৰাক মাতিবলৈ মানুহ পঠিয়াই দিয়ঁ। এতিয়াই। (প্ৰিয়বামে দেউতাকৰ গাত কাপোৰ দিয়ে।)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী। (আঠু লৈ) ডাঙৰীয়া দেউতা, পানীফুকনে এটা মানুহ পঠিয়াই দিছে, কিবাহেনো বৰ দৰ্কাৰী কথা আছে।

বৰফুকন। আহিবলৈ দে।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।

(মানুহটোৰ প্ৰবেশ)

মানুহটো। (আঠু লৈ) ডাঙৰীয়া দেউতা, বৰ আথান্ধৰ

মিলিল ! পানীফুকন ডাঙৰীয়াই সেইদেখি মোক লকৰাই পঠিয়াই দিলে দেউতাক জনাবলৈ । মছনলমানৰ নাৱৰ সেনাপতি চৰিপৰ্থাই আমাৰ পানীৰখীয়া সেনাক পৰাস্ত কৰি উজাই আহিল । তাকে দেখি পানীফুকন ডাঙৰীয়াই মছনলমানৰ নাৱৰ ওপৰত গুৱাহাটীৰ পাৰৰপৰা তোপ চলাবলৈ হুকুম দিলে । কিন্তু গণকহঁতে—“এতিয়া ক্ষণ বেয়া, ক্ষণ ভাল হলে আমি কম,” বুলি আমাৰ মানুহক তোপ মাৰিবলৈ মানা কৰিলে । চাই থাকোঁতে থাকোঁতে শত্ৰুৰ নাও আহি অন্ধাক বালিৰ পোন পালেহিয়েই, তথাপি গণকহঁতে এতিয়াও শুভক্ষণ মিলা নাই বুলি কৈ আমাৰ মানুহক তোপ চলাবলৈ হুকুম দি আছে ।

বৰফুকন ! (একেচাবেউ উঠি বহি, আকৌ ভাগৰত বিছনাত পৰি) কি ! এতিয়াও আমাৰ মানুহে গণকৰ কথা শুনি দুই পাৰৰপৰা তোপ চলোৱা নাই ?

বুঢ়াগোহাঁই । আপুনি শোৱক, মই কি হৈছে শোধোঁ ।

বৰফুকন । কি হব, আৰু সৰ্বনাশৰ উদ্যোগ হৈছে ! হেৰ প্ৰিয়বাম, লগুৱাইতক মাত, বেগতে মোক এই ছালপীৰাবে সৈতেই বাহিৰলৈ নিয়ক, কি হৈছে মই চাওঁ । মাত, মাত, বেলি নকৰিবি !

(চাৰিটা লগুৱা আৰু শ, খো, গোহাঁইৰ প্ৰবেশ)

(সকলোৱে হতাহতি কৰি ধৰি ছালপীৰাবে সৈতে বৰফুকনক বাহিৰলৈ নিয়ে ।)

বৰফুকন । (বাহিৰলৈ ওলাই, নৈৰ ফালে চাই, ছালপীৰাখন

মাটিত থোৱাৰ আগেই) হেৰ সৰ্বনাশ ! মছলমানৰ সেনা
গুৱাহাটীৰ নিচেই ওচৰ চাপিলেই। মোৰ ছালপীৰা মাটিত
নথৰি, নথৰি, একেবাৰেই নাৱলৈ নে !

[তেনে কৰা হল ।

(নাৱৰপৰা) বাইজসকল ! শুনাইক !—মোক সৰ্গদেৱে মছল-
মানৰ হাতৰপৰা গুৱাহাটী ৰাখিবলৈ ইয়াত থৈছে। এতিয়া
মই গুৱাহাটী মছলমানৰ হাতত শোধাই দি, গৰগাঁৱত লৰা তিকতা
লৈ স্মৃথ কৰিবলৈ যাম নে ? আজি মোক মছলমানে ধৰি নিয়ক ;
বাইজে মহাস্মৃথে উজাই গৈ মহাৰাজক সেই বাতৰি দিয়ক গৈ !—
(নাৱৰীয়াইতক) মোৰ নাও এই মুহূৰ্ত্ততে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজলৈ
মেলি দে !

[তেনে কৰা হয় ।

সপ্তম দৰ্শন।

স্থান—গৰগাওঁ। বজাৰ বৰচৰা।

কাল—আবেলি।

(চক্ৰধ্বজসিংহ আৰু সভাসদসকল।)

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ)

দুৱৰী। (আঠু লৈ) সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, বৰফুকনৰ ওচৰৰপৰা
কটকী আহিছে।

চক্ৰধ্বজসিংহ। শীঘ্ৰে আহিবলৈ দে।

[দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।

(কটকীৰ প্ৰবেশ)

কটকী। আঠু লৈ, সেৱা কৰি) সৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ, বৰফুকন
ডাঙৰীয়াই লৰালৰিকৈ চিঠি লেখিবলৈ সময় নেপাই মোৰ মুখেৰেই
সৰ্গদেৱলৈ জনাই পঠিয়াইছে, যে মহলমানেৰে সৈতে পানীৰ
যুদ্ধত সৰ্গদেৱৰ জয়।

চক্ৰধ্বজ। (আনন্দত উত্ৰাৱল হৈ) ধন্য মোৰ লাচিত
বৰফুকন! ধন্য!! হেৰ কচোন, সকলোবোৰ ভালকৈ ভাঙি
পাতি ক!

কটকী। সৰ্গদেও ঈশ্বৰ, মহলমানৰ পানীৰ যুদ্ধৰ সেনাপতি
চৰিপথাই আমাৰ পানীৰখীয়া সেনাক হকৰাই তেওঁলোকৰ যুদ্ধ

নাওবোৰ উজাই আনিবৰ দেখি আমাৰ পানীফুকনে সেইবোৰৰ ওপৰত, গুৱাহাটীৰ পাৰবপৰা তোপ চলাবলৈ হুকুম দিলে। কিন্তু গণকইতে তেতিয়া ক্ষণ বেয়া বুলি কৈ আমাৰ মানুহক তোপ চলাবলৈ মানা কৰিলে। মহলমানৰ নাও আন্ধাৰকালিৰ পোন পালেহি, তথাপি গণকে শুভক্ষণ মিলা নাই বুলি আমাৰ মানুহক তোপ চলাব নিদিয়। এই কথা পানীফুকনে বৰফুকনলৈ লৰালৰিকৈ কৈ পঠিয়ালে। বৰফুকনৰ তেতিয়া তিৰুঁপে জ্বৰ, তেখেতে 'শোৱাপটীৰপৰা উঠিবই নোৱাৰে। কিন্তু খবৰটো শুনিয়ই তেখেতে একেচাবেই পাটীতে উঠি বহি ছালপীৰাৰে সৈতে তেখেতক বাহিৰলৈ নিবলৈ কলে। বাহিৰলৈ গৈয়েই তেখেতে মহলমানৰ যুজৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোন পোৱা দেখি, ছালপীৰাখন মাটিত থবলৈ নিদি একেবাৰেই নাৱলৈ নিবলৈ কৈ নাও মেলি দিয়ালে। বৰফুকনৰ নাও মেলি দিয়া দেখি সকলো বিচুৰ্ত্তি হল, আৰু যেয়ে যেনিয়ে পালে, নিজ নিজ নাও বৰফুকনৰ নাৱৰ আগ কৰি মেলি দিলে! এটা তুমুল ছলমূল লাগি পৰিল, আৰু নাৱেৰে নাৱেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ ঢাক খাই পৰিল।— এনে কি নাৱে নাৱে ভৰি দি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ইপাৰ সিপাৰ হব পৰা হল সৰ্গদেও। বৰফুকনৰ খং দেখি, গণকৰ বাধা নেওচি পেলাই, দুই পাৰবপৰা আমাৰ মানুহে মহলমানৰ নাৱৰ ওপৰত বৰদোপৰ গুলি বৰষিবলৈ ধৰিলে। মহলমানৰ অনেক সৈন্য ঘোৰাই সৈতে পানীৰ ভললৈ গল, অনেক নাও বুৰিল। এনেতে আমাৰ ফালৰ

এটা গুলি লাগি চৰিপ খাঁ সেনাপতি পৰিল । যেতিয়া মহলমান সেনাই চৰিপখাঁক পৰা দেখিলে, সিহঁতৰ ভিতৰত বেমেজালি লাগি পৰিল ; আৰু যেয়ে গৈনিয়ে যেনেকৈ পালে পলাবলৈ ধৰিলে । কিছুমান নুবুৰা নাও ল'ৰালবিকৈ ভটীয়াই দিলে । সিহঁতক আমাৰ তোপৰ গুলিয়ে যিমান দূৰলৈকে পাৰে খেদিলে । আৰু আমাৰ সেনায়ে সিহঁতক পিছে পিছে খেদি নিলে । মহলমানৰ বহুত বন্দুক, তোপ, হিলৈ, খাব, নাও আৰু চিপাহী আমাৰ হাতত পৰিল ।

চক্ৰধ্বজ । ধন্য লাচিত বৰফুকন ! ধন্য ! ভঁৰালী-বৰুৱা, এই কটকীক ৰাজভঁৰালৰপৰা উপযুক্তৰূপে বঁটা দিয়া হওক । নগৰত ঢোল পিটি শুনাই দিয়া হওক, যেন সকলোৱে আজি আনন্দ উৎসৱ কৰে । আজি ৰাতি গোটেইখন নগৰত চাকি লগাবলৈ হুকুম দিয়া হওক । দেৱালয় আৰু গোসাঁইঘৰ নাম-ঘৰত পূজা, নামপ্ৰসঙ্গ আদিৰ বন্ধবস্ত কৰা হওক । (অলপ ভাবি) কিন্তু বৰ আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়, গণকহঁতে এনে কাৰ্য্য কৰিছিল কিয় ? মহলমানৰ নাও আহি গুৱাহাটীৰ পোন পালেহি, তথাপি তোপ চলাবলৈ নিদিয়ে !! ৰামসিংহৰ ফালৰপৰা কিবা ভেটিয়ে সিহঁতৰ শুভক্ষণটো পিছহোহোকাই নিছিল নে কি ?

ভঁৰালীবৰুৱা । এৰা দেখোন কাৰ্য্যটো বৰ সন্দেহজনক ।

চক্ৰধ্বজ । যি হওক, ঈশ্বৰে আমাক ৰক্ষা কৰিলে । আজিলৈ সভা ভঙ্গ কৰিলোঁ ।

[প্ৰস্থান ।

অষ্টম দৰ্শন ।

স্থান—মানাহ নদীৰ পশ্চিম পাৰ । বামসিংহৰ শিবিৰ ।

কাল—ৰাতি ।

(বামসিংহ, বইৰামদেও, নচৰংখা)

বামসিংহ । (আমন-জিমনকৈ বহি) মই কেনেকৈ উভতি গৈ আটাইবাজীৰ বাদস্তাৰ আগত মুখ দেখুৱাওঁ, তাকে ভাবিছোঁ এতিয়া । বাদস্তাৰ ইমানবোৰ বন্দুক, তোপ, যুজৰ নাও আদি সৰ্বস্বত্ব ধ্বংস হল । তাৰ উপৰি অসমীয়াই আমাক মানাহৰ ইশাৰ কৰি থৈছিলে । এনে অপমানতকৈ মৃত্যু শতগুণে শ্ৰেয়ঃ ।—অসমীয়াবোৰ কি ভয়ানক যোদ্ধা ! কি সাহসী বীৰ ! সকলো কাৰ্য্যতে নিপুণ ! মইতো দেখি “তাইজপ” মানিলোঁ !—প্রত্যেকটো অসমীয়া সৈন্যক যি কামতে লগাই দিয়া সেই কামতে সি পকা ।—নাও বাবলৈ লগাই দিয়া, আমাৰ দেশৰ ভাল নাৱৰীয়াইও তাৰ নিচিনাকৈ নাও বাব নোৱাৰে ; মাটি খনিবলৈ লগাই দিয়া, দেখিবা সি সুন্দৰকৈ মাটি খানিছে ; হিলৈ মাৰিবলৈ, বন্দুক মাৰিবলৈ, কাঁৰ মাৰিবলৈ দিয়া, সেই সকলোবোৰতে সি সুনিপুণ । মই ভাৰতবৰ্ষৰ কত ঠাইত কত বকম মানুহ দেখিলোঁ, কত বকম বৃদ্ধক সেনা দেখিলোঁ—কতো এনে সেনা, হিন্দুৱেই হওক, বা গছলোনেই হওক—কতো এনে সেনা দেখা নাছিলোঁ ।—আৰু যেনে

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

৮ম দৰ্শন,]

চক্ৰধৰজসিংহ।

১৪৭

অসমীয়া সেনা, তেনে অসমীয়া সেনাপতি।—কি কৌশলী! কি দূৰদৰ্শী!—এই লাচিত বৰফুকন!—বাস্তবিক এনে এজন বুদ্ধিমান সেনাপতি মই আগেয়ে লগ পোৱা নাছিলোঁ।। মানুহজনৰ কি দীঘল দৃষ্টি! মই এমাহৰ পিছত যিটো কাৰ্যম বুলি মনতে ভাবি থওঁ, লাচিতে কেনেবাকৈ সেইটো বুজি, আগেয়েই তাৰ প্ৰতিবিধান কৰি থয়। আৰু এটাত নহয়, দুটাত নহয়, প্ৰত্যেক পদতে।—ধন্য লাচিত! ধন্য! তুমি যদি ভাৰতৰ এই এচুকত নহৈ দিল্লীত হলা-হেঁতেন, তোমাক যদি আমাৰ আউৰেংজীৰ বাদশ্বাই পালেহেঁতেন, তোমাক লৈ বাদশ্বাহে গোটেই ভাৰতবৰ্ষ জয় কৰিব পাৰিলে-হেঁতেন। ৰামসিংহ ক্ষত্ৰিয়। মহাশত্ৰুৰো বলবীৰ্য্যৰ সন্মান ক্ষত্ৰিয়ই কৰিব জানে। লাচিত, তোমাৰ আগত মই মাথা দোৱাওঁ।

নচৰং। (মূৰ দোৱাই) জোনাৰ!

বাইৰামদেও-। হজুৰ, কামৰূপ-কামাখ্যা ডাকিনী-যোগিনীৰ মলুক বুলি আমি আগেয়ে শুনিছিলোঁ; এতিয়া নিজ চকুৰেই দেখিলোঁ।। এই দেশৰ বিল্কুল মানুহে ভোজবাজী, যাতু আৰু মদ্র জানে হজুৰ! ইহঁতে এঠাইৰপৰা এঠাইলৈ গছ চলাই দিয়ে। মোৰ কিন্তু ইহঁতে গছ চলোৱাটো দেখিবৰ বৰ মন আছিল হজুৰ।

নচৰং। কিয়? নেদেখিলা জানো?

বাইৰাম। কত?

নচৰং! আমাৰ ওপৰত।

বইবাম । মিঞা, তামোচা নহয়, মই হলে সঁচাৰ্শচিকৈ
কওঁ,—ভগৱতী কামাখ্যাৰ প্ৰসাদত এই মলুকৰ মানুহক কোনেও
বলে মোৱাৰে হজুৰ । আমাৰ ইয়ালৈ অহাই ভুল হৈছিল ।

নচৰং । বেচক্ । বচিতখাঁই সেইটো বুজিয়েই আগেয়ে
পলাই গল ।

(কিৰাতসিংহ বৰ্ত্তিয়াৰ প্ৰবেশ)

কিৰাতসিংহ । (বামসিংহক চেলাম কৰি) হজুৰ, মই
হজুৰক জনাওঁ যে এই যুজত হৰা বাবে বিশেষ বেজাৰ পাবৰ
আমাৰ একো কাৰণ নাই । আমি মানুহেৰে সৈতেহে যুজিব
পাৰোঁ, ভূত প্ৰেত পিশাচেৰে যুজিম কেনেকৈ হজুৰ ? অসমীয়া
মানুহে মহাদেৱ পাৰ্বতীৰ সাধনা কৰি কৈলাশৰ ভূত, প্ৰেত,
পিশাচ, ডাকিনী, যোগিনীবোৰ নমাই আনি আমাৰ সেনাক
মাৰিবলৈ লগাই দিছিল হজুৰ । বয়ুনাথ সিংহজী মৰি গল, তেওঁ
মোক কৈছিল—এই যুজুৰ এঠাইত হেনো এটা অসমীয়াই ফুৰাই
মল্ল মাতি এমুঠি সৰিয়হ আমাৰ চিপাহীবোৰৰ ফাললৈ মাৰি
পঠিয়ালে । একো একোটা সৰিয়হ হেনো একোৰুৰা জুই
হোৱাদি হৈ যাৰ যাৰ গাত পৰিল, তাক তেতিয়াই দহি পেলালে
হজুৰ ! মই নিজ চকুৰেই দেখা এটা কওঁ—অলপ দূৰৈৰবাই
দেখি আছিলোঁ । এটা ভূতে এটা হাতী ঘেন শকত মানুহৰ
ৰূপ ধৰি আমাৰ মৰা চিপাহীবোৰৰ মাজে মাজে কিবা জুমি

জুমি বিচাৰি ফুৰিছিল; তাৰ পিছে পিছে ভূতুনী এজনী ফুৰিছিল। সি সেইদৰে কি কৰিছিল মই কব নোৱাৰোঁ, দূৰৰ পৰা ভালকৈ নেদেখিলোঁ। মৰা মানুহৰ মূৰবোৰ সি চোবাই খাই ফুৰিছিল হবল। তাক মই দূৰৰপৰা দেখিয়েই মোৰ গা কঁপিবলৈ ধৰিলে হজুৰ, ভয়ত পলাই গলে। এই ডাকিনী প্ৰেতিনীৰ দেশত নো বাক আমি যুজ কৰিবলৈ আহিব পাওঁ নে? আৰু হজুৰ নো মই কম কি, এই অসমীয়াবোৰে কেনে এটা কিবিলি মাৰি আহি আমাৰ চিপাহীৰ ওপৰত পৰেহি !!! ঠিক যেন দৈত্য দানৱ ভূত প্ৰেতৰ কিবিলিহে! সেই কিবিলি শুনিলেই আমাৰ বুকু কঁপি যায় হজুৰ।

বামসিংহ। আমাৰ ইয়ালৈ যুজ কৰিবলৈ অহাটো ভুল হৈছিল বা নহৈছিল, সেইটো আৰু এতিয়া বিচাৰ কৰি কি হব? যি হবৰ হল। এতিয়া বাদস্যাৰ আগত কেনেকৈ মুখ দেখুৱাওঁ সেইটো হে মোৰ পক্ষে সমস্যা।

নচৰৎ। (মূৰ ঢুপিয়াই) জোনাৰ।

বইবামদেও। হজুৰ, সকলো বৃত্তান্ত বাদস্যাহে আমাৰ মুখৰপৰা শুনিলে নিশ্চয় বুজিব; বাদস্যাহ অবুজন নহয়। আসাধ্য সাধন কোনেও কৰিব নোৱাৰে,—দিল্লীৰ বাদস্যাহেও নোৱাৰে। এনে শত্ৰুৰ মলুক এইখন, ইয়াৰ ভয়ানক হাওৱা-পানীৰ কথাৰে এৰিছোঁ, আৰু যুজৰ সেনাৰ বা সেনাপতিৰ কথাৰে এৰিছোঁ,— ইয়াৰ মহ, ডাঁহ আৰু জোকেই একো-একোটা বীৰবাহু, ইন্দ্ৰজিৎ

আক ধুত্ৰলোচনৰ নিচিনা বীৰ হজুৰ। মহ, ডাঁহ, জোকে ছপি
তেজ খায়েই আমাৰ চিপাহীক কুঁহিয়াৰৰ ডাৰৰি যেন কৰিলে
হজুৰ, আক আমাৰ চিপাহীয়ে যুজিব কি?

পট পৰিবৰ্ত্তন।

নবম দৰ্শন ।

স্থান—গুৱাহাটী ।

কাল—পুৱা ।

বৰফুকন । বোপা প্ৰিয়বাম, সৰ্গদেৱলৈ চিঠিখন লেখা
হল নে ?

(প্ৰিয়বামে চিঠি পঢ়ে)—

“শ্ৰীশ্ৰীহৰি ।

গুৱাহাটী । ১২ কাতি ।

শক ১৮৯০ ।

“প্ৰবলপ্ৰতাপাশ্বিতযশোগৰিষ্ঠগুণৈকসিদ্ধ মহাৰাজ শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীশ্ৰী-
শ্ৰীশ্ৰীযুক্ত চক্ৰধ্বজসিংহ সৰ্গদেৱৰ শ্ৰীশ্ৰীচৰণকমলেষু,

“সৰ্গদেও,

বন্দীয়ে মহলমানক খেদি নি মানাহৰ সিপাৰ কৰি থৈ, সৰ্গ-
দেৱৰ ৰাজ্যৰ সীমা মানাহৰ মুখলৈকে বহুলাই তাত ঢকি আক
ঘাট পৰি বহুত সেনা, ৰাখি, সকলো বন্ধৱস্ত কৰি গুৱাহাটীলৈ
উভতি আহিছোঁ । ঈশ্বৰৰ অনুগ্ৰহতে সৰ্গদেৱৰ মশম্যাৰ উদ্ধাৰ
কিৰণ চাৰিউফালে বিকীৰ্ণ হৈছে । সকলো বৃত্তান্ত বন্দীয়ে সোন-

কালে গৈ নিজমুখে সৰ্গদেৱক জনাম বুলি সংক্ষেপকৈ এই চিঠি লেখিলে। ইতি—

সৰ্গদেৱৰ ভৃত্য
শ্ৰীলাচিত বৰফুকন ।”

বৰফুকন । বেছ হৈছে । পঠিয়াই দে ।—অ, ববি, আৰু এযাৰ কথা সৰ্গদেৱলৈ লেখিবলৈ আছে । মই কৈ থাকোঁ, তই লেখ । (প্ৰিয়বামে লেখে)—“পুঃ ;—গৰ বন্ধা শেষ নোহোৱা বাবে সেই দিনা মোৰ মোমাইক কটাৰ বিষয়ে যে সৰ্গদেৱে শুধিছিল, তাৰ বিষয়ে কওঁ,— যদি সেইদিনা সেই কাৰ্য্যত মোৰ বোপাই বা পো থাকিলেহঁতেন, তেওঁকো মই সেইবাবে তেনেকৈ কাটিলোঁ-হঁতেন । সৰ্গদেৱে জানিব, সৰ্গদেৱৰ ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে মোৰ মোমাইক বলি দিবৰ আৱশ্যক হৈছিল । নতুৱা সেই গৰ আৰু খাৱৈ ৰাতিৰ ভিতৰতে কেতিয়াও নহলহঁতেন ; আৰু পিছদিনা পুৱাই মছলমানে সেইফালেদিয়েই আহি সোমাই আমাক নিপাত কৰি আমাৰ দেশ ললেহঁতেন নিশ্চয় ।”

(গজপুৰীয়াৰ প্ৰবেশ)

বৰফুকন । এইটো কোন ? গজপুৰীয়া ? কি হল ? তোৰ মুজ এতিয়াও শেষ হোৱা নাইনে ?

গজপুৰীয়া । (পচিমীয়া হাৱলদাবৰ দৰে হাতৰ তলুৱা লুটিয়াই

দীঘলকৈ চেলাম দি) মছলমানেৰে সৈতে লগাখনৰ ওৰ পৰিল দেউতা । কিন্তু মোৰ ঘৰত লগাখন ওৰা খৰি উঠি তুমুলকৈ লাগিছে হে ।

বৰফুকন । ঘৰত কাৰে সৈতে এইখন তোৰ যুজ লাগিল অ ?

গজপুৰীয়া । ডাঙৰীয়া দেউতাৰ বেগী, এই বুঢ়া গজপুৰীয়া হাজৰিকাৰ ঘৈণী, মহাৰথিনী হাজৰিকানী গজপুৰীয়ানীৰে সৈতে গজপুৰীয়াৰ, দেউতা ঈশ্বৰ ।

বৰফুকন । কিয় ?

গজপুৰীয়া । তাই মোৰে সৈতে তয়াময়া দন্দ পাতি কৈছে যে “তুমি মছলমানেৰে যুজ জিকিলা, এতিয়া তুমি আমাৰ মালিক বৰফুকন দেউতাক কৈ, কেৰু মণি অলঙ্কাৰ-পাতি আনি মোৰ গা ভৰাই দিয়া, নহলে তাত নিদিওঁ !”

বৰফুকন । (হাঁহি) তোক তাই তাত খাবলৈ নিদিয়ে নিদিয়ক, লাওপানী খাবলৈ দিব তো ? নাই, লাওপানীও নিদিওঁ বুলিছে ?

গজপুৰীয়া । দেউতা ঈশ্বৰ, বন্দীৰ বেজাইবো গুৰি সেই ফেৰাইহে । তাই বন্দীৰ মুখত পানী নিদি বন্দীক শুকাই মাৰিবলৈ গৈছে দেউতা !

প্ৰিয়বাম । তই অলপ শুকালেহে ভাল । যেনেকৈ উখহিছ, সোঁ নীৰুকাশ্বৰৰ পৰ্বতটোৰ শাৰীতহে শেহত তোলৈ ঠাই হব গৈ ।

গজপুৰীয়া । ডাঙৰীয়া দেউতা, মানুহে মোৰ ওপৰত যেনেকৈ “নজৰ দিছে” মই শুকাই খেৰ-সনিডাল যেন হবলৈ আক সবহ

পলম নাই ; —হৈ আহিছাঁৱেই !! দেউতা ঈশ্বৰ, সেই ফিক্ৰজৰ্থাৰে
সৈতে লগা একেদিনৰ যুজখনতে বন্দীৰ গাৰপৰা তিনি কলহমান
ঘাম ওলাই গল । তেতিয়াৰেপৰা মই গাকে কৰিব পৰা নাই
দেউতা ঈশ্বৰ । বৰ পিয়াহত অন্তকণ্ঠে শুকাই থাকে ।

বৰফুকন । (হাঁহি) যিমানখিনি ঘাম ওলাই গল, সিমানখিনি
লাওপানী আজিলৈকে তোৰ গাত সোমোৱা নাই নে ?

গজপুৰীয়া (হাত জোৰকৈ) দেউতা ঈশ্বৰ, কত সোমাবলৈ
পাব, দুখীয়া মানুহ, দেউতা ঈশ্বৰ !

বৰফুকন । (হাঁহি) বাক যা, তোৰ হাজৰিকানীক ক'গৈ
যে তাই গা ভৰাই অলঙ্কাৰ পাব, —আজিকালিৰ ভিতৰতে
আমাৰ সকলো বগুৱাক ৰূপ-বান টকা-কড়ি বঁটা দিবৰ মই দিহা
কৰিব লাগিছোঁ, তয়ো পাবি ।

গজপুৰীয়া । বন্দীক ভালকৈ বঁটা দিব লাগিব দেউতা ঈশ্বৰ ।
আগৰ বেলি ৫০০ মছলমানক, আক এইবেলি ৯৯৯টা মছলমানক
মই বন্দীয়ে এই গেঙ্কেনা হাতেৰে তবোৱাল ধৰিয়েই অকলৈ কচু-
কটা দিলোঁ দেউতা ঈশ্বৰ ! আনে নেদেখিলেও ডেকাফুকন
দেউতাই মোৰ সেই কেৰামতালি দেখিছে, দেউতা ঈশ্বৰ !

প্ৰিয়বাম । মই কেতিয়া তোৰ কেৰামতালি দেখিলোঁ অ ?

গজপুৰীয়া । বোপাদেউতা, আপুনি মোক এইদৰে দোচো-
বালিত পেলাই মিছলীয়া পাতি ৰং কৰিলে, মই নো আক কাৰ
চৰণৰ ধূলিত পৰি মুখ জুৰাম ? মোৰ কোন আছে, কোনে মোৰ

গুণৰ মোল বুজিব ? বোপাদেউতাই বং কৰি কথা উবাই ধেমালি কৰে, কিন্তু আনে তো আক সেইটো মূবুজ্ঞে, আনে তাকে সঁচা বুলি ভাবে ।

বৰফুকন । (হাঁহি) হেৰ হাজৰিকা, তই যে ৯৯৯টা মহল-মান কাটিলি বুলি কলি, আক এটা কাটি নো এহেজাৰ পূৰাকৈ নথলি কিয় ?

গজপুৰীয়া । দেউতাস্বৰ, বন্দীয়ে এটাৰ নিমিত্তে মিছা কথা-ষাৰ কেনেকৈ নো কওঁ ? বন্দী মিছা কথাৰ মানুহ নহওঁ দেউতাস্বৰ ।

বৰফুকন । (মিচিকীয়াই হাঁহি) বেছ বেছ, সত্যবাদী গজপুৰীয়া যুধিষ্ঠিৰ, বেছ !—তোৰ লগৰীয়া কেইটা কলৈ গল ?

গজপুৰীয়া । টকৌ টোকোৰোকে আদি কৰি সেইকেইটা কৰবাত আছে দেউতা ! জপৰা বোলা খোৰা এটাহে যুক্ত পৰিল, এইকেইটাই মৰিব নাজানিলে ! আজিকালি সিহঁতে দেউতাৰ বন্দী গজপুৰীয়া হাজৰীকাবে সৈতে কথা পাতিবলৈকে সাহ নকৰে নহয় দেউতা স্বৰ । সেইবোৰ কুকুৰ-খুলি জীৱ দেউতা । এই যুক্ত সিহঁতে মোৰ বিক্ৰম দেখি বুজিছে, যে মোক দেউতাস্বৰে শীঘ্ৰে সেনাপতি খিতাপ দিব, সেইদেখি সিহঁতে আক বন্দীৰ ওচৰলৈ আহিছিল সাহ নকৰে ! বন্দীয়েও সিহঁতৰ মুখলৈ চাই আগৰ দৰে আক কথা নকওঁ দেউতা,—সাহ পায় বুলি । কালি হেনো মোৰ ঘৰলৈ এটা গৈছিল—মই ঘৰত নাছিলোঁ—গৈ সি হাজৰী-

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

১৫৬

চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ ।

কানীক আগৰ দৰে সন্মোখন কৰি ~~বন্দীৰে~~ বন্দীৰে সৈতে সন্দ কৰি চোকাই ~~দেউতা~~ দিগ্ৰ, —তাক দেখিয়েই “ইমান সাহ পাৰ্লামি নে ?” বুলি হাতত সোতা লৈ এনেকৈ যি খেদা দিলে, সি পলাবলৈ তৎ নেপালে দেউতাদিগ্ৰ !

বৰফুকন । (হাঁহি) বাক হল যা এতিয়া । আন এসময়ত আহিবি ।

[গজপুৰীয়াৰ প্ৰস্থান ।

বোপা প্ৰিয়বাম, তোৰ মাৰলৈকো এখন চিঠি লেখ । তাত আমাৰ সকলোৰে কুশল মঙ্গল লেখিবি । আমি দুই-চাৰি দিনতে ঘৰৰ ফালে যাত্ৰা কৰিম বুলি লেখিবি । আৰু এটা কথা লেখিবি,— শদিয়াখোৱা গোহাঁই বোপাও আমাৰ লগতে যাব । এই যুক্ত তেওঁৰ কাৰ্য্য-কুশলতা দেখি মই বৰ সন্তোষ পাইছোঁ । ঘৰ পায়েই সোনকালে তেওঁৰে সৈতে চেনেহী আইদেওৰ বিয়াখন পতা যাব ।

আঁৰ-কাপোৰ ।

অন্ত ।

Printed by Aditya Charan Dass,—at the Bhabani Press
3, Harrison-Road, Calcutta.

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)